

Π3.1.1

Σύνταξη μεθοδολογικού πλαισίου για την ένταξη των ΤΠΕ στην εκπαίδευση και τη γλωσσική διδασκαλία με παιδαγωγική τεκμηρίωση.

ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΤΠΕ ΣΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ: ΤΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Μελέτη στο πλαίσιο της Πράξης «*Δημιουργία πρωτότυπης μεθοδολογίας εκπαιδευτικών σεναρίων βασισμένων σε ΤΠΕ και δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α΄βάθμια και Β΄βάθμια εκπαίδευση*» MIS 296579 - ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ, στους άξονες προτεραιότητας 1-2-3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», η οποία συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΣΕΡΑΝΗΣ

ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Θεσσαλονίκη 2011

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΓΟΥ

ΠΡΑΞΗ: «Δημιουργία πρωτότυπης μεθοδολογίας εκπαιδευτικών σεναρίων βασισμένων σε ΤΠΕ και δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α/βάθμια και Β/βάθμια εκπαίδευση» MIS 296579 (κωδ. 5.175), - ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ, στους άξονες προτεραιότητας 1-2-3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», η οποία συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και εθνικούς πόρους. Η ανωτέρω πράξη υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση».

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: Ι. Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ

ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ: Π3.1.1 Σύνταξη μεθοδολογικού πλαισίου για την ένταξη των ΤΠΕ στην εκπαίδευση και τη γλωσσική διδασκαλία με παιδαγωγική τεκμηρίωση

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΑΡΑΔΟΤΕΟΥ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

Υπεύθυνος - Συντονιστής Ομάδας Κλασικών Γλωσσών: Λάμπρος Πόλκας

Ομάδα εργασίας κλασικών γλωσσών:

Ευδοξία Μητρούση

Μαρία Ξανθού

Λάμπρος Πόλκας

Παναγιώτης Σεράνης

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ: ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

<http://www.greeklanguage.gr>

Καραμρούνα 1 – Πλατεία Σκρά Τ.Κ. 55 132 Καλαμαριά, Θεσσαλονίκη
 Τηλ.: 2310 459101 , Φαξ: 2310 459107, e-mail: centre@komvos.edu.gr

Περιεχόμενα

1. Περίληψη.....	4
2. Εισαγωγή.....	6
2.1 Προσχολική Εκπαίδευση.....	8
2.2 Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση	8
2.3 Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση.....	8
3. Η θέση των κλασικών γλωσσών στην εκπαίδευση της ΟΔΓ.	11
3.1 Τα λατινικά ως μάθημα στη Γερμανική εκπαίδευση.....	11
3.2 Ιστορική προέλευση της ελληνικής παιδείας στη Γερμανία.	15
3.3 Η διδασκαλία των λατινικών και των αρχαίων ελληνικών σήμερα	17
3.4 Εκπαιδευτική μεταρρύθμιση και κλασικές σπουδές στην ΟΔΓ.	21
4. Τα ΑΠ σπουδών για τα λατινικά και τα αρχαία ελληνικά.	24
4.1. Εισαγωγή.....	24
4.2 Διδασκαλία των κλασικών γλωσσών: Συμβολή στην κατάκτηση των στόχων της γερμανικής δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.....	27
5. ΤΠΕ και διδασκαλία κλασικών γλωσσών	38
6. Ψηφιακοί πόροι για την ενσωμάτωση των ΤΠΕ στη διδασκαλία	51
7. Μελέτες για τη θέση των ΤΠΕ στη διδασκαλία των κλασικών γλωσσών	53
8. Συμπεράσματα-Συζήτηση	57
Βιβλιογραφία.....	65

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ

1. Περίληψη

Αντικείμενο της παρούσας μελέτης αποτέλεσαν τα μαθήματα των κλασικών γλωσσών (αρχαία ελληνικά και λατινικά) στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας (εφεξής ΟΔΓ) και η σχέση τους με τις Τεχνολογίες της Πληροφορίας και Επικοινωνίας (εφεξής ΤΠΕ). Για τη διερεύνηση του ζητήματος μελετήθηκαν τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών των 16 κρατιδίων της ΟΔΓ σε συνδυασμό με άλλες πηγές που παρέχονται από και σε εκπαιδευτικούς.

Η μελέτη αρχικά επικεντρώθηκε στην αδρομερή περιγραφή του γερμανικού εκπαιδευτικού συστήματος στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και στην οριοθέτηση του ιστορικού πλαισίου της διδασκαλίας των κλασικών γλωσσών. Στη συνέχεια προχώρησε στην ανάδειξη των αντιλήψεων που διατρέχουν τα προγράμματα σπουδών (μετά και την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση στη Γερμανία) σχετικά με τη γλώσσα. Μέσα από την ανάλυση προέκυψε πως οι κλασικές γλώσσες προσεγγίζονται όχι μόνο ως γλωσσικό, αλλά και πολιτιστικό μάθημα, ικανό να εφοδιάσει το μαθητή με πολλαπλές δεξιότητες χρήσιμες για τη ζωή του ως ενήλικα. Οι νέες τεχνολογίες εμφανίζονται έχοντας διπλό ρόλο, είτε ως ένα παιδαγωγικό μέσο είτε ως ένα μέσο πρακτικής γραμματισμού. Συγκεκριμένα, χρησιμοποιούνται ως ένα περιβάλλον εργασίας που διευκολύνει τη διαδικασία της μελέτης της γλώσσας (γραμματική, λεξιλόγιο, μορφολογία) αλλά ταυτόχρονα διευκολύνει την επιτόπια μελέτη των γλωσσικών επιλογών στα διάφορα κείμενα. Επιπλέον, αναγνωρίζονται οι ιδιαιτερότητες που έχουν δημιουργήσει στην επικοινωνιακή και κειμενική πραγματικότητα ως το νέο μέσο γραμματισμού, ιδιαιτερότητες οι οποίες μελετώνται κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας των κλασικών γλωσσών.

Σε αρκετά αναλυτικά προγράμματα παρατηρήθηκε μια έντονη σύνδεση του σχολείου με τον εξωσχολικό κόσμο καθώς οι μαθητές καλούνται να αποκτήσουν εφαρμοσμένες γλωσσικές δεξιότητες. Σε αυτό το πλαίσιο οι νέες τεχνολογίες, και ιδιαίτερα το διαδίκτυο, χρησιμοποιούνται ως ένα μέσο για επικοινωνία με τον εξωσχολικό κόσμο καθώς επίσης και ως ένας χώρος ανάρτησης των εργασιών των μαθητών. Οι μαθητές αποκτούν δεξιότητες νέου γραμματισμού καθώς ασχολούνται

με τη διερεύνηση, ανάλυση και ερμηνεία ψηφιακών πηγών και τελικά αποκτούν την δεξιότητα της ίδιας της μάθησης (Lernen lernen).

Η μελέτη παρουσιάζει ακόμη και ορισμένες θεωρητικές απόψεις για τη (δυνητική) συμβολή των Νέων Τεχνολογιών στη διδασκαλία του μαθήματος προτού συνοψίσει τα κυριότερα συμπεράσματα που προέκυψαν και τα ερωτήματα που τίθενται για περαιτέρω προβληματισμό. Η μελέτη συνοδεύεται από παραρτήματα (α) για το εκπαιδευτικό υλικό που είναι διαθέσιμο στο γερμανό εκπαιδευτικό και σχετίζεται με τις νέες τεχνολογίες, (β) αποσπάσματα από αναλυτικά προγράμματα για τους στόχους της διδασκαλίας των αρχαίων ελληνικών και των λατινικών και την ενσωμάτωσή τους στο γερμανικό σχολείο και (γ) αποσπάσματα με αναφορές στις ΤΠΕ και τη διδασκαλία των κλασικών γλωσσών.

2. Εισαγωγή

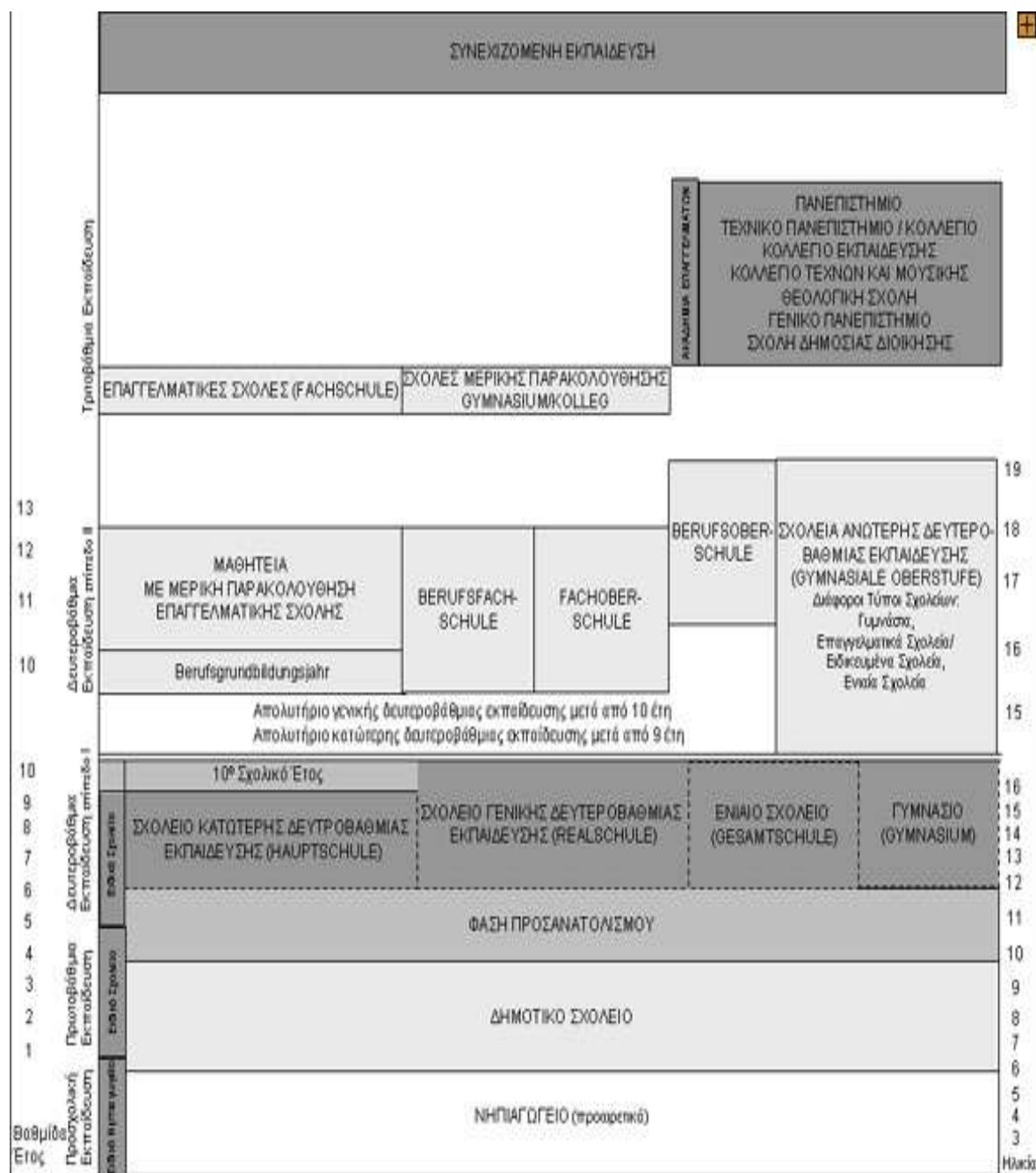
2.0 Το Γερμανικό Εκπαιδευτικό Σύστημα

Στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας το εκπαιδευτικό σύστημα είναι αποκεντρωτικό, αφού το κάθε κρατίδιο (Länder) έχει την ευθύνη για τα σχολεία και τη διαχείριση του εκπαιδευτικού συστήματος, σύμφωνα με τις κατευθυντήριες οδηγίες που ορίζονται από το σύνταγμα¹. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να υπάρχουν 16 εκπαιδευτικά συστήματα (όσα και τα κρατίδια της ΟΔΓ) που διαφέρουν μεταξύ τους σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό. Μέσω της διαδικασίας της ψηφοφορίας και συμφωνίας μεταξύ των κρατιδίων, στο επίπεδο του Υπουργείου Εκπαίδευσης και Τεχνών, καθορίζονται οι βασικές αρχές, που οδηγούν σε γενικά τυποποιημένα εκπαιδευτικά συστήματα αναφορικά με τη βασική δομή τους.

Η φοίτηση στο σχολείο είναι υποχρεωτική για όλα τα παιδιά που κατοικούν μόνιμα στη χώρα, ανεξάρτητα από την εθνικότητά τους, για εννέα ή, σε μερικές περιπτώσεις, δέκα (σε πέντε κρατίδια) χρόνια, ενώ ακολουθεί τρία χρόνια υποχρεωτική μερική παρακολούθηση στο Berufsschule (επαγγελματικό σχολείο ανώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης) μέχρι την ηλικία των 18 ετών. Το σχολείο είναι υποχρεωτικό από την ηλικία των έξι ετών. Οι γονείς μπορούν να επιλέξουν μεταξύ των δημόσιων (δωρεάν φοίτηση) και των λίγων ιδιωτικών σχολείων που λειτουργούν. Τα Γερμανικά εκπαιδευτικά συστήματα παρέχουν μια ποικιλία τύπων εκπαίδευσης, λαμβάνοντας υπόψη τις διαφορετικές ανάγκες και ενδιαφέροντα των παιδιών και των οικογενειών τους.

¹ Στοιχεία έχουν αντληθεί από τις παρακάτω πηγές: Organisation of the Education System in Germany (2009/10). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στο: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/DE_EN.pdf (προσπελάστηκε 12/03/2011), http://www.eduserver.de/zeigen_e.html?seite=4112, <http://www.euroeducation.net/prof/germanco.htm>, http://www.dynot.net/index.php?option=com_content&task=view&id=39&Itemid=73

Το εκπαιδευτικό σύστημα στην ΟΔΓ διακρίνεται στην προσχολική εκπαίδευση, πρωτοβάθμια εκπαίδευση, δευτεροβάθμια εκπαίδευση, τριτοβάθμια εκπαίδευση και συνεχιζόμενη εκπαίδευση (βλ. και διάγραμμα).

Εικόνα 1: Η δομή του Γερμανικού εκπαιδευτικού συστήματος²

² Πηγή: http://www.dynot.net/images/bildungssysteme/de_bildungssystem_gr.jpg

2.1 Προσχολική Εκπαίδευση

Η προσχολική εκπαίδευση παρέχεται σε παιδιά ηλικίας από 3 ετών. Η φοίτηση είναι προαιρετική, αλλά όλα τα παιδιά έχουν το νόμιμο δικαίωμα για μια θέση στο Νηπιαγωγείο, το οποίο έχει ως αποστολή να ενισχύσει τα παιδιά να αναπτύξουν τις κοινωνικές και συναισθηματικές ικανότητες και δεξιότητες. Το 95% περίπου των παιδιών φοιτά κανονικά στο Νηπιαγωγείο.

2.2 Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση

Από την ηλικία των έξι ετών όλα τα παιδιά πρέπει να φοιτήσουν στο **Δημοτικό Σχολείο (Grundschule)**, το οποίο στα περισσότερα κρατίδια διαρκεί 4 χρόνια (με εξαίρεση τα κρατίδια του Βερολίνου και του Βρανδεμβούργου όπου διαρκεί 6 χρόνια). Αποστολή του Δημοτικού Σχολείου είναι να προωθήσει ένα συστηματικό τύπο μάθησης, να ενθαρρύνει τα παιδιά με διαφορετικές μαθησιακές ανάγκες και να παρέχει τη βάση για συνεχιζόμενη εκπαίδευση και διά βίου μάθηση. Κεντρική θέση έχει η μάθηση των βασικών δεξιοτήτων όπως η ανάγνωση, η γραφή και η αριθμητική. Η μετάβαση στα δευτεροβάθμια σχολεία για την ολοκλήρωση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης ποικίλει ανάλογα με το κρατίδιο. Οι γονείς έχουν τη δυνατότητα επιλογής του τύπου του σχολείου δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για το παιδί τους, αλλά η επιτυχής φοίτηση είναι αποφασιστικής σημασίας για την επιλογή του είδους του σχολείου που μπορεί να παρακολουθήσει. Τα σχολεία υποστηρίζουν τους γονείς με υποδείξεις και συμβουλές, ενώ ο δάσκαλος παίζει καθοριστικό ρόλο στην επιλογή κατάλληλου τύπου σχολείου για τον κάθε μαθητή.

2.3 Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση

Η δευτεροβάθμια εκπαίδευση διακρίνεται σε δύο επίπεδα. Στο Δευτεροβάθμιο Επίπεδο I (Sekundarstufe I) η ΟΔΓ έχει σε μεγάλο βαθμό ένα γενικό τριμερές εκπαιδευτικό σύστημα: Hauptschule, Realschule και Gymnasium. Το Gesamtschule,

το οποίο καλύπτει και τους τρεις τύπους σχολείων υπό ενιαία στέγη και με διαφορετική οργανωτική δομή, είναι ένας ειδικός τύπος σχολείου και δεν απαντά σε όλα τα κρατίδια. Σε διάφορα κρατίδια υπάρχουν επίσης ειδικά σχολεία όπως το Orientierungsstufen (Φάση Προσανατολισμού), Regelschulen (Γενικά Σχολεία), ενιαίο Hauptschule και Realschule, Werkrealschulen (δευτεροβάθμια τεχνικά σχολεία) και άλλα.

Το **Hauptschule** (πρώην Volksschule) που καλύπτει τα σχολικά έτη 5-9, παρέχει στους μαθητές **γενική βασική εκπαίδευση** στα μαθήματα: Γερμανικά, μία ξένη γλώσσα, μαθηματικά, φυσική / χημεία, βιολογία, γεωγραφία, ιστορία, κλπ. Για να ανταποκριθούν στις διαφορετικές ικανότητες των μαθητών, τα μαθήματα στα κύρια αντικείμενα προσαρμόζονται στις ατομικές ικανότητες των μαθητών. Οι απόφοιτοι των Hauptschule συνήθως συνεχίζουν στην επαγγελματική κατάρτιση, ενώ οι μαθητές με υψηλή βαθμολογία μπορούν επίσης να φοιτήσουν σε σχολείο ανώτερου επιπέδου πριν ή μετά την επαγγελματική τους κατάρτιση. Στην κανονική του μορφή το **Realschule** καλύπτει τις σχολικές βαθμίδες 5-10 και παρέχει στους μαθητές **ευρύτερη γενική εκπαίδευση**. Σήμερα το Realschule είναι ποσοτικά ο πιο σημαντικός τύπος σχολείου και σχεδόν το 40% των μαθητών επιτυγχάνουν στο απολυτήριο γενικής εκπαίδευσης με τη συμπλήρωση της δέκατης βαθμίδας. Το Realschule προετοιμάζει τους μαθητές για υψηλής ποιότητας επαγγελματική κατάρτιση ή το πανεπιστήμιο. Τα μαθήματα περιλαμβάνουν Γερμανικά, ξένες γλώσσες, μαθηματικά, φυσική, χημεία, βιολογία, γεωγραφία, ιστορία, πολιτική, μουσική, τέχνες, αθλοπαιδιές και θρησκευτικά. Ανάλογα με την έφεση και τις ικανότητές τους, οι μαθητές μπορούν να επιλέξουν να εμβαθύνουν σε συγκεκριμένα υποχρεωτικά μαθήματα ή να επιλέξουν νέα αντικείμενα.

Το **Gymnasium** παρέχει στους μαθητές **γενική εκπαίδευση εις βάθος** και καλύπτει τα σχολικά έτη 5 έως 13 (σε μερικά κρατίδια έως 12)³. Το Gymnasium έχει δύο διαφορετικές μορφές: το κανονικό Gymnasium όπου οι μαθητές μπορούν να παρακολουθήσουν όλα τα έτη 5-13 για την εισαγωγή στο Πανεπιστήμιο, και το

³ Το υποχρεωτικό εκπαιδευτικό σύστημα στη Γερμανία θα φέρει σύντομα ενιαία 12ετή φοίτηση, για να εναρμονιστεί έτσι με την υποχρεωτική εκπαίδευση των άλλων ευρωπαϊκών κρατών.

ανώτερο επίπεδο που αρχίζει τον ενδέκατο χρόνο και προετοιμάζει τους μαθητές για το Hochschulreife (εθνικό απολυτήριο) είτε με έμφαση στη γενική εκπαίδευση είτε προσανατολισμένο στην επαγγελματική σταδιοδρομία όπως το επαγγελματικό Γυμνάσιο (berufliche Gymnasium) που ειδικεύεται σε τομείς όπως διοίκηση επιχειρήσεων, τεχνολογίες, επιστήμες τροφίμων, κοινωνικές επιστήμες, κλπ. Στο τέλος του δέκατου έτους οι μαθητές μπορούν να συνεχίσουν στο ανώτερο επίπεδο ή να δώσουν εξετάσεις για το Mittlere Reife (απολυτήριο γενικής εκπαίδευσης). Η ανώτερη γυμνασιακή βαθμίδα (**Gymnasiale Oberstufe**) καλύπτει τα έτη 11 έως 13 (ή 12) και μετά από μία εισαγωγική φάση διάρκειας ενός έτους διαιρείται σε εξάμηνα. Οι μαθητές έχουν πολυάριθμες δυνατότητες να εστιάσουν σε ειδικά αντικείμενα εντός του παρεχόμενου πλαισίου μαθημάτων. Τα μαθήματα παρέχονται σε βασικό και ανώτερο επίπεδο: το βασικό επίπεδο καλύπτει τα δύο τρίτα των μαθημάτων και παρέχει τις βασικές γνώσεις και το ανώτερο επίπεδο παρέχει διδασκαλία εις βάθος που διευρύνει και εμβαθύνει τη γνώση των μαθητών.

3. Η θέση των κλασικών γλωσσών στην εκπαίδευση της ΟΔΓ⁴.

Η διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών και των λατινικών έχει μακρά παράδοση στο γερμανικό εκπαιδευτικό σύστημα. Οι κλασικές γλώσσες αποτελούσαν για αιώνες τον πυρήνα των αναλυτικών προγραμμάτων και έχουν τις ρίζες τους στον ανθρωπισμό της μεταρρυθμιστικής περιόδου (Philipp Melanchthon) και στον ανθρωπισμό του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα (Wilhelm von Humboldt).

3.1 Τα λατινικά ως μάθημα στη Γερμανική εκπαίδευση

Η ιστορία των λατινικών ως σχολικού μαθήματος στο γερμανικό εκπαιδευτικό σύστημα ανάγεται στις αρχές του Μεσαίωνα (720). Τα πρώτα σχολεία ιδρύθηκαν εκείνη την εποχή από μοναστήρια, στα οποία η λατινική ήταν η ομιλούμενη και η γλώσσα διδασκαλίας. Ως εκ τούτου, μπορεί κανείς να περιγράψει τα λατινικά ως το παλαιότερο γνωστικό αντικείμενο στη Γερμανία και τον πυρήνα της εκπαίδευσης του Μεσαίωνα. Η σπουδαιότητά του εκείνη την εποχή ήταν αναμφισβήτητη, αφού η κατάκτηση της γλώσσας (σε επίπεδο γραπτού και προφορικού λόγου) παρείχε πλήρη πρόσβαση στην εκκλησιαστική ζωή και στην ανώτερη εκπαίδευση. Πέρα από την ενεργό γνώση της γλώσσας ο μαθητής έπρεπε να κατέχει ευρύ φάσμα και της αντίστοιχης λογοτεχνικής παραγωγής. Για το σκοπό αυτό, εκτός από το λεγόμενο *Disticha Catonis*, στο διδακτικό πρόγραμμα της εποχής περιλαμβάνονται τα έργα του επικού ποιητή Βιργίλιου (*Αινειάδα*) και του Οβίδιου (*Μεταμορφώσεις*), ο ποιητής και σατιρικός Οράτιος, ο κωμικός ποιητής Τερέντιος, ο ρήτορας, φιλόσοφος και πολιτικός Κικέρων, και ο ιστορικός Σαλλούστιος. Πολύ μεγάλη αξία, ωστόσο, δόθηκε επίσης στα έργα σύγχρονων συγγραφέων, όπως στο έργο *Alexandreis* του Walter von Chatillon, ένα έπος για τον Μέγα Αλέξανδρο. Τα λατινικά ήταν στους

⁴ Η περιγραφή βασίζεται στα αντίστοιχα κείμενα που περιέχεται στην ιστοσελίδα του συνδέσμου κλασικών φιλολόγων της Γερμανίας (Deutscher Altphilologenverband), διαθέσιμα για το μάθημα των αρχαίων ελληνικών στο: http://www.altphilologenverband.de/index.php?option=com_content&view=article&id=7:griechisch-schule&catid=2:griechisch&Itemid=35, και για τα λατινικά στο: http://www.altphilologenverband.de/index.php?option=com_content&view=article&id=39:latein-aeltestes-fach&catid=1:latein&Itemid=34.

μεσαιωνικούς χρόνους, μια ζωντανή, εξελισσόμενη γλώσσα που διαφοροποιούνταν από τη γλώσσα της κλασικής εποχής.

Υπό την επίδραση της Αναγέννησης του 14ου αιώνα, η κλασική αρχαιότητα επανήλθε στο επίκεντρο της προσοχής: Οι ανθρωπιστές θεωρούσαν τα μεσαιωνικά λατινικά βάρβαρη γλώσσα και είδαν σ' αυτήν την έκφραση της γλωσσικής και της πνευματικής αποσύνθεσης. Οι ανθρωπιστές πιστεύουν ότι οι τέχνες και οι επιστήμες θα πρέπει να ανανεωθούν με την αναγέννηση της κλασικής παιδείας. Σ' αυτή την προσπάθεια συμβάλλει ενεργά όχι μόνο η γλώσσα, τα κείμενα της οποίας αποτελούν υπέρτατο υπόδειγμα ύφους, το οποίο έπρεπε να επιτευχθεί μέσω της ενεργούς προφορικής και γραπτής χρήσης της λατινικής, αλλά και η κλασική ελληνική και ρωμαϊκή παιδεία με τα πρότυπα και τη συμπεριφορά που προβάλλει.

Ως απόλυτο πρότυπο της Ρωμαϊκής παιδείας θεωρήθηκε ο Κικέρωνας, υπόδειγμα της ανθρώπινης ύπαρξης και ενσάρκωση της ρωμαϊκής Humanitas (τι κάνει τους ανθρώπους με την πραγματική έννοια ανθρώπους») Ως εκπαιδευτικό κίνημα, ο ανθρωπισμός είχε μια πολύ ισχυρή επίδραση στην εκπαιδευτικό σύστημα με κύριο εκφραστή τον μεταρρυθμιστή της εκπαίδευσης και ανθρωπιστή Philipp Melanchthon (1497-1560). Τα λατινικά βρίσκονται στο κέντρο όλων των εκπαιδευτικών προσπαθειών. Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να διδάσκουν τα πάντα στα λατινικά, και τα λατινικά πρέπει να μιλιούνται διαρκώς (ακόμη και από τους φοιτητές). Ο Κικέρων, ο Τερέντιος, ο Βιργίλιος και ο Οβίδιος ήταν το κέντρο της ανάγνωσης, αλλά και σύγχρονα κείμενα, όπως το Colloquia familiaria του ανθρωπιστή Erasmus (1469-1536) βρίσκουν θέση στη σχολική τάξη.

Από το 17^ο αιώνα, λόγω της έξαρσης των πολέμων και των αναδυομένων εθνικών γλωσσών, αρχίζει η παρακμή του μαθήματος των Λατινικών στα σχολεία. Παρόλο που τα λατινικά συνεχίζουν να είναι η πιο σημαντική ξένη γλώσσα που διδάσκεται στο σχολείο, δίνεται τώρα μεγαλύτερη έμφαση στην εκμάθηση της μητρικής γλώσσας. Επιπλέον, νέα γνωστικά αντικείμενα, όπως τα Μαθηματικά, η Φυσική και τα Γαλλικά συμπεριελήφθησαν στον 'κανόνα' παίρνοντας έτσι μερίδιο

από τις ώρες διδασκαλίας των λατινικών. Γίνεται επίσης, για πρώτη φορά, λόγος (Christian Gottlob Heyne, 1729-1812) για φθίνουσα ποιότητα της διδασκαλίας. Η κατάρτιση των εκπαιδευτικών ήταν προφανώς ανεπαρκής, και οδήγησε τη διδασκαλία των λατινικών σε υφολογικό φορμαλισμό, "χωρίς το πνεύμα και τη σημασία" του μαθήματος.

Μόνο στις αρχές του 19ου αιώνα έγινε μια δραστική αλλαγή που επηρεάστηκε σε μεγάλο βαθμό από τον νέο-ανθρωπιστή Wilhelm von Humboldt και οδήγησε σε συνολική μεταρρύθμιση της εκπαίδευσης. Κύριος στόχος της διδασκαλίας δεν είναι η πρακτική και επαγγελματική αξιοποίηση της γλώσσας, αλλά η απόκτηση μιας «καθολικής εκπαίδευσης», που οδηγεί στην αρμονική ανάπτυξη ενός ανεξάρτητου, αυτόνομου και υπεύθυνου ατόμου. Παρά το γεγονός ότι ο Humboldt προέταξε τον ελληνικό πολιτισμό ως «ιδανικό για την ανθρώπινη ύπαρξη», η γλώσσα των Ρωμαίων παρέμεινε στο κέντρο της εκπαίδευσης: από τις 32 ώρες του σχολείου. Βάσει του λεγόμενου αναλυτικού προγράμματος "Süvernischen" του 1816, προβλέπονται στις δύο χαμηλότερες βαθμίδες έξι έως οκτώ ώρες διδασκαλίας των λατινικών, ενώ ένα εξίς του υψηλό ποσοστό των ωρών διδασκαλίας προβλέπεται και για τα αρχαία ελληνικά (5-7 ώρες) και Μαθηματικά (6 ώρες).

Κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα το σχολείο απομακρύνεται από την φιλελεύθερη έννοια της εκπαίδευσης και του στόχους που είχε θέσει ο Humboldt. Το σχολείο πρέπει να διδάσκει, υπό την επίδραση και της αριστοκρατίας της εποχής, υπακοή στην εξουσία, την έννοια του καθήκοντος και την αυτάρκεια. Για το σκοπό αυτό, τα λατινικά θεωρήθηκαν το ιδανικό όχημα: και η γλώσσα και τα κείμενα ήταν πρότυπο για την τάξη, την πειθαρχία και εκτέλεση του καθήκοντος προς το κράτος. Έτσι, ο Καίσαρας, η διδασκαλία του οποίου μέχρι τις αρχές του 19ου αιώνα, κατείχε μόνο ένα μικρό ρόλο στο επίσημο σχολικό πρόγραμμα, αναδεικνύεται τώρα σε μέγιστο σχολικό συγγραφέα.

Στα τέλη του 19ου αιώνα βασικός στόχος της διδασκαλίας δεν είναι η φορμαλιστική γλωσσική εκπαίδευση, αλλά η "Εισαγωγή στις ανθρωπιστικές σπουδές

του αρχαίου κόσμου". Οι συγγραφείς που διδάσκονται στο σχολείο είναι, πέρα από τον Καίσαρα και τον Κικέρωνα, ο Λίβιος και ο Τάκιτος, Οβίδιος, ο Οράτιος και ο Βιργίλιος. Με βάση αυτά τα αρχαία κείμενα, η επίσημη εκπαίδευση έπρεπε να προωθήσει την αγάπη για το βασιλιά και την πατρίδα, ένα στόχο που έφτασε στο αποκορύφωμά του κατά τη διάρκεια του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου.

Στη Δημοκρατία της Βαϊμάρης η διδασκαλία των λατινικών λαμβάνει χώρα κάτω από διαφορετικές συνθήκες, με δεδομένη την πολιτική αναταραχή μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Το μάθημα καλείται, στο πλαίσιο των λεγόμενων πολιτισμικών σπουδών, να συμβάλει στην κατανόηση της γερμανικής κουλτούρας και στην ανάταση του εθνικού αισθήματος. Ταυτόχρονα, υπό την επίδραση της προοδευτικής εκπαίδευσης, τα σχολικά βιβλία εκσυγχρονίζονται και κρίνονται κατάλληλα για τη διδασκαλία σε παιδιά. Δεδομένου ότι η ενεργή εκμάθηση της λατινικής γλώσσας δεν θεωρείται πλέον σημαντικός στόχος, η διδασκαλία επικεντρώνεται στη μετάφραση των λατινικών κειμένων στα γερμανικά, μια στάση που εξακολουθεί να διέπει τη διδασκαλία του μαθήματος ακόμη και σήμερα.

Η εκμετάλλευση των Λατινικών για πολιτικούς σκοπούς έφθασε στο αποκορύφωμά της, ωστόσο, μόνο στην εποχή του εθνικοσοσιαλισμού. Οι Λατίνοι και οι Έλληνες συγγραφείς αντιμετωπίζονται μέσα από μια διαστρεβλωμένη ρατσιστική άποψη, και στόχος της κλασικής εκπαίδευσης είναι η συμβολή στη λεγόμενη «αμυντική πνευματική εκπαίδευση» (wehrgeistige Erziehung). Έτσι, οι ποιητές εξοβελίζονται από το πρόγραμμα σπουδών του 1938, ενώ αντίθετα, συγγραφείς όπως ο Καίσαρας, ο Τάκιτος και ο Λίβιος έρχονται στο προσκήνιο, αφού προβάλλουν ηγετικές φυσιογνωμίες, ρωμαϊκές αρετές και ιδανικά, τα οποία θα πρέπει να ενστερνιστούν οι Γερμανοί πολίτες. Ο πραγματικός ρόλος της Λατινικών κατά την περίοδο αυτή είναι διττός: δεν υπάρχει αμφιβολία ότι γίνεται μεγάλη προσπάθεια η διδασκαλία των λατινικών να υποταχθεί στις ιδεολογικές προσταγές του ναζιστικού κράτους. Από την άλλη πλευρά, όμως, υπήρχαν πολλές ενδείξεις ότι ορισμένοι

καθηγητές των λατινικών προσπαθούν να αποβάλουν το ιδεολογικό φορτίο από τα μαθήματα τους, ασκώντας έμμεση κριτική στο ναζιστικό καθεστώς.

3.2 Ιστορική προέλευση της ελληνικής παιδείας στη Γερμανία.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα των ανθρωπιστών του 14^{ου} έως 16^{ου} αιώνα βασίστηκε στην πίστη ότι η μελέτη των αρχαίων συγγραφέων είχε διαμορφωτικό (ειδολογικό) χαρακτήρα στην ανάπτυξη των μαθητών. Αυτό το εκπαιδευτικό κίνημα στόχευε κυρίως, μέσα από τη μελέτη της γραμματικής, της ρητορικής, της ιστορίας, της ποίησης και της ηθικής φιλοσοφίας, όχι μόνο στην πνευματική απόλαυση, αλλά στη βελτίωση της κοινωνίας. Η αρχαία Ελλάδα αποτελούσε τη μεγαλύτερη πηγή της δυτικής επιστήμης, της εκπαίδευσης και της φιλοσοφίας και εξήρρε την αξία της ελληνικής θεολογικής γνώσης. Έτσι, το μάθημα των αρχαίων ελληνικών είχε για τον μεταρρυθμιστή, ανθρωπιστή και θεωρητικό της εκπαίδευσης Philipp Melanchthon (1497-1560) ιδιαίτερη σημασία, όχι μόνο ως βάση της επιστήμης, αλλά ως η γλώσσα της Καινής Διαθήκης. Μόνο εκείνοι που διαθέτουν βαθιά γνώση της ελληνικής είναι σε θέση να ερμηνεύουν κατάλληλα τις Γραφές. Επομένως, οι πεπαιδευμένοι της εποχής οφείλουν να γνωρίζουν τα αρχαία ελληνικά από το πρωτότυπο.

Παρά το γεγονός ότι ο Melanchthon και άλλοι ανθρωπιστές (όπως ο Erasmus του Ρότερνταμ), εξέφραζαν ξανά και ξανά το σεβασμό τους προς την Ελληνική και συνέβαλαν στην εξάπλωση της στα σχολεία, η ελληνική γλώσσα έπαιξε έναν πιο περιορισμένο ρόλο στη σχολική ζωή και δεν κατάφερε ποτέ να αποκτήσει την αίγλη των λατινικών. Για παράδειγμα, ενώ η λατινική διδασκόταν κατά κανόνα και στις πέντε τάξεις του γυμνασίου, η ελληνική διδασκόταν μόνο σε δύο ή τρεις τάξεις. Εκτός από τη διδασκαλία της γλώσσας σημαντική ήταν η μελέτη της Καινής Διαθήκης και μικρότερων κειμένων εκπαιδευτικού-διδακτικού χαρακτήρα. Η διδασκαλία περιελάμβανε Αίσωπο, Θέογνι, κείμενα του Δημοσθένη και του Ισοκράτη, Ξενοφώντα και Πλούταρχο, ενώ μερικές φορές ακόμη οι μαθητές μελετούσαν Όμηρο και Ησίοδο. Τέλος, τα μαθήματα ελληνικών σχεδόν εξαφανίζονται από τα τέλη του 16^{ου} Αιώνα, γεγονός που οφείλεται στην άνοδο της

επιστήμης και των εθνικών γλωσσών και περιορίζεται σε μεγάλο βαθμό στην διδασκαλία της γλώσσας για να μπορεί να διαβάσει κανείς την Καινή Διαθήκη.

Μόνο από τα τέλη του 18^{ου} αιώνα, η ελληνική γλώσσα αποκτά μεγαλύτερη βαρύτητα κάτω από την επίδραση του λεγόμενου «Νέο-ανθρωπισμού». Οι νεο-ανθρωπιστές αναζήτησαν μέσα από τη μελέτη των έργων της κλασικής αρχαιότητας, την «εκπαίδευση του λαού», που αντικατοπτρίζεται στο ελληνικό ιδεώδες. Έτσι εκείνη την εποχή η ελληνική γλώσσα, με τη συμβολή μεταρρυθμιστών της εκπαίδευσης, όπως ο Johann Matthias Gesner (1691-1761), ο Johann August Ernesti (1707-1781) και ο Christian Gottlob Heyne (1729-1812), τράβηξε και πάλι την προσοχή ενός ευρύτερου κοινού. Συγγραφείς, των οποίων η μελέτη περιοριζόταν σε μικρά τμήματα ή είχε στην πράξη εξαφανιστεί, ξαναδιαβάζονται σε μεγαλύτερη κλίμακα: εδώ συγκαταλέγονται μεταξύ άλλων, ο επικός ποιητής Όμηρος, οι τραγικοί Σοφοκλής και Ευριπίδης, ο φιλόσοφος Πλάτωνας και ο ιστορικός Ξενοφών, ο Ηρόδοτος και ο Θουκυδίδης.

Στις αρχές του 19ου Αιώνα, η ελληνική γλώσσα, κάτω από την επίδραση του ανθρωπισμού, απέκτησε μεγάλη κοινωνικό-πολιτική σημασία. Μετά τη στρατιωτική ήττα της Πρωσίας κατά της Γαλλίας το 1806 και την κατάρρευση του παλαιού κοινωνικού συστήματος, μόνο μια ριζική κοινωνικο-πολιτική μεταρρύθμιση θα μπορούσε να εξασφαλίσει τη συνέχιση του πρωσικού κράτους. Τα μεταρρυθμιστικά αυτά σχέδια έπρεπε να υποστηρίζονται από μια συνολική εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, με την οποία είναι στενά συνδεδεμένο το όνομα του Wilhelm von Humboldt (1767-1835). Η εκπαίδευση, σύμφωνα με τον Humboldt, πρέπει να στοχεύει όχι στην αποκόμιση πρακτικών ή επαγγελματικών εφοδίων, αλλά να είναι «καθολική» και να προωθεί την αρμονική ανάπτυξη ανεξάρτητων, ελεύθερων και υπεύθυνων προσωπικοτήτων. Αυτή η φιλελεύθερη αντίληψη της εκπαίδευσης προτείνει τα ελληνικά έναντι των λατινικών. Αυτό συμβαίνει όχι μόνο λόγω του γλωσσικού πλούτου της ελληνικής, αλλά και γιατί η ελληνική κουλτούρα, σύμφωνα με την ιδεαλιστική αντίληψη των νέο-ανθρωπιστών, αποτελεί την υλοποίηση της

λογικής, της ελευθερίας και της ομορφιάς και πρέπει να θεωρηθεί ως προσφορά στο ιδεώδες της ανθρώπινης ύπαρξης.

Έτσι, τα αρχαία ελληνικά απέκτησαν κεντρικό ρόλο στον ‘κανόνα’ των μαθημάτων του γυμνασίου. Στο λεγόμενο "Αναλυτικό πρόγραμμα Süvernschen" του 1816, το οποίο ήταν μέρος της μεταρρύθμισης των Πρωσικών σχολείων, τα μαθήματα των αρχαίων ελληνικών κατανέμονται για πρώτη φορά σε τέσσερις τάξεις/βαθμίδες. Μετά από ένα διετές πρόγραμμα σπουδών, οι μαθητές πρέπει να διδάσκονται στις δύο ανώτερες τάξεις Όμηρο, Ξενοφώντα και Ηρόδοτο, Σοφοκλή, Δημοσθένη και Πλάτωνα από το πρωτότυπο.

Η μεταρρύθμιση του Humboldt άλλαξε τη θέση του μαθήματος στο γερμανικό σχολείο και συνεχίζει να διαπνέει την παρουσία του μαθήματος στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Τα αρχαία ελληνικά παρέχουν στο μαθητή πολύτιμες γνώσεις και εμπειρίες που τον καθιστούν ανεξάρτητο, κριτικό και υπεύθυνο φορέα της πραγματικότητας. Παράλληλα το μάθημα θέτει καίρια ερωτήματα για ζητήματα του παρόντος που αφορούν άμεσα τους νέους. Η αλληλεπίδραση αυτή της γλώσσας και των πηγών της αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας καθιστούν τα αρχαία ελληνικά ένα σύγχρονο μάθημα για το γερμανικό εκπαιδευτικό σύστημα ακόμη και σήμερα.

3.3 Η διδασκαλία των λατινικών και των αρχαίων ελληνικών σήμερα⁵

Ανάλογα με τον τύπο του σχολείου και το ΑΠ σπουδών κάθε κρατιδίου ο μαθητής μπορεί να επιλέξει τα λατινικά στην πέμπτη, έβδομη, ένατη ή ενδέκατη τάξη (σε ηλικία δηλ 11, 13, 15 ή 17 ετών). Τα λατινικά δεν αποτελούν την πρώτη ξένη γλώσσα για το μαθητή, αφού έχει ήδη διδαχθεί αγγλικά στο δημοτικό.

Το μάθημα των ελληνικών προσφέρεται από την όγδοη ή την ένατη τάξη (14 ή 15 ετών αντίστοιχα) στα παραδοσιακά γυμνάσια⁶. Σε μερικά κρατίδια οι μαθητές

⁵ Glücklich, Hans-Joachim & Ivo Gottwald, *Latein und Griechisch in der Bundesrepublik Deutschland*, http://www.circe.be/content/view/132/346/lang_de/.

⁶ Εμπειριστατωμένη μελέτη για τις ώρες διδασκαλίας ανά τάξη, επίπεδο και κρατίδιο για το μάθημα των αρχαίων ελληνικών, στο Γκόγκος, Γ. (1999) «Τα Αρχαία ελληνικά στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση της Γερμανίας», στο *Σεμινάριο 19* (Ο αρχαίος κόσμος στα σύγχρονα αναλυτικά

καλούνται να αποφασίσουν αν θα επιλέξουν τα λατινικά ή τα αρχαία ελληνικά ως μάθημα βασικού (Grundkurs) ή προχωρημένου (Leistungskurs) επιπέδου. Οι ώρες διδασκαλίας είναι συνήθως τρεις ανά εβδομάδα για τα μαθήματα βασικού επιπέδου και πέντε ώρες εβδομαδιαίως για τα μαθήματα προχωρημένου επιπέδου. Στη δεύτερη περίπτωση απαιτούνται περισσότερες και ευρύτερες γνώσεις και δεξιότητες από τους μαθητές, οι οποίοι έρχονται σε επαφή με αυθεντικά κείμενα. Όπως όλα τα γλωσσικά μαθήματα προχωρημένου επιπέδου, έτσι και η διδασκαλία των λατινικών και των αρχαίων ελληνικών παρέχει βασικές δεξιότητες στους μαθητές, όπως η ερμηνευτική ικανότητα, η χρήση βοηθητικών εργαλείων, η ανάπτυξη μορφών γραπτής και προφορικής έκφρασης (προφορική ανακοίνωση, συζήτηση).

Για την πιστοποίηση των γνώσεων στα λατινικά και στα αρχαία ελληνικά απαιτείται η κατοχή του Latinum και Graecum αντίστοιχα. Οι μαθητές αποκτούν αυτή την πιστοποίηση, ύστερα από πέντε χρόνια φοίτησης και κατόπιν προφορικών και γραπτών εξετάσεων. Η κατοχή των παραπάνω πιστοποιητικών είναι μερικές φορές απαραίτητη για τη φοίτηση σε ορισμένες σχολές ή πανεπιστήμια, αλλά αυτό ποικίλει σημαντικά από σχολή σε σχολή και από εκπαιδευτικό ίδρυμα σε εκπαιδευτικό ίδρυμα.

Τα Λατινικά είναι αρκετά δημοφιλές μάθημα για μαθητές και γονείς στην ΟΔΓ. Περίπου 781.000 μαθητές μαθαίνουν λατινικά ετησίως (αριθμός που αντιστοιχεί στο **31,6%** περίπου του συνολικού μαθητικού πληθυσμού που φοιτά στο γερμανικό Γυμνάσιο), ενώ για τα ελληνικά ο αντίστοιχος αριθμός είναι πολύ μικρότερος και ανέρχεται σε 13.232 μαθητές επί συνόλου 2.475.371 μαθητών (ή **0,53%** περίπου του συνολικού μαθητικού πληθυσμού).

προγράμματα της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης), σσ. 109-129. Αθήνα: Πανελλήνια Ένωση Φιλολόγων.

Συγκεκριμένα, το μάθημα των αρχαίων ελληνικών προσφέρεται σήμερα σε 214 (έναντι 199 την σχολική περίοδο 2003/4) Γυμνάσια στην ΟΔΓ⁷, ενώ ο μαθητικός πληθυσμός παρουσιάζει μεγάλη μείωση τα τελευταία χρόνια, όπως παρατηρεί κανείς και στους πίνακες που ακολουθούν⁸:

1962	1975	1984	1999/2000	2009/10
55.800 (6,6%)	31.000 (1,7%)	24.800 (2,7%)	12.121 (0,54%)	13.232 (0,53%)

Η εικόνα αυτή ανά κρατίδιο έχει ως εξής:

	1962	1975	1984	1999/2000	2009/10
Βαυαρία	14.000 (5,3%)	10.100 (3,4%)	8.000 (5,2%)	3.643 (1,1%)	3.631 (0,9%)
Βερολίνο	1.700 (6,5%)	734 (1,8%)	1.650 (7,2%)	1.611 (1,9%)	1.726 (2,2%)
Αμβούργο	1.300 (5,6%)	430 (0,7%)	637 (2,3%)	474 (1,0%)	673(1,15%)
Βρέμη	320 (2,8%)	96 (0,4%)	107 (1,0%)	14 (0,1%)	<100 (0,1%)
Σάαρλαντ	800 (5,33%)	395 (1,1%)	390 (2,8%)	37 (0,13%)	34(0,12%)
Παλατινάτο του Ρήνου	3.500 (6,3%)	1.140 (0,98%)	1.330 (2,5%)	777 (0,70%)	929 (0,67%)
Βάδη-Βυτεμβέργη	7.000 (5,3%)	5.000 (1,6%)	3.080 (2,2%)	1.470 (0,46%)	1.725 (0,50%)
Έσση	4.400 (5,5%)	1.740 (1,1%)	2.100 (2,5%)	833 (0,49%)	1137 (0,54%)
Κάτω Σαξωνία	4.800 (5,1%)	2.640 (1,4%)	2.140 (2,5%)	977 (0,63%)	582 (0,21%)
Σλέσβιχ-Χολστάιν	1.000 (2,9%)	357 (0,48%)	353 (0,93%)	207 (0,31%)	95 (0,11%)
Β. Ρηνανία-Βεστφαλία	16.400 (6,8%)	8.310 (1,5%)	4.700 (1,7%)	1.707 (0,32%)	1.987 (0,66%)

⁷ Για έναν κατάλογο με τα γυμνάσια που προσφέρουν το μάθημα των αρχαίων ελληνικών και των λατινικών στην ΟΔΓ δες http://de.wikipedia.org/wiki/Liste_altsprachlicher_Gymnasien.

⁸ Τα στοιχεία παρατίθενται στην έρευνα που διενήργησε ο Γερμανός συνάδερφος Markus Gruber, *Statistische Informationen zur Lage des Altgriechisch-Unterrichts in der Bundesrepublik Deutschland (2009/10)*, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στο: http://www.uniregensburg.de/Fakultaeten/phil_Fak_IV/Klass_Phil/Griechisch/Gruber-Dateien/Statistik0910.pdf.

Για τα πέντε νέα κρατίδια, τα οποία προέκυψαν από την επανένωση των δύο Γερμανιών, τα στοιχεία έχουν ως εξής για το σχολικό έτος 2009/10:

	2009/10
Βρανδεμβούργο	37 (0,07%)
Μεκλεμβούργο-Δυτική Πομερανία	43 (0,17%)
Σαξωνία	135 (0,17%)
Σαξωνία-Ανχάλτη	122 (0,27%)
Θουριγγία	95 (0,20%)

Όπως παρατηρεί κανείς, το μάθημα των αρχαίων ελληνικών έχει υποστεί μεγάλη συρρίκνωση τα τελευταία πενήντα περίπου χρόνια με τους μαθητές να έχουν μειωθεί στο ελάχιστο, ενώ τα λατινικά διδάσκονται ακόμη σε ικανοποιητικό αριθμό μαθητών. Τούτο συμβαίνει, κυρίως, επειδή η λατινική γλώσσα θεωρείται η βάση των ευρωπαϊκών γλωσσών και ο συνδετικός κρίκος για την κατανόηση του σύγχρονου ευρωπαϊκού πολιτισμού και της δυτικής σκέψης⁹. Ακόμη, ως μάθημα τα λατινικά προσφέρονται ως μάθημα τόσο για μαθητές που ακολουθούν θεωρητικό προσανατολισμό, αλλά και για τους μαθητές του τεχνικού και επαγγελματικού προσανατολισμού. Ιστορικά, λοιπόν, δεν αμφισβητήθηκαν ποτέ ως εφόδιο γενικότερης μόρφωσης για τους γερμανούς μαθητές, ενώ η στενή σύνδεσή τους με τις εξετάσεις, ενισχύει τη θέση τους στο γερμανικό σχολείο.

Το ενθαρρυντικό στοιχείο που προκύπτει, πάντως, από τους παραπάνω πίνακες για τα αρχαία ελληνικά είναι ότι μετά την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση που ξεκίνησε στην ΟΔΓ από το 2000 παρατηρείται μικρή αυξητική τάση στη διδασκαλία του μαθήματος για τους λόγους που αναπτύσσονται παρακάτω.

⁹ Καλούδη, Ευ., Παπανδρέου, Ιω., Θεοδοροπούλου, Αικ., Κοσεγιάν, Χ. (1992) «Γερμανία: Η διδασκαλία των Λατινικών στη Βαυαρία», στο Α. Βοσκόγ και Θ. Παπακωνσταντίνου. *Από τη Μετάφραση στο Πρωτότυπο. Συμβολή στην ανανέωση της διδασκαλίας των Αρχαίων Ελληνικών στη Μέση Εκπαίδευση*. σσ. 180-185. Αθήνα: Εκδόσεις Καρδαμίτσα.

3.4 Εκπαιδευτική μεταρρύθμιση και κλασικές σπουδές στην ΟΔΓ¹⁰.

Η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση στην ΟΔΓ ξεκίνησε το 2000 και βασίστηκε σε απαντήσεις ερωτηματολογίων στα σχολεία με ερωτήσεις σχετικές με τις εμπειρίες των καθηγητών από τα τελευταία αναλυτικά προγράμματα του 1994. Η συμπλήρωση των ερωτηματολογίων φανέρωσε την ανάγκη μείωσης της ύλης και μεγαλύτερης ελευθερίας οργάνωσης των σχολικών μονάδων τα οποία πολλές φορές ακολουθούν το δικό τους, τροποποιημένο και βασισμένο στις ανάγκες των μαθητών τους αναλυτικό πρόγραμμα για τα διδασκόμενα μαθήματα του σχολικού προγράμματος. Αποφασίστηκε ακόμη να δοθεί έμφαση στη μαθητοκεντρική και επικοινωνιακή προσέγγιση στην διδασκαλία, όπου ο μαθητής συμμετέχει ενεργά (Aktor) στην κατάκτηση της γνώσης.

Από το 2004-05 θεσμοθετήθηκαν αλλαγές όπως η εισαγωγή της διδασκαλίας της ξένης γλώσσας στο δημοτικό, το οκταετές γυμνάσιο, η ενίσχυση των βασικών μαθημάτων (γερμανικά, μαθηματικά, ξένη γλώσσα), καθώς και άλλων εναλλακτικών (οικονομικά, πληροφορική, φυσικές επιστήμες). Η νέα έμφαση στην διεπιστημονική προσέγγιση, με την εισαγωγή νέων μαθημάτων που συνδέουν τις επιστήμες μεταξύ τους τείνει προς την πραγμάτωση μιας ευελιξίας στην διδασκαλία, και την αλλαγή από τον έλεγχο της ύλης στον έλεγχο των αποτελεσμάτων, ενώ παράλληλα μειώθηκε ο αριθμός των διδασκόμενων μαθημάτων ανά ημέρα.

Στον νέο τύπο γυμνασίων ειδικότερα, η διδασκαλία των ξένων γλωσσών καταλαμβάνει κεντρική θέση στο αναλυτικό πρόγραμμα. Όλοι οι μαθητές διδάσκονται τουλάχιστον δύο υποχρεωτικές ξένες γλώσσες, και έχουν την δυνατότητα επιλογής τρίτης και τέταρτης ξένης γλώσσας εάν το επιθυμούν, συμπεριλαμβανομένων των αρχαίων Ελληνικών ή/και των λατινικών. Στόχος των νέων γυμνασίων είναι οι μαθητές, όχι μόνο να χειρίζονται περισσότερες από μία ξένες γλώσσες, αλλά και να προσεγγίζουν τους πολιτισμούς που έχουν την ρίζα τους στις γλώσσες αυτές, ώστε να μπορούν να αντεπεξέλθουν στις προκλήσεις της

¹⁰ Στοιχεία έχουν αντληθεί από την ανακοίνωση στο συνέδριο του ΟΔΕΓ, του Δ. Κούρτη, *Μεταρρύθμιση Αναλυτικού Προγράμματος στο μάθημα των αρχαίων ελληνικών στα ανθρωπιστικά γυμνάσια της Βάδης Βυρτεμβέργης*, διαθέσιμη και ηλεκτρονικά στο <http://www.odeg.gr/html/praktika-hilton/9-periex.pdf>.

διευρυμένης ενωμένης Ευρώπης και της παγκοσμιοποίησης.

Πιο συγκεκριμένα, τα Ανθρωπιστικά Γυμνάσια (Humanistische Gymnasien), τα οποία επικεντρώνονται στην μελέτη του Ευρωπαϊκού αρχαίου κόσμου ως θεμέλιο της σύγχρονης κοινωνίας, ξεκινούν τα λατινικά από την 5η τάξη και τα αρχαία ελληνικά ως μάθημα επιλογής (τρίτη ξένη γλώσσα) από την 8η τάξη. Η θέση των δύο αυτών γλωσσών παγιώθηκε στο αναλυτικό πρόγραμμα επειδή, όπως θα δούμε αναλυτικότερα στη συνέχεια της μελέτης (βλ. τμήμα 4.1) θεωρούνται κοιτίδα του ευρωπαϊκού πολιτισμού και γλώσσες-κλειδιά για πολλούς επιστημονικούς τομείς, καθώς και για πολλές μοντέρνες γλώσσες. Από το 2003 λειτουργούν, μάλιστα, δεκατέσσερα Ευρωπαϊκά Γυμνάσια στην Βάδη-Βυρτεμβέργη, με άλλα λόγια ανθρωπιστικά γυμνάσια όπου διδάσκονται υποχρεωτικά δύο αρχαίες (λατινικά και αρχαία ελληνικά) και δύο σύγχρονες ξένες γλώσσες.

Το μάθημα των λατινικών, όπως επισημάνθηκε παραπάνω, τυγχάνει ιδιαίτερης αποδοχής στη γερμανική εκπαίδευση, ενώ και το μάθημα των ελληνικών αναγνωρίζεται ως θεμελιώδες αντικείμενο μιας ευρύτερης ανθρωπιστικής παιδείας. Η ενίσχυση του μαθήματος των αρχαίων ελληνικών στα ανθρωπιστικά γυμνάσια έγινε τόσο σε θέματα δομής όσο και σε θέματα περιεχομένου. Η εισαγωγή των νέων εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων μείωσε την χρήση του διδακτικού βιβλίου με τις ποικίλες γραμματικές ασκήσεις και εισήγαγε γνήσια αναγνώσματα, συμπεριλαμβανομένων και κειμένων από την ύστερη αρχαιότητα και τον Μεσαίωνα.

Η προσφορά του μαθήματος των ελληνικών στα ανθρωπιστικά γυμνάσια, συνετέλεσε στην αύξηση του αριθμού των μαθητών που επέλεξαν την ελληνική γλώσσα ως τρίτη ξένη γλώσσα στα 200 περίπου Γυμνάσια της Γερμανίας, αν και ο αριθμός των καθηγητών παραμένει μειωμένος (από 420 το 1991-92 μόλις 202 το 2006-07). Στα 30 περίπου γυμνάσια στην Βάδη-Βυρτεμβέργη, για παράδειγμα, όπου διδάσκονται τα αρχαία ελληνικά, το ποσοστό των μαθητών που το παρακολούθησαν ως μάθημα επιλογής στην 9η τάξη ήταν μόνο 0,9% το 2003-04 (από 1,5% το 1983-84), αλλά έκτοτε αυξάνεται σταδιακά (περίπου 15.000 μαθητές κατά το σχολικό έτος 2006-07, δηλαδή 4,4% του συνολικού μαθητικού πληθυσμού).

Στο πλαίσιο της στήριξης των κλασικών γλωσσών έχουν δημιουργηθεί σε αρκετά κρατίδια διάφοροι φορείς και ιδρύματα που οργανώνουν σειρά εκδηλώσεων για την διάδοση της εκμάθησης των αρχαίων ελληνικών και των λατινικών, έχουν θεσπίσει βραβεία και υποτροφίες για μαθητές, ενώ διοργανώνουν τοπικούς διαγωνισμούς για τα αρχαία ελληνικά και τα λατινικά. Έτσι, στη Βάδη-Βυρτεμβέργη, για παράδειγμα, υπάρχει το κρατικό ίδρυμα *Humanismus Heute*, στο Βερολίνο διεξάγεται κάθε δύο χρόνια ο διαγωνισμός *Lebendige Antike*, ενώ στη Βαυαρία οι μαθητές της 8^{ης} τάξης μπορούν να λάβουν μέρος στο διαγωνισμό *Certamen Bavaricum*¹¹. Μάλιστα, στο αναλυτικό πρόγραμμα της Σαξωνίας-Ανχάλτης¹² αναφέρεται ότι οι ΤΠΕ μπορούν να βοηθήσουν τους μαθητές στην καλύτερη προετοιμασία τους σε τέτοιους διαγωνισμούς (λ.χ. ο διαγωνισμός του κρατιδίου *Certamen Francianum* για τα λατινικά και τα αρχαία ελληνικά), με την αναζήτηση βιβλιογραφικών πηγών στο διαδίκτυο, την ηλεκτρονική επικοινωνία με αρχεία, βιβλιοθήκες, μουσεία και άλλους οργανισμούς για τη συλλογή υλικού.

¹¹ Για περισσότερα βλ. Γκόγκος, ό.π., σσ. 120-122.

¹² 14.1, σ. 14.

4. Τα ΑΠ σπουδών για τα λατινικά και τα αρχαία ελληνικά.

4.1. Εισαγωγή

Όπως ειπώθηκε παραπάνω, το καθένα από τα 16 κρατίδια είναι υπεύθυνο για την εκπαίδευση των μαθητών του κρατιδίου. Αυτό σημαίνει ότι δίνεται μεγάλη αυτονομία σε τοπικό επίπεδο (και πολλές φορές σε επίπεδο σχολικής μονάδας)¹³ στο σχεδιασμό των αναλυτικών προγραμμάτων για τα περισσότερα μαθήματα, γεγονός που συντελεί στις μεγάλες διαφορές που παρουσιάζονται στα αναλυτικά προγράμματα των κρατιδίων¹⁴. Οι διαφορές αυτές μπορούν να εντοπιστούν στη μορφή, στο περιεχόμενο, στην έκταση, και στη γλώσσα που χρησιμοποιούν, για να φανεί η στοχοθεσία των επιμέρους γνωστικών αντικειμένων και η συμβολή τους στις διάφορες βαθμίδες της γερμανικής εκπαίδευσης. Ορισμένα αναλυτικά προγράμματα είναι πολύ μινιμαλιστικά και περιορίζονται, κατά βάση, σε γνωστικούς στόχους που πρέπει να κατακτήσουν οι μαθητές, ενώ άλλα είναι πολύ πιο «ανοιχτά» και κάνουν λόγο για τη σύνδεση της μάθησης με την ανάπτυξη των μαθητών και τη δυνατότητα εφαρμογής των γνώσεων και δεξιοτήτων που έχουν αποκτηθεί στο σχολείο στη μετέπειτα ζωή τους.

Σε γενικές γραμμές πάντως, τα αναλυτικά προγράμματα που προέκυψαν μετά την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, εναρμονίζονται με τις προδιαγραφές που ορίζουν οι

¹³ Βλ., λόγου χάρη, το αναλυτικό πρόγραμμα του Max Planck Gymnasium, Göttingen, για τα αρχαία ελληνικά, *Schulinternes Curriculum für das Fach Griechisch in der Lehrbuchphase*, στο http://www.mpg.goe.ni.schule.de/downloads10_11/SchulcurriculumGriechisch.pdf, ή το αναλυτικό πρόγραμμα για τα λατινικά του Waldoberschule του Βερολίνου με ειδική ενότητα για τα Λατινικά και τα Νέα Μέσα (σ. 6), στο http://www.waldoberschule.de/pdf/SchulinternesCurriculum_Latein2FS.pdf.

¹⁴ Εδώ παρουσιάζονται οι κυριότερες τάσεις των ΑΠ σπουδών και γίνεται παραπομπή στα ΑΠ κρατιδίων, όπου αυτό κρίνεται απαραίτητο. Όπου γίνεται αναφορά σε συγκεκριμένα κρατίδια έχει χρησιμοποιηθεί ένα σύστημα κωδικοποίησης που στηρίζεται στη βιβλιογραφία στο τέλος της μελέτης. Η κωδικοποίηση φέρει τη μορφή ενός διψήφιου αριθμού, το πρώτο ψηφίο του οποίου αναφέρεται στο κρατίδιο και το δεύτερο στο έγγραφο, όπως αυτό περιγράφεται στο βιβλιογραφικό οδηγό. Για παράδειγμα, το αναλυτικό πρόγραμμα με τον αριθμό **16.1** αντιστοιχεί στο αναλυτικό πρόγραμμα του κρατιδίου της Θουριγγίας για τα αρχαία ελληνικά. Σε περιπτώσεις κοινών αναφορών και αιτιολόγησης η περιγραφή αφορά στο σύνολο σχεδόν του υλικού.

μελέτες PISA και απηχούν τη γλώσσα και την εκπαιδευτική φιλοσοφία που χρησιμοποιείται σε αυτές. Είναι ως επί το πλείστον στοχοκεντρικά (Zielorientierte Bildung) ως προς το αντικείμενο (ποιους στόχους πρέπει να κατακτήσει ο μαθητής), μαθητοκεντρικά (Schulorientierte Bildung) ως προς το επίκεντρο της διδακτικής-μαθησιακής διαδικασίας και της γνώσης και κάνουν λόγο για κατάκτηση δεξιοτήτων (Kompetenzen-Erwerb) από τους μαθητές που μπορούν να βρουν εφαρμογή και έξω από την τάξη. Ένα επιπλέον στοιχείο που υποδηλώνει την ανοιχτή φύση των αναλυτικών προγραμμάτων είναι η απουσία αναφοράς σε συγκεκριμένα διδακτικά εγχειρίδια ή στην ύλη που πρέπει να καλύψουν οι μαθητές, αφήνοντας μεγάλα περιθώρια ελευθερίας στον διδάσκοντα να επιλέξει μόνος του το υλικό του με βάση τις ανάγκες των μαθητών του και να διαμορφώσει, όπως εκείνος κρίνει σκόπιμο, τη διδασκαλία του.

Αν μπορούσε κανείς (τηρουμένων των αναλογιών και των ιδιαιτεροτήτων της εκπαίδευσης του κάθε κρατιδίου) να προτείνει ένα σχήμα για τη δομή των αναλυτικών προγραμμάτων σπουδών, αυτό θα μπορούσε να είναι όπως παρακάτω:

1. *Σκοποί και στόχοι του γερμανικού Γυμνασίου:* αναπτύσσονται οι θεωρητικές αρχές που αφορούν στο ρόλο, την οργάνωση και την αποστολή της συγκεκριμένης εκπαιδευτικής βαθμίδας καθώς και τους γενικούς και ειδικούς σκοπούς εκπαίδευσης.
2. *Το μάθημα των αρχαίων ελληνικών/λατινικών:* Περιγράφεται ο χαρακτήρας του μαθήματος και αιτιολογείται η ενσωμάτωσή του στο γερμανικό εκπαιδευτικό σύστημα.
3. *Κατάκτηση των βασικών δεξιοτήτων και σύνδεσή τους με το γλωσσικό μάθημα:* Αναφορά στις τέσσερις κύριες δεξιότητες που αποτελούν τον πυρήνα της γερμανικής εκπαίδευσης και το ρόλο των κλασικών γλωσσών στην κατάκτησή τους.

4. *Περιγραφή των επιμέρους θεματικών ενοτήτων*: άλλες φορές με πολυσέλιδη αναφορά και άλλες φορές συνοπτικά επιχειρείται η ανά τάξη/βαθμίδα/είδος περιγραφή των θεματικών ενοτήτων και η σύνδεση τους με άλλα γνωστικά αντικείμενα.
5. *Αξιολόγηση των μαθητών*: όπου υπάρχει, στο τμήμα αυτό γίνεται αναφορά στους τρόπους αξιολόγησης της επίδοσης των μαθητών, ενώ σε ορισμένα αναλυτικά προγράμματα υπάρχουν και δείγματα εξεταστικών θεμάτων.

Σε ό,τι αφορά τη χρήση των ΤΠΕ στη διδασκαλία, που αποτελεί και το κύριο αντικείμενο της παρούσας μελέτης, θα μπορούσε να υποστηρίξει κανείς ότι τα ΑΠ χωρίζονται σε τέσσερις βασικές επιμέρους κατηγορίες:

1. Καμία ουσιαστική αναφορά στις ΤΠΕ και τη δυνατότητα εφαρμογής τους στη διδακτική-μαθησιακή πράξη (βλ. για παράδειγμα τα αναλυτικά προγράμματα των κρατιδίων της Βαυαρίας, του Βρανδεμβούργου, της Βάδης-Βυρτεμβέργης).
2. Περιστασιακή (passim) αναφορά για τη χρήση των ΤΠΕ στη διδακτική-μαθησιακή διαδικασία, χωρίς συγκεκριμένα παραδείγματα (π.χ στα κρατίδια του Αμβούργου, της Βρέμης, της Έσσης, του Παλατινάτου του Ρήνου, της Βόρειας Ρηνανίας-Βεστφαλίας).
3. Ειδικότερη, συγκεκριμένη αναφορά για τη χρησιμότητα των ΤΠΕ στη διδακτική-μαθησιακή διαδικασία που εντοπίζεται κυρίως στη χρήση ηλεκτρονικών λεξικών, πινάκων λεξιλογίου και γραμματικής, χρήση εφαρμογών (όπως η εφαρμογή Powerpoint) για προφορικές παρουσιάσεις εκ μέρους των μαθητών, ανταλλαγή ηλεκτρονικών μηνυμάτων και χρήση διαδικτυακών πηγών για ένα μάθημα που περνά τα στενά όρια της παραδοσιακής τάξης, χρήση λογισμικού για συγκεκριμένες επιμέρους θεματικές ενότητες και σύνδεση του μαθήματος των λατινικών και αρχαίων ελληνικών μέσω των ΤΠΕ με άλλα αντικείμενα για μια διεπιστημονική,

διαθεματική μάθηση (λ.χ. στα κρατίδια του Βερολίνου, Μέκλενμπουργκ-Πομερανίας, Σαξωνίας, της Σαξωνίας-Ανχάλτης, Θουριγγίας).

4. Άμεση σύνδεση των ΤΠΕ με το μάθημα των Λατινικών, καθώς, στο ΑΠ της Σαξωνίας, για παράδειγμα, δίνεται η δυνατότητα στους μαθητές να επιλέξουν τη θεματική ενότητα *Λατινικά και Διαδίκτυο*, όπου ο συσχετισμός ΤΠΕ και γνωστικού αντικειμένου είναι εμφανής.

Η ανάλυση που ακολουθεί στηρίζεται κυρίως στα ΑΠ που ανήκουν στις κατηγορίες 3 και 4, αφού αυτά προσφέρουν προσφορότερο έδαφος για να εξεταστεί η χρήση των ΤΠΕ στη διδασκαλία των κλασικών γλωσσών. Πριν όμως από την επιμέρους ανάλυση, κρίνεται σκόπιμη μια συνοπτική παρουσίαση των επιχειρημάτων που περιλαμβάνονται στα ΑΠ Σπουδών των κρατιδίων για την ενσωμάτωση των αρχαίων ελληνικών και των λατινικών στο Γερμανικό Gymnasium και τη συμβολή τους στην επίτευξη των σκοπών της ανώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στη Γερμανία.

4.2 Διδασκαλία των κλασικών γλωσσών: Συμβολή στην κατάκτηση των στόχων της γερμανικής δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Η σπουδαιότητα του μαθήματος των λατινικών, κατά κύριο λόγο, και των αρχαίων ελληνικών αναπτύχθηκε παραπάνω. Ακόμη και σήμερα όμως, σε θεωρητικό επίπεδο τουλάχιστον, τα ΑΠ Σπουδών για τα αντίστοιχα μαθήματα τονίζουν τη σημασία της κλασικής παιδείας στην ολόπλευρη ανάπτυξη των μαθητών και στην κατάκτηση των δεξιοτήτων που επαγγέλλεται το γερμανικό σχολείο.

Η σπουδαιότητα του μαθήματος κατέχει κεντρική θέση σε όλα τα ΑΠ σπουδών, ενώ σε ορισμένα, γίνεται ιδιαίτερη μνεία στην ιστορική σημασία της κλασικής παιδείας, για την εκπαίδευση της περιοχής. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, αποτελεί το κρατίδιο της Θουριγγίας, στο αναλυτικό πρόγραμμα του οποίου γίνεται λόγος για τη μεγάλη παράδοση της κλασικής εκπαίδευσης στο κρατίδιο, αφού ο ανθρωπιστής Nicholas Marschalk, ιθύνων νους του κύκλου ανθρωπιστών της Erfurt

εξέδωσε το 1501 το πρώτο έντυπο σχολικό εγχειρίδιο για τα αρχαία ελληνικά, τυπωμένο με ελληνικούς χαρακτήρες. Σημαντική θέση και μακροχρόνια παράδοση κατέχει επίσης η Ελληνική Φιλολογία στο περίφημο Πανεπιστήμιο της Jena, ενώ δεν πρέπει να ξεχνάει κανείς την εξαιρετικά παραγωγική εργασία ορισμένων καθηγητών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης της Θουριγγίας, όπως ο Valentin Christian Friedrich Rost (1790 - 1862), διευθυντής του γυμνασίου στη Gotha, στον οποίο οφείλουμε ένα από τα πιο δημοφιλή γερμανο-ελληνικά λεξικά, το περίφημο Rost ¹⁵.

Οι αναφορές για τη συμβολή της κλασικής παιδείας στην κατάκτηση των επιθυμητών δεξιοτήτων εκ μέρους των μαθητών δεν είναι περιστασιακές, αλλά αντίθετα αρκετά εκτεταμένες. Στα περισσότερα αναλυτικά προγράμματα μάλιστα πρόκειται για ξεχωριστές θεματικές ενότητες που αφορούν:

(α) στη συμβολή των κλασικών γλωσσών στην επίτευξη των γενικότερων σκοπών και στόχων του γερμανικού σχολείου και

(β) στην ειδικότερη συμβολή του μαθήματος (των Ελληνικών ή των Λατινικών αντίστοιχα) στην κατάκτηση των τεσσάρων βασικών δεξιοτήτων, όπως αυτές περιγράφονται στις εκπαιδευτικές προδιαγραφές (Bildungsstandards) που συνέταξε το 2003 η Σύνοδος των Υπουργών Παιδείας των κρατιδίων της ΟΔΓ. Οι δεξιότητες αυτές καλύπτουν, όπως φαίνεται και από το παρακάτω σχήμα τους τομείς:

- Του γνωστικού αντικείμενου (Sachkompetenz)
- Των μεθόδων εργασίας (μεθοδολογίας) που χρησιμοποιούνται για την κατάκτηση της γνώσης (Methodenkompetenz)
- Των κοινωνικών δεξιοτήτων (Sozialkompetenz)
- Της ανάπτυξης της προσωπικότητας (Selbstkompetenz)

¹⁵ 16.1, σ. 5.

Εικόνα 2: Βασικές δεξιότητες που πρέπει να κατακτήσουν οι μαθητές κατά τη φοίτησή τους στο γερμανικό Γυμνάσιο.

Σε μια προσπάθεια για το άνοιγμα του σχολείου προς την κοινωνία και την σύνδεση του με τη ζωή του μαθητή ως υπεύθυνου πολίτη, οι συντάκτες υποστηρίζουν ότι η κατάκτηση όλων των παραπάνω στοχεύει να καταστήσει το μαθητή ικανό να εφαρμόζει όσα έχει μάθει στο σχολείο χωρίς να χρειάζεται εξωτερική παρώθηση και σε περιστάσεις έξω από το σχολείο, παίρνοντας πρωτοβουλίες και αναλαμβάνοντας ευθύνες, έννοιες που οι Γερμανοί αποδίδουν με τον μονολεκτικό όρο *Handlungskompetenz* (βλ. και σχήμα παραπάνω). Οι συντάκτες παρατηρούν ότι, ενώ υπάρχει σαφής επικάλυψη ως προς τη διδακτική αξιοποίηση των κλασικών γλωσσών, ο διαφορετικός τους χαρακτήρας επιτρέπει και αντίστοιχη διαφοροποίησή ως προς τους στόχους που καλούνται να πραγματοποιήσουν στο Αναλυτικό Πρόγραμμα.

Για τα **αρχαία ελληνικά** οι οδηγίες αναφέρουν ότι:

1. σχετίζονται άμεσα με την *ευρωπαϊκή πολιτιστική ιστορία* και είναι γι' αυτό το λόγο, θεμελιώδους σημασίας για τη σύγχρονη ευρωπαϊκή ιστορία και τον

πολιτισμό¹⁶. Η επαφή με τα κείμενα του Ομήρου, του Πλάτωνα και άλλων συγγραφέων της αρχαιότητας καθιέρωσε την έννοια του ουμανισμού και της ανθρωπιστικής παιδείας στην Ευρώπη¹⁷, θέτει τις βάσεις για τη σύγχρονη φιλοσοφία, πολιτική, θρησκεία (τα ελληνικά είναι η γλώσσα της Καινής Διαθήκης), λογοτεχνία, αρχιτεκτονική, καλές τέχνες¹⁸ και λειτουργεί έτσι ως συνδετικός κρίκος με το ιστορικό παρελθόν¹⁹. Η ενασχόληση με τα πρωτότυπα κείμενα βοηθά το μαθητή να κατανοήσει καλύτερα το παρελθόν, αλλά και τη δική του ιστορική, κοινωνική, πολιτική και πολιτιστική πραγματικότητα, στην οποία εκείνος ζει και αναπτύσσεται²⁰. Η συνειδητοποίηση του παρόντος οπλίζει τον μαθητή με τις απαραίτητες (δια)πολιτισμικές ικανότητες που θα τον βοηθήσουν να αντιμετωπίσει το μέλλον ως ενεργός, ανεξάρτητος και υπεύθυνος πολίτης²¹.

2. Ο ελληνικός πολιτισμός ήταν πάντοτε ένα μείγμα γνώριμων (π.χ., η έννοια της δημοκρατίας) αλλά και αλλότριων κοινωνικών πρακτικών, όπως η δουλεία και η πατριαρχία²². Η ιδιαίτερη φύση του μαθήματος ευνοεί την επαφή με ξένες συνήθειες και πολιτισμούς, ενώ η ελληνική εκπαίδευση προσφέρει τη δυνατότητα στους μαθητές να ασκήσουν κριτική στην δική τους πολιτιστική ταυτότητα και να δουν κάτω από άλλο πρίσμα σύγχρονες κοινωνικές πρακτικές²³ και πολιτικά συστήματα. Οι μαθητές μπορούν επίσης να αναπτύξουν μεγαλύτερη ανεκτικότητα απέναντι στο ξένο²⁴ και να μπορέσουν να αντιμετωπίσουν καλύτερα παρόμοιες καταστάσεις στη ζωή τους και μετά το σχολείο²⁵.

3. Πολλές από τις έννοιες-κλειδιά της ελληνικής αρχαιότητας (Δικαιοσύνη, Τύχη, Μοίρα, για παράδειγμα) απασχολούν τους ανθρώπους ακόμη και σήμερα, ενώ

¹⁶ 1.1, σ. 392, 1.3, σ. 498, 3.1, σ. 9, 6.1, σ. 5, 8.1, σ. 4, 9.1, σ. 7, 10.1, σ. 10, 14.1, σ. 6, 16.1, σ. 8.

¹⁷ 7.1, σ. 3.

¹⁸ 4.1, σ. 17, 6.1, σ. 5, 8.1, σ. 4, 14.1, σ. 6.

¹⁹ 1.1, σ. 392, 3.1, σ. 9, 4.1, σ. 18, 15.1, σ. 16.

²⁰ 3.1, σ. 9, 10.1, σ. 10, 15.1, σ. 16, 16.1, σ. 8.

²¹ 3.1, σ. 9, 7.1, σ. 5, 9.1, σ. 7, 10.1, σ. 10, 14.1, σ. 7, 16.1, σ. 8.

²² 3.3, σ. 9.

²³ 3.1, σ. 10, 7.1, σ. 4, 13.1, σ. 3, 14.1, σ. 6.

²⁴ 15.1, σ. 17.

²⁵ 15.1, σ. 17.

η μελέτη της ελληνικής μυθολογίας και της φιλοσοφίας γενικά (με τη συστηματική μελέτη της ελληνικής σκέψης), ρίχνει φως σε καίρια ανθρώπινα ερωτήματα²⁶, υποδεικνύει απαντήσεις και πλουτίζει τις εμπειρίες των νέων ανθρώπων²⁷, οι οποίοι θα μπορούσαν να αναπτύξουν, στηριγμένοι στις ιδέες και τα κείμενα της αρχαιότητας, στρατηγικές επίλυσης προβλημάτων (Problemlösungsstrategien) χρήσιμες για τη ζωή τους ως ενήλικες²⁸. Σύμφωνα με τους συντάκτες, η ‘συνάντηση’ με την αρχαία ελληνική φιλοσοφία, ποίηση, και ιστοριογραφία μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη ανεξάρτητων και υπεύθυνων προσωπικοτήτων, έναν δηλαδή από τους στόχους-κλειδιά της γερμανικής εκπαίδευσης²⁹. Τονίζεται και ο ειδολογικός χαρακτήρας του μαθήματος, αφού η επίλυση διάφορων ζητημάτων που προκύπτουν από την επαφή με τα κείμενα μαθαίνει τους μαθητές να επιχειρηματολογούν, να αναπτύσσουν λογική σκέψη³⁰, κριτική ικανότητα και ενδεδεγμένη ενασχόληση (Beharrlichkeit) με τα θέματα που αναπτύσσονται σε δραματικά ή φιλοσοφικά κείμενα της αρχαιότητας³¹.

4. Σε γλωσσικό επίπεδο, υποστηρίζεται ότι η εκμάθηση της αρχαίας ελληνικής γλώσσας λειτουργεί επικουρικά στην καλύτερη κατανόηση της γερμανικής γλώσσας και την εκμάθηση σύγχρονων ξένων γλωσσών³². Η ελληνική γλώσσα με την ποικιλομορφία της σε επίπεδο μορφολογίας, σύνταξης και σημασιολογίας συμβάλλει στην κατανόηση της γλώσσας ως συστήματος επικοινωνίας, ενισχύοντας έτσι τη γλωσσική ευαισθησία και δημιουργικότητα των μαθητών³³. Τα αρχαία ελληνικά παρουσιάζονται δηλαδή ως γλώσσα-πρότυπο,³⁴ γλώσσα αναστοχασμού³⁵ που βοηθά τους μαθητές να συνειδητοποιήσουν τη δομή και τους τρόπους οργάνωσης της μητρικής τους γλώσσας.

²⁶ 4.1, σ. 18, 14.1, σσ. 6-7, 16.1, σ. 14.

²⁷ 13.1, σ.3.

²⁸ 3.1, σ. 9, 8.1, σ.5, 13.1, σ. 4, 14.1, σ.6.

²⁹ 8.1, σ.5, 13.1, σ.3, 16.1, σ.14.

³⁰ 13.1, σ.2.

³¹ 4.1, σ.19, 7.1, σ.4.

³² 3.3, σ. 9, 10.1, σ.11, 13.1, σ.2, 14.1, σ.6, 15.1, σ.16.

³³ 7.1, σ.3.

³⁴ 6.1, σ.7, 16.1, σ.17.

³⁵ Έτσι αποδίδεται στην ελληνική βιβλιογραφία ο όρος Reflexion/reflection.

Ακόμη, η συστηματική ενασχόληση με τα αρχαία ελληνικά βελτιώνει την έκφραση των μαθητών στη μητρική τους γλώσσα και διευκολύνει την κατάκτηση ξένων γλωσσών³⁶. Η γνωριμία με τα αρχαία ελληνικά και η γνώση ορολογίας και τεχνικών όρων βοηθά στην καλύτερη κατανόηση επιμέρους γνωστικών αντικειμένων, όπως οι φυσικές επιστήμες, τα μαθηματικά και η θρησκευσιολογία³⁷. Τα αρχαία ελληνικά συντελούν επίσης στον καλύτερο χειρισμό της μητρικής γλώσσας³⁸ και την επέκταση του λεξιλογίου των μαθητών με την κατανόηση γλωσσικών δομών (λέξεων ή και φράσεων) στα γερμανικά που προέρχονται από την ελληνική.

Ακόμη, η ενδεδειγμένη μελέτη των κειμένων με τη χρήση μεθοδολογικών εργαλείων, όπως γραμματικές, λεξικά, σχολιασμένες εκδόσεις, θέτει τις βάσεις για αποκωδικοποίηση, κριτική ανάλυση και αξιολόγηση των κειμένων, αρετές που βρίσκουν πρακτική εφαρμογή στην εκμάθηση της μητρικής αλλά και σύγχρονων ξένων γλωσσών³⁹. Τέλος, γίνεται ιδιαίτερη αναφορά (α) στην αξία της μετάφρασης από τα αρχαία ελληνικά στα γερμανικά ως διανοητική άσκηση που ενισχύει την κριτική ικανότητα των μαθητών⁴⁰ και (β) στη στενή σχέση σκέψης και γλώσσας⁴¹.

5. Η γνωριμία με την αρχαία ελληνική λογοτεχνία προωθεί την αισθητική ικανότητα των μαθητών, αφού έχουν την δυνατότητα να απολαύσουν ένα ιδιαίτερα ευρύ φάσμα λογοτεχνικών ειδών που απαρτίζεται από κείμενα υψηλού λογοτεχνικού επιπέδου⁴². Τώρα μάλιστα οι μαθητές έχουν την ευκαιρία να απολαύσουν στο πρωτότυπο λογοτεχνικά κείμενα⁴³ που τους είχαν γίνει γνωστά στο μάθημα των γερμανικών και να εκτιμήσουν οι ίδιοι τις αρετές του αρχαιοελληνικού λόγου και τη συγγραφική αρτιότητα των εκπροσώπων της ελληνικής λογοτεχνικής παραγωγής⁴⁴.

³⁶ 1.1, σ. 392, 3.3, σ. 9, 6.1, σ.7, 10.1, σ.11.

³⁷ 1.3, σ. 498.

³⁸ 13.1, σ.2.

³⁹ 3.3, σ. 9, 6.1, σ. 5, 7.1, σ. 6, 10.1, σ. 12, 16.1, σ. 8.

⁴⁰ 3.3, σ. 9, 10.1, σ.11.

⁴¹ 7.1, σ. 4.

⁴² 6.1, σ.8, 16.1, σ.10.

⁴³ 4.1, σ.17.

⁴⁴ 6.1, σ.5, 8.1, σ.5.

Αυτό συντελεί στην βελτίωση και της ερμηνευτικής τους ικανότητας και της κριτικής επαφής με τη λογοτεχνία γενικότερα⁴⁵.

6. Από τις πιο ενδιαφέρουσες παρατηρήσεις είναι ότι τα αρχαία ελληνικά καταδεικνύουν τη γλωσσική και πολιτισμική συνέχεια του ελληνικού χώρου, από την αρχαιότητα, στο Βυζάντιο και στη σύγχρονη Ελλάδα⁴⁶. Οι μαθητές συνειδητοποιούν ότι η Ελλάδα είναι η μόνη Ευρωπαϊκή χώρα της οποίας η γλώσσα μιλιέται αδιάλειπτα τα τελευταία 3000 χρόνια⁴⁷. Τα αρχαία ελληνικά αποτελούν επίσης τη βάση της νέας ελληνικής γλώσσας⁴⁸ και θα μπορούσαν να ιδωθούν όχι μόνο ως γλώσσα για γλωσσικές παρατηρήσεις και κειμενική ανάλυση, αλλά και ως γλώσσα επικοινωνίας, προσφέροντας μια θαυμάσια ευκαιρία στους μαθητές να έρθουν σε επαφή και με τη νέα ελληνική γλώσσα και πολιτισμό⁴⁹, γεγονός που προσδίδει στην (ενιαία) ελληνική γλώσσα μια μοναδική θέση στο σχολικό πρόγραμμα απέναντι στα λατινικά και στις άλλες ξένες γλώσσες⁵⁰.

7. Υπάρχει επίσης αναφορά στο διαθεματικό χαρακτήρα του μαθήματος⁵¹ και στην σύνδεσή του με άλλα γνωστικά αντικείμενα του σχολικού προγράμματος (ξένες γλώσσες, ιστορία, φιλοσοφία, φυσικές επιστήμες, θρησκευολογία, μαθηματικά, εφαρμοσμένες τέχνες, αρχιτεκτονική, μουσική, θέατρο, αθλητισμός) καθώς επίσης και στη συμβολή του στην πνευματική και συναισθηματική ανάπτυξη των μαθητών, αφού παρέχει όχι μόνο γνώσεις, αλλά και δεξιότητες, στάσεις ζωής και αισθητική απόλαυση⁵².

Εκτός από τις παραπάνω θέσεις και διαπιστώσεις που σε γενικές γραμμές ισχύουν και για τα λατινικά, ιδιαίτερη μνεία γίνεται στα παρακάτω:

⁴⁵ 7.1, σ.3, 10.1, σ.12.

⁴⁶ 7.1, σ.3, 8.1, σ.4.

⁴⁷ 16.1, σ.11.

⁴⁸ 14.1, σ.6, 16.1, σ.9.

⁴⁹ 8.1, σ.5, 12.1, σ.7, 16.1, σ.9.

⁵⁰ 16.1, σ.9.

⁵¹ 4.1, σ.17, 6.1, σ.7, 9.1, σ.7, 14.1, σ.14, 15.1, σ.8.

⁵² 13.1, σ.2, 16.1, σ.9.

I. Τα λατινικά αποτελούν τη βάση των σύγχρονων ευρωπαϊκών γλωσσών, ενώ η λογοτεχνική παραγωγή του ελληνορωμαϊκού κόσμου λειτουργεί ως γέφυρα ανάμεσα στην αρχαιότητα, το Μεσαίωνα⁵³ και τη σύγχρονη εποχή για τον ευρωπαϊκό χώρο, συμβάλλοντας έτσι στην συνειδητοποίηση της κοινής Ευρωπαϊκής ταυτότητας⁵⁴, από τη μια πλευρά και στην κατανόηση των ιδιαιτεροτήτων των ευρωπαϊκών λαών από την άλλη⁵⁵. Αυτό συμβάλλει στη διαπολιτισμική επικοινωνία⁵⁶, αφού η κατάκτηση κοινωνικών και πολιτιστικών γνώσεων ευνοεί την ευαισθητοποίηση απέναντι στους ξένους πολιτισμούς⁵⁷ και βοηθά τους μαθητές να αποκτήσουν κριτική στάση απέναντι στη δική τους πολιτιστική ταυτότητα⁵⁸. Κάτι τέτοιο αυξάνει τις εμπειρίες των μαθητών και ενισχύει την προσωπικότητά τους⁵⁹.

II. Τονίζεται επίσης ότι η θεματολογία που πραγματεύονται τα κλασσικά κείμενα είναι σε άμεση συνάρτηση με τα ενδιαφέροντα των μαθητών (ρόλος ανδρών και γυναικών, ανθρώπινες αξίες, αρμονική συνύπαρξη με ανθρώπους που έχουν διαφορετική στάση ζωής)⁶⁰ και ότι η επαφή τους με το πρωτότυπο λειτουργεί συμπληρωματικά προς τη διδασκαλία των Γερμανικών και άλλων ξένων γλωσσών που μελετώνται στο σχολείο⁶¹. Τα λατινικά βοηθούν τους μαθητές να κατανοήσουν τη λειτουργία της γλώσσας ως συστήματος⁶² και λειτουργούν ως μοντέλο κατανόησης της δομής της γερμανικής γλώσσας άλλα και των άλλων σύγχρονων ξένων γλωσσών (Sprachreflexion)⁶³. Αυτό έχει ως συνέπεια οι μαθητές να μπορούν να κατανοούν τη δική τους γλώσσα καλύτερα και, κατά συνέπεια, να τη χρησιμοποιούν πιο συνειδητά και πιο σωστά⁶⁴. Οι μεταφράσεις βοηθούν, επίσης, τους μαθητές να κατανοούν την πολυσημία των κειμένων, να αναλύουν την πρόθεση του

⁵³ 6.1, σ.5.

⁵⁴ 5.2, σ.7, 6.1, σ.5, 7.2, σ.3, 13.2, σ.2.

⁵⁵ 3.4, σ.9, 5.2, σ.5, 7.2, σ.3, 10.4, σ.7, 13.2, σ.2, 14.2, σ.6, 15.2, σ.18, 16.2, σ.7.

⁵⁶ 3.4, σ. 9.

⁵⁷ 15.2, σ. 18.

⁵⁸ 3.4, σ. 9, 15.2, σ.18.

⁵⁹ 3.4, σ. 9, 15.2, σ.18.

⁶⁰ 3.4, σ. 9, 9.4, σ.7, 15.2, σ.18.

⁶¹ 3.4, σ. 9, 5.2, σ.7, 7.2, σ.3, 13.2, σ.2

⁶² 3.4, σ. 9, 6.1, σ.5.

⁶³ 9.4, σ.7, 16.2, σ.8.

⁶⁴ 13.2, σ.2.

συγγραφέα και να μπορούν να αξιολογούν τα λογοτεχνικά έργα⁶⁵. Όλα τα παραπάνω τους καθιστούν ικανότερους να αντεπεξέρχονται με επιτυχία στην πληθώρα των κειμενικών ειδών που έχουν να αντιμετωπίσουν σήμερα⁶⁶.

III. Οι έννοιες, οι σκέψεις και οι θεωρίες που αναπτύσσονται στην ελληνορωμαϊκή λογοτεχνία, τέχνη, ιστορία, φιλοσοφία και μυθολογία και η πρόσληψή τους σήμερα βοηθά επίσης τους μαθητές να αναπτύξουν τις γνώσεις τους γύρω από τον πολιτισμό και να διευρύνουν την ικανότητα τους για διαπολιτισμικές παρατηρήσεις⁶⁷. Ακόμη τους καθιστά ικανούς να αποκτούν γνώσεις που άπτονται και άλλων αντικειμένων και να αντιλαμβάνονται την πολυπλοκότητα που διέπει τον σύγχρονο κόσμο και τρόπο ζωής και να ερμηνεύουν καλύτερα το παρόν. Στο διαθεματικό χαρακτήρα του μαθήματος επιμένουν τα προγράμματα σπουδών, τονίζοντας ότι αποτελεί αφετηρία για την ανάπτυξη ικανοτήτων που ξεπερνούν τα στενά όρια ενός και μόνο μαθήματος. Αυτό συμβάλλει στην καλύτερη ερμηνεία κοινωνικών, πολιτιστικών, καλλιτεχνικών, ιστορικών, πολιτικών, οικονομικών και τεχνικών εξελίξεων της σύγχρονης εποχής⁶⁸ στον επαναπροσδιορισμό αξιών και στην εμφάνιση νέων στάσεων ζωής.⁶⁹

IV. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται επίσης στο γεγονός ότι τα λατινικά βοηθούν τους μαθητές να αποκτήσουν γνώσεις και δεξιότητες χρήσιμες και μετά το σχολείο. Ακόμη, οι στρατηγικές μάθησης που χρησιμοποιούνται στο μάθημα (χρήση λεξικών, γραμματικών, σχολιασμένων εκδόσεων)⁷⁰ και οι τεχνικές διδασκαλίας αποτελούν μια πρώτης τάξης ευκαιρία για εφαρμογή στις πανεπιστημιακές τους σπουδές και στην επιστημονική έρευνα και αργότερα στον εργασιακό χώρο⁷¹, αφού αναπτύσσουν την αυτοπεποίθηση των μαθητών, ενισχύουν το συνεργατικό πνεύμα και την ομαδικότητα.

⁶⁵ 9.4, σ.7, 13.2, σ.2.

⁶⁶ 9.4, σ.7, 15.2, σ. 18.

⁶⁷ 3.4, σ. 9, 15.2, σ.18, 16.2, σ.7.

⁶⁸ 3.4, σ. 9.

⁶⁹ 15.2, σ. 18.

⁷⁰ 6.1, σ.5.

⁷¹ 3.4, σ. 9.

V. Η ανάπτυξη αρετών και δεξιοτήτων που σχετίζονται με την προσωπικότητα των μαθητών καταλαμβάνει επίσης σημαντική θέση σε όλα σχεδόν τα ΑΠ σπουδών για τα λατινικά. Δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα στον ειδολογικό χαρακτήρα του μαθήματος και στη συμβολή του στη διαμόρφωση των μελλοντικών ενεργών πολιτών του γερμανικού κράτους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η αναφορά του Υπουργείου Παιδείας της Κάτω Σαξωνίας⁷²: *«δεδομένου ότι τα έργα των Λατίνων συγγραφέων πραγματεύονται πολλές φορές με υποδειγματικό τρόπο βασικά ερωτήματα της ανθρώπινης ύπαρξης, ο προσανατολισμός του μαθήματος των Λατινικών στόχο έχει να στηρίζει τους νέους ανθρώπους στην προσπάθειά τους να ανακαλύψουν τον εαυτό τους, έτσι ώστε να βρουν το δρόμο τους όχι μόνο στην επαγγελματική τους ζωή, αλλά και στον προσωπικό και κοινωνικό τους χώρο. Ένας σημαντικός στόχος της διδασκαλίας των λατινικών είναι η ανάπτυξη μιας ολοκληρωμένης προσωπικότητας, υπεύθυνης και αυτόνομης σε όλους τους τομείς της ζωής, στο πλαίσιο μιας λειτουργικής δημοκρατίας⁷³».*

Έννοιες, όπως *ανεξαρτησία, αυτονομία, κριτική σκέψη, ανεκτικότητα απέναντι στο διαφορετικό, επίλυση προβλημάτων, παρώθηση, κινητοποίηση, ανάπτυξη κλίσεων και δεξιοτήτων, προσωπική ευθύνη, συνέπεια, επιμέλεια, ειλικρίνεια, αντοχή, ομαδικότητα, συνεργασία*, περιέχονται στην πλειοψηφία των αναλυτικών προγραμμάτων και καταδεικνύουν, στη θεωρητική σύλληψή τους, τουλάχιστον την επιθυμία των συντακτών, η διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών και των λατινικών να βρει πρόσφορο έδαφος όχι μόνο στο γνωστικό τομέα και μέσα στο κλειστό σχολικό περιβάλλον, αλλά να αποτελέσει αφετηρία για την απόκτηση ικανοτήτων από τους μαθητές που θα τους συνοδεύουν σε όλη τους τη ζωή.

Αυτό που παρατηρεί, επίσης, κανείς είναι ο έντονος γλωσσικός προσανατολισμός που προσδίδεται στα λατινικά και ο συσχετισμός του αντικειμένου με:

⁷² 9.4, σ.7

⁷³ Όπου δεν υπάρχει αναφορά, οι μεταφράσεις είναι δικές μου. Σε κάθε άλλη περίπτωση αναφέρεται ρητά η πηγή της μετάφρασης.

(α) τις εξετάσεις και τις σπουδές στο πανεπιστήμιο.

(β) τη μελέτη της γερμανικής γλώσσας. Στο ΑΠ της Θουριγγίας, για παράδειγμα, επισημαίνεται ότι “σε αντίθεση με τη διδασκαλία των σύγχρονων γλωσσών, στόχος του μαθήματος των Λατινικών δεν είναι η επικοινωνιακή χρήση του λόγου, αλλά η μελέτη της γλώσσας και των κειμένων. Η υλοποίηση αυτής της αρχής της έχει ως αποτέλεσμα η διδασκαλία να γίνεται σε δύο γλώσσες, και στα λατινικά και στα γερμανικά. αντικείμενο της έρευνας, μελέτης είναι και η γερμανική γλώσσα, στην οποία γίνεται η περιγραφή και η επιχειρηματολογία των όσων αναπτύσσονται στο μάθημα”⁷⁴.

Η αναφορά στη λατινική ως ‘νεκρή’ γλώσσα και η σύνδεση με τις εξετάσεις, τη μελέτη της γερμανικής γλώσσας και την επαγγελματική σταδιοδρομία του μαθητή εγείρει ίσως κάποιες αμφιβολίες σχετικά με το αν και κατά πόσον γίνεται προσπάθεια να επιτευχθούν όχι μόνον οι γλωσσικοί, αλλά και οι ευρύτεροι στόχοι του μαθήματος. Η σύνδεση με τις εξετάσεις, ιδιαίτερα, και με την αξιολόγηση του μαθητή είναι πιθανόν να έχει αντίκτυπο στη διδασκαλία του μαθήματος, φαινόμενο γνωστό στη διδασκαλία της γλώσσας και ως ‘διαδραστική επίδραση’ (washback effect). Το φαινόμενο αυτό περιγράφει την ευθυγράμμιση της διδακτικής-μαθησιακής διαδικασίας με την επιτυχία στις εξετάσεις, αφήνοντας μικρά περιθώρια για άλλες, πιο δημιουργικές δραστηριότητες και αναζητήσεις μέσα στην τάξη.

Στα αρχαία ελληνικά, αντίθετα, προσδίδεται ένας πιο ανοιχτός χαρακτήρας, αφού ιστορικά το μάθημα ξεφεύγει από το στενό γραμματικό μοντέλο και δίνεται έμφαση στον πολιτισμικό του χαρακτήρα, ενώ, στη σύγχρονική του διάσταση, δε συνδέεται τόσο στενά με το εξεταστικό σύστημα, όπως τα λατινικά.

⁷⁴ 16.2, σ.8.

5. ΤΠΕ και διδασκαλία κλασικών γλωσσών

Γενικές παρατηρήσεις

Έχει γίνει και σε άλλα σημεία της μελέτης αναφορά στην ποικιλομορφία των ΑΠ σπουδών των κρατιδίων της ΟΔΓ. Η διαφοροποίηση αυτή ισχύει και για την αξιοποίηση των ΤΠΕ στη διδασκαλία και αφορά τόσο το περιεχόμενο όσο και την έκταση, η οποία αφιερώνεται για τη θεωρητική τεκμηρίωσή τους.

Σε γενικές γραμμές, πάντως, η αξιοποίηση των ΤΠΕ στη διδακτική πράξη εντάσσεται στο γενικότερο πλαίσιο της κατάκτησης ερευνητικών μεθόδων και τεχνικών που εφοδιάζουν το μαθητή με τα απαραίτητα εργαλεία και γνώσεις για την προσπέλαση κάθε γνωστικού αντικειμένου, στη συγκεκριμένη περίπτωση τη γλώσσα και τον πολιτισμό της αρχαίας Ελλάδας και της Ρώμης. Συγκεκριμένα, η δεξιότητα αυτή ορίζεται ως:

Η δεξιότητα αυτή περιλαμβάνει την ικανότητα των μαθητών να αναπτύσσουν στρατηγικές μάθησης και να εφαρμόζουν διαφορετικές τεχνικές ανάλογα με τους επιμέρους γνωστικούς τομείς [...] Εδώ ανήκουν τεχνικές προφορικής και γραπτής επικοινωνίας, γραπτής και προφορικής έκφρασης, καθώς επίσης τεχνικές ανάκτησης πληροφοριών⁷⁵

Είναι αξιοσημείωτο ότι οι Γερμανοί συντάκτες αναφέρονται στα απαραίτητα μεθοδολογικά εργαλεία που σχετίζονται με την τεχνολογία ως Μέσα (Medien) ή Νέα Μέσα⁷⁶ (Neue Medien), όρος που συμπεριλαμβάνει, όχι μόνο τις νέες τεχνολογίες ή ΤΠΕ, όπως ορίζονται σε άλλα εκπαιδευτικά περιβάλλοντα, αλλά και πιο

⁷⁵ Ministerium für Bildung, Wissenschaft und Kultur Mecklenburg-Vorpommern, *Rahmenplan Griechisch*, 2008, σ. 9.

⁷⁶ Οι όροι Νέα Μέσα, Μέσα, ΤΠΕ και νέες τεχνολογίες χρησιμοποιούνται στην παρούσα μελέτη χωρίς διάκριση.

συμβατικά/παραδοσιακά αναπαραστατικά μέσα όπως ο πίνακας, πλακάτ ή πόστερ, διαφάνειες, δραματοποιήσεις⁷⁷ κ.ο.κ.

Η φοίτηση στο γερμανικό Γυμνάσιο έχει στόχο να εξοπλίσει τους μαθητές με τις απαραίτητες γνώσεις για να είναι σε θέση να αντεπεξέρχονται στις απαιτήσεις του κόσμου στον οποίο καλούνται να ζήσουν και να εργαστούν ως ενήλικες. Στο ΑΠ σπουδών για τα λατινικά της Σαξωνίας⁷⁸ γίνεται σαφής αναφορά ότι μεταξύ των σκοπών του Γυμνασίου είναι η επέκταση και εμβάθυνση των γνώσεων των μαθητών σχετικά με τα Μέσα, τις διάφορες εκφράσεις τους και την επίδραση τους στη διδασκαλία και στη μάθηση. Οι μαθητές μαθαίνουν πώς να εντοπίζουν και να αντιμετωπίζουν προβλήματα σχετικά με τη φύση των Μέσων και να ενισχύουν την κριτική τους ικανότητα ως προς τη χρησιμότητα τους.

Ακόμη, στο ΑΠ για τα αρχαία ελληνικά του ίδιου κρατιδίου γίνεται λόγος για την πολυμορφία του περιεχομένου του μαθήματος και των θεμάτων που εμπλέκονται στη διδασκαλία του, κάτι που επιτρέπει τη σύνδεση με άλλα γνωστικά αντικείμενα (φυσικές, κοινωνικές επιστήμες) και τη διεπιστημονική του προσέγγιση. Η κατάλληλη εφαρμογή των Μέσων μπορεί να συμβάλει στην αξιοποίηση του χαρακτήρα των αρχαίων ελληνικών προς όφελος των μαθητών⁷⁹.

Στο αναλυτικό πρόγραμμα του Βερολίνου για τα αρχαία ελληνικά⁸⁰, για παράδειγμα, υπάρχει διαβάθμιση των ικανοτήτων που πρέπει να κατακτήσουν οι μαθητές ανάλογα με τη βαθμίδα εκπαίδευσης στην οποία φοιτούν. Η διαφοροποίηση αφορά (α) το βαθμό δυσκολίας των εργασιών που αναλαμβάνουν οι μαθητές (β) την εμβάθυνση στο θέμα που καλούνται να αναπτύξουν (γ) την έκταση των εργασιών τους (μικρότερα ή μεγαλύτερα projects) και (δ) την καθοδήγηση από το διδάσκοντα (μικρότερος ή μεγαλύτερος βαθμός ανεξαρτησίας και αυτονομίας).

⁷⁷ Για το λόγο αυτό το παράρτημα που αφορά στο βοηθητικό υλικό που έχει συγκεντρωθεί για τη διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών και τα λατινικών περιλαμβάνει διαφάνειες, ηχητικό υλικό (κασέτες και δίσκους), CD-Rom, ενώ έχουν παραλειφθεί κάρτες για την εκμάθηση λεξιλογίου, επιτραπέζια παιχνίδια κ.ο.κ.

⁷⁸ 13.2, σ. VIII.

⁷⁹ ό.π., σ.3.

⁸⁰ 3.1, σ.13, 3.3, σσ. 14-16.

Ακόμη, σε ορισμένα αναλυτικά προγράμματα (όπως αυτά του Βερολίνου, της Σαξωνίας και του Μέκλενμπουργκ-Πομερανίας), κατά την περιγραφή των επιμέρους θεματικών ενοτήτων ή των γνωστικών περιοχών επισημαίνεται ότι για την καλύτερη κατανόηση οι μαθητές θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν και να αξιοποιήσουν τις δυνατότητες που προσφέρουν οι ΤΠΕ (για την κατάκτηση του λεξιλογίου, για παράδειγμα, με τη χρήση ηλεκτρονικών λεξικών ή διαδικτυακών αναζητήσεων ή για την επεξεργασία συγκεκριμένων περιοχών, όπως, λόγου χάρη, το αρχαίο θέατρο, η στρατιωτική οργάνωση στην αρχαιότητα, με την αναζήτηση πληροφοριών στον παγκόσμιο ιστό).

Στο τμήμα που ακολουθεί, επιχειρήθηκε να γίνει μια κατηγοριοποίηση των αναφορών στις ΤΠΕ, όπως αυτές αποτυπώνονται στα αναλυτικά προγράμματα των κρατιδίων, σε επιμέρους τομείς για να αναδειχθεί ο ρόλος τους και η σημασία τους για τη γερμανική εκπαίδευση.

Τομείς αξιοποίησης των ΤΠΕ

Ο ρόλος των Μέσων (Medien) είναι, σύμφωνα με τα ΑΠ σπουδών, πολλαπλός και η ενσωμάτωσή τους στη διδακτική-μαθησιακή διαδικασία μπορεί να βρει εφαρμογή στους παρακάτω τομείς:

1. ΤΠΕ ως εργαλεία αναζήτησης πληροφοριών

Οι μαθήτριες και οι μαθητές καλούνται να αναπτύξουν στρατηγικές αναζήτησης πληροφοριών, τις οποίες συγκρίνουν, επιλέγουν και αξιολογούν⁸¹. Από την αρχή του μαθήματος οι μαθητές πρέπει να έχουν πρόσβαση σε εργαλεία, όπως λεξικά (γενικά και εξειδικευμένα), σε CD και σε ελεύθερο λογισμικό που θα συμβάλει στην

⁸¹ 3.1, σ.12, 3.3, σ.16, 6.1, σ.17, 7.1, σ. 6, 7.2, σ.6, 8.1, σ.8.

κατανόηση και την ερμηνεία των κειμένων⁸². Πρώτη προτεραιότητα δίνεται σε εργαλεία που βοηθούν την εκμάθηση του λεξιλογίου⁸³ και την άσκηση στη μετάφραση προς τη γερμανική γλώσσα, ενώ έμφαση δίνεται και στη συλλογή πληροφοριών για θέματα που σχετίζονται με το ιστορικό και πολιτιστικό συγκείμενο των προς διδασκαλία κειμένων ή των θεματικών ενοτήτων που εμπεριέχονται στο αναλυτικό πρόγραμμα⁸⁴. Σημειώνεται επίσης ότι οι μαθητές θα πρέπει να είναι σε θέση να επιλέγουν ηλεκτρονικές πηγές και να προβαίνουν σε συστηματική έρευνα που θα στοχεύει στην οικονομικότερη και πιο επιτυχημένη προσπέλαση του γνωστικού αντικειμένου.

2. ΤΠΕ ως μέσα αναπαράστασης

Η αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών συμβάλλει στην καλύτερη κατανόηση του γνωστικού αντικειμένου. Παράλληλα, συμβάλλει στην αρτιότερη αισθητική παραγωγή εργασιών και ασκήσεων που παρουσιάζονται από τους μαθητές⁸⁵. Τα παραδείγματα των Μέσων ως εργαλείων παρουσίασης διαπλέκουν για μια ακόμα φορά τα ψηφιακά μέσα με τα αναλογικότερα μέσα παρουσίασης: πίνακας, διαφάνεια, πλακάτ, λογισμικό παρουσίασης. Η αξιοποίηση του ήχου και της εικόνας δημιουργούν νέα κειμενικά είδη και συντελούν στη δημιουργία πολυτροπικών κειμένων⁸⁶. Η παρουσίαση των αποτελεσμάτων των εργασιών των μαθητών είναι περισσότερο εποπτική και σαφέστερη, αφού μπορεί να χρησιμοποιεί πιο σύνθετες μορφές παρουσίασης⁸⁷, συντελώντας έτσι στην καλύτερη κατανόηση των γλωσσικών και μη γλωσσικών στοιχείων των αρχαίων ελληνικών και των λατινικών.

⁸² 16.1, σ. 18

⁸³ 3.1, σ. 12.

⁸⁴ Χαρακτηριστικά στο 7.2, σσ. 53, 76, 81.

⁸⁵ 3.1, σ.12, 15.2, σ. 43.

⁸⁶ 8.2, σ.11.

⁸⁷ 8.1, σσ.8, 16.

3. ΤΠΕ ως περιβάλλοντα γραμματισμού

Η ενσωμάτωση των Μέσων στη διδακτική-μαθησιακή διαδικασία αλλάζει την παραγωγή των κειμένων, οδηγεί σε νέου τύπου κείμενα και απαιτεί νέες μεθόδους πρόσληψης των κειμένων⁸⁸. Οι μαθητές και οι μαθήτριες καλούνται να ανταποκριθούν σε νέα είδη κειμένων και να αναπτύξουν ικανότητες νέων γραμματισμών (πολυτροπικά κείμενα). Οι νέες τεχνολογίες εμφανίζονται σε μεγάλο βαθμό ως ένα ακόμη μέσο για γραφή που απαιτεί νέου είδους δεξιότητες και δίνει νέο περιεχόμενο στο γραμματισμό, καθώς δεν γίνεται λόγος μόνο για γραφή αλλά και για επεξεργασία και αναθεώρηση του κειμένου⁸⁹. Η αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών βοηθά τους μαθητές να αναπτύξουν τις δεξιότητες εκείνες που τους καθιστούν ‘τεχνολογικά εγγράμματους’ (computer literate), εφόδιο απαραίτητο και για μετά το σχολείο, στην επαγγελματική τους ζωή⁹⁰.

4. ΤΠΕ ως δίαυλοι επικοινωνίας και ανταλλαγής απόψεων σχετικά με το γνωστικό αντικείμενο

Η χρήση των Νέων Μέσων απαιτεί διαφορετικές μορφές κοινωνικής μάθησης, συντελεί στην ενίσχυση της ανεξαρτησίας και της δημιουργικότητας των μαθητών και στην ανάληψη ευθυνών για τα αποτελέσματα της κατακτηθείσας γνώσης. Ακόμη, η ενσωμάτωση στη διδακτική μαθησιακή διαδικασία συγκεκριμένου λογισμικού μπορεί να βοηθήσει την εξατομικευμένη μάθηση και να ενισχύσει τον αυθεντικό χαρακτήρα και την «ανοιχτότητα» του μαθήματος (με τη χρήση, για παράδειγμα, email, συμμετοχή σε διάφορα fora κλπ). Οι εργασίες των μαθητών μπορούν να αναρτηθούν στο διαδίκτυο και να αποτελέσουν ερέθισμα για την επικοινωνία με άλλα σχολεία, στα οποία διδάσκονται οι κλασικές γλώσσες⁹¹, συμβάλλοντας έτσι στην ανάπτυξη ελεύθερου διαλόγου και ανταλλαγής απόψεων.

⁸⁸ 8.2, σ.11, 8.3, σ.11.

⁸⁹ 8.2, σ.11.

⁹⁰ 15.2, σ. 4.

⁹¹ 7.2, σσ. 6, 76, 8.2, σ.11, 8.3, σ.11.

Αλλά και οι μαθητές της ίδιας τάξης μπορούν να επεκτείνουν τη μάθηση και εκτός του περιορισμένου σχολικού χώρου και χρόνου, πραγματοποιώντας διαδικτυακές επισκέψεις σε βιβλιοθήκες, αρχεία και μουσεία⁹² ή κάνοντας βιβλιογραφικές έρευνες και ανακοινώνοντας τα αποτελέσματα της έρευνας τους σε πλατφόρμες εργασίας που οι ίδιοι έχουν δημιουργήσει⁹³.

5. ΤΠΕ και αξιολόγηση των μαθητών

Οι ΤΠΕ προσφέρουν πρόσφορο έδαφος για την εναλλακτικών μορφών εργασιών που λαμβάνουν υπόψη και αξιοποιούν ιδιαίτερες τάσεις και ικανότητες των μαθητών και αναπτύσσουν τόσο την εξατομικευμένη γνώση όσο και την ομαδικότητα και συνεργασία⁹⁴. Προφορικές παρουσιάσεις με τη χρήση συγκεκριμένου λογισμικού (*Powerpoint*), κατασκευή ιστοσελίδων, δημιουργία ηλεκτρονικών ασκήσεων (π.χ. με το πρόγραμμα *Hot Potatoes*), δημιουργία βίντεο ή οπτικο-ακουστικού υλικού, δημιουργία κολάζ με κείμενο και εικόνα, κριτικές λογοτεχνικών κειμένων, παρωδίες, διαφημιστικά πλακάτ και τρισδιάστατες κατασκευές είναι, μεταξύ άλλων, μορφές εργασιών που μπορεί να υποβληθούν από τις μαθήτριες και τους μαθητές για την αξιολόγησή τους στο μάθημα των αρχαίων ελληνικών και των λατινικών⁹⁵. Οι ΤΠΕ επηρεάζουν και την παρουσίαση και αξιολόγηση των εργασιών των μαθητών, ενώ προϋπόθεση για μια δίκαιη αξιολόγηση, βασισμένη στην αρχή της ισοτιμίας και των ίσων ευκαιριών, είναι ο χώρος του σχολείου να είναι κατάλληλα εξοπλισμένος για να παρέχει τη δυνατότητα ενσωμάτωσης των ΤΠΕ στις εργασίες των μαθητών. Έτσι, δεν εξαρτάται

⁹² 14.1, σ. 14.

⁹³ Η ενασχόληση με το διαδίκτυο ενέχει και κάποιους κινδύνους, αν δεν γίνεται με σύνεση, όπως επισημαίνεται και στις οδηγίες του αναλυτικού προγράμματος (ό.π). Οι κίνδυνοι αυτοί σχετίζονται με την *οικονομία του μαθήματος* (δηλαδή πόσος χρόνος διατίθεται για ανάλογες έρευνες από τους μαθητές), τον *ορίζοντα προσδοκιών* του γνωστικού αντικείμενου (πόσα και ποια στοιχεία είναι απαραίτητα να συλλέξει ο μαθητής για την επίτευξη των μαθησιακών στόχων) και την *αποτελεσματικότητα* των ερευνών (ποιες από τις πληροφορίες που συλλέγονται συμβάλλουν ουσιαστικά στην καλύτερη κατανόηση του μαθήματος).

⁹⁴ 16.1, σ.33

⁹⁵ 8.1, σ.8.

ο σχεδιασμός και η υποβολή των εργασιών από τον οικιακό τεχνικό εξοπλισμό⁹⁶, κάτι που θα μπορούσε να λειτουργήσει αρνητικά για μερίδα του μαθητικού πληθυσμού.

6. ΤΠΕ και διδακτική-μαθησιακή διαδικασία

Η εκτενέστερη αναφορά για τις αλλαγές που επιφέρει η ενσωμάτωση των νέων τεχνολογιών στη διδασκαλία αναπτύσσεται στα αναλυτικά προγράμματα για τα λατινικά στην κατώτερη και ανώτερη βαθμίδα της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (8.2 και 8.3 αντίστοιχα) του κρατιδίου Μέκλενμπουργκ-Πομερανίας. Εκεί γίνεται λόγος για την αλλαγή στις απαιτήσεις που πρέπει να εκπληρώνει το σύγχρονο σχολείο και για τη δημιουργία μιας νέας εκπαιδευτικής κουλτούρας⁹⁷. Οι αλλαγές αυτές, μπορούν, σύμφωνα με τους συντάκτες, να εντοπιστούν σε τρεις κυρίως τομείς:

1. Οι ΤΠΕ επηρεάζουν τους στόχους και το περιεχόμενο της διδασκαλίας, αφού αλλάζουν τους τρόπους παραγωγής κειμένων, οδηγούν σε νέους τύπους κειμένου και απαιτούν νέες μεθόδους πρόσληψης των κειμένων⁹⁸.
2. Οι ΤΠΕ επιφέρουν αλλαγές στη διδακτική-μαθησιακή διαδικασία, αφού δημιουργούν νέες ανάγκες και νέες μορφές διδασκαλίας για τον διδάσκοντα που έχει στη διάθεσή του ευρύ φάσμα μέσων για την προσφορότερη επίτευξη των διδακτικών του στόχων, αλλά και για το μαθητή, αφού οι νέες τεχνολογίες ευνοούν την εξατομικευμένη μάθηση και τη δημιουργικότητα των μαθητών, αυξάνοντας έτσι το επίπεδο υπευθυνότητας και κυριότητας ως προς παραγόμενο αποτέλεσμα⁹⁹.

Μια ακόμη αλλαγή που επιφέρουν οι νέες τεχνολογίες αφορά στο σχεδιασμό και τη συγγραφή των διδακτικών εγχειριδίων για τη διδασκαλία της γλώσσας. Τα σύγχρονα εγχειρίδια συνοδεύονται τις περισσότερες φορές από CD, ενώ οι μεγάλοι εκδοτικοί οίκοι παρέχουν και πλήθος υποστηρικτικού υλικού (φύλλα εργασίας,

⁹⁶ 8.2, σ. 16.

⁹⁷ 8.2, σ. 11.

⁹⁸ ό.π.

⁹⁹ ό.π.

συνοδευτικά κείμενα, χάρτες, ηλεκτρονικές βάσεις εκμάθησης λεξιλογίου, online ασκήσεις γραμματικής και λεξιλογίου) στη διάθεση του δάσκαλου και των μαθητών¹⁰⁰, μέσα από τις οικείες ιστοσελίδες.

7. ΤΠΕ και γλώσσα

Από την αρχή του μαθήματος οι μαθητές πρέπει να έχουν πρόσβαση σε εργαλεία, όπως λεξικά (γενικά και εξειδικευμένα), σε CD και σε ελεύθερο λογισμικό που θα συμβάλει στην κατανόηση και την ερμηνεία των κειμένων¹⁰¹. Οι νέες τεχνολογίες θεωρούνται οικονομικότερες και αποτελεσματικότερες σε σχέση με παραδοσιακές μορφές διδασκαλίας και φιλικότερες στο χρήστη, δηλαδή το μαθητή. Προτείνεται η αξιοποίηση των Μέσων για τη μορφολογία, τη σύνταξη και το λεξιλόγιο¹⁰², αλλά γίνεται επίσης λόγος για μια συνολικότερη επίδραση των Μέσων απέναντι στη γλώσσα ως αξία. Η χρήση λεξικών, βιβλίων αναφοράς, λεξιλογικών πινάκων, βάσεων γλωσσικών δεδομένων, λεξιλογικών καρτών είναι τα μέσα που προτείνονται από όλα σχεδόν τα αναλυτικά προγράμματα για την συστηματικότερη επαφή με τη γλώσσα.

Ακόμη, οι μαθητές, σύμφωνα με το ΑΠ της Σαξωνίας, για παράδειγμα, διαπιστώνουν ότι τα κείμενα της δικής τους γλώσσας και της γλώσσας-στόχου είναι ισοδύναμα¹⁰³, ενώ μπορούν να εφαρμόζουν τις τεχνικές για τη γλώσσα και την επικοινωνία (για παράδειγμα, τις ικανότητες της περιγραφής και της πρόσληψης/ερμηνείας) και σε άλλα κείμενα. Αυτό που τονίζεται είναι η ικανότητα της μεταβίβασης (Übertragung) των κατακτημένων δεξιοτήτων και σε άλλες γλώσσες, ικανότητα που απορρέει από το χαρακτήρα των νέων τεχνολογιών και την κριτική αξιοποίησή τους¹⁰⁴.

¹⁰⁰ Χαρακτηριστικά παραδείγματα μπορεί να βρει κανείς στα νέα εγχειρίδια της σειράς *Latein mit Felix* από τον εκδοτικό οίκο C.C.Buchner, http://www.ccbuchner.de/reihe-727_2_2/latein_mit_felix.html ή στη σειρά *Salvete* και την αντίστοιχη γραμματική με βιντεοσκοπημένα μαθήματα του εκδοτικού οίκου Cornelsen, <http://www.cornelsen.de/lehrkraefte/reihe/r-3969/ra-2931/titel>.

¹⁰¹ 7.1, σ.6, 7.2, σ. 6, 8.1, σ. 8.

¹⁰² 6.1, σ. 17, 7.2, σ. 49, 8.2, σ. 20, 8.3, σ.11, 13.1, σ.7, 13.2, σ.7.

¹⁰³ 13.1, σ. 7.

¹⁰⁴ 13.1, σ.7, 13.2, σ. 3.

8. ΤΠΕ και λογοτεχνία: από τη λέξη στο κείμενο

Η κατανόηση των γλωσσικών δομών είναι απαραίτητη για την κατανόηση των διαφορετικών κειμενικών ειδών με τα οποία έρχεται σε επαφή ο μαθητής, αλλά δεν είναι αρκετή για την κατανόηση και την ερμηνεία των ιδεών που εμπεριέχονται στα κείμενα της λογοτεχνικής παραγωγής της αρχαιότητας. Οι νέες τεχνολογίες είναι σε θέση να βοηθήσουν το μαθητή να κατανοήσει τα κείμενα πληρέστερα, σε όλες τους τις διαστάσεις, αφού τώρα υπάρχουν στη διάθεσή του πλήθος δευτερογενών πηγών, ερμηνευτικές απόπειρες, πρόσβαση σε οπτικό και ακουστικό υλικό¹⁰⁵, υλικό από παραστάσεις, πρόσβαση σε μουσεία για την καλύτερη κατανόηση του ιστορικών, πολιτιστικών και καλλιτεχνικών συμφραζομένων της εποχής.

9. ΤΠΕ και ανάπτυξη δεξιοτήτων

Η ενσωμάτωση των νέων τεχνολογιών στη διδακτική πράξη έχει στόχο την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης, της αυτόνομης μάθησης και της δημιουργικότητας των μαθητών¹⁰⁶. Ο ρόλος του διδάσκοντα είναι ο ρόλος του διευκολυντή που προωθεί το ομαδοσυνεργατικό πνεύμα και επιβλέπει την ενασχόληση των μαθητών με εκτενέστερες εργασίες (projects), είτε αυτές αφορούν εικονικές ή θεατρικές αναπαραστάσεις ή εναλλακτικές μορφές κειμένου με τη χρήση βίντεο και πολυμέσων¹⁰⁷. Τα αναλυτικά προγράμματα επισημαίνουν ότι οι ΤΠΕ μπορούν να βοηθήσουν τους μαθητές να θέτουν δικούς τους μαθησιακούς στόχους, να προβαίνουν σε αυτό-αξιολόγηση και να αξιοποιούν οι ίδιοι τα αποτελέσματα της εργασίας τους¹⁰⁸.

¹⁰⁵ 8.1, σ. 8, 8.2, σ.20, 8.3, σ. 11, 13.1. σ.7, 15.2, σ. 43.

¹⁰⁶ 3.1, σσ. 6, 8.

¹⁰⁷ 3.1, σσ. 12, 19, 13.1. σ. 7.

¹⁰⁸ 3.3, σ. 7.

Ακόμη, ενισχύουν την ομαδική συνεργασία (με τη συμμετοχή σε ομαδικές εργασίες και projects)¹⁰⁹, αλλά παράλληλα είναι σε θέση να αναδείξουν τη διαφορετικότητα των μαθητών,¹¹⁰ αναφορικά με το γνωστικό τους επίπεδο και τις ικανότητες τους, γεγονός που μπορεί να βοηθήσει το διδάσκοντα να οργανώσει τη διδασκαλία τους καλύτερα, στοχεύοντας στην εξατομικευμένη γνώση¹¹¹.

Τέλος, επισημαίνεται ότι οι μαθητές που χρησιμοποιούν τις νέες τεχνολογίες για συγκεκριμένους μαθησιακούς σκοπούς, αυξάνουν τις νέες γνώσεις και δεξιότητες που απαιτεί αυτό το είδος γραμματισμού. Οι μαθητές, δηλαδή, μπορούν να αντεπεξέρχονται σε προβλήματα που προκύπτουν κατά την επαφή τους με τις νέες τεχνολογίες, να αναλύουν αυτά τα προβλήματα και να ενισχύουν την κριτική τους ικανότητα απέναντι στις δυνατότητες που προσφέρει η τεχνολογία, αν ενσωματωθεί δημιουργικά στη διδακτική-μαθησιακή διαδικασία¹¹².

10. ΤΠΕ ως μέσο επίλυσης προβλημάτων

Ακόμη, η κριτική αποτίμηση και ο κριτικός χειρισμός των πηγών που αναζητούν οι μαθητές και όχι η απλή παράθεση και χρήση τους στην τάξη, όπως συνέβαινε ως επί το πλείστον μέχρι σήμερα, βοηθά στην ανάπτυξη της κριτικής τους ικανότητας και αλλάζει τα δεδομένα της διδασκαλίας¹¹³. Αναφέρεται συχνά στα αναλυτικά προγράμματα ότι οι νέες τεχνολογίες προσφέρουν στρατηγικές επίλυσης προβλημάτων και αυτόνομης μάθησης.

Οι μαθητές εφαρμόζουν τεχνικές που σχετίζονται με την κωδικοποίηση, ερμηνεία και αποκωδικοποίηση των κειμένων και σε άλλες ή στη δική τους γλώσσα, αναπτύσσουν ικανότητες περιγραφής αντικειμένων, είναι σε θέση να επαναπροσδιορίζουν τα κείμενα και να τα ερμηνεύουν με τη βοήθεια που τους

¹⁰⁹ 3.3, σ. 6.1, σ. 7, 8.1, σ. 16.

¹¹⁰ 3.3, σ. 6, 6.1. σ. 6.

¹¹¹ 16.1, σ. 33.

¹¹² ό.π., σσ. VI, 7.

¹¹³ 13.1, σ. VII.

παρέχεται στο διαδίκτυο. Η ενασχόληση με τη γλώσσα, πόσο μάλλον με τις κλασικές γλώσσες, προϋποθέτει και απαιτεί την προσπέλαση συγκεκριμένων δυσκολιών, άρα είναι από τη φύση της μια διαδικασία επίλυσης προβλημάτων. Η χρήση των ΤΠΕ ανοίγει νέους ορίζοντες στους μαθητές και τους εξοπλίζει με περισσότερες στρατηγικές μάθησης και τεχνικές αντιμετώπισης ανάλογων προβλημάτων και σε άλλα γνωστικά αντικείμενα.

Μελέτη περίπτωσης: Το παράδειγμα της Σαξωνίας

Από τις πιο ενδιαφέρουσες θεματικές ενότητες (κατ' επιλογήν) είναι αυτή που παρέχει το κρατίδιο της Σαξωνίας στους μαθητές της 9ης τάξης (ηλικίας 15 ετών) του Γυμνασίου που επιλέγουν το μάθημα ως τρίτη γλώσσα¹¹⁴:

Klassenstufe 9

Wahlpflicht 1: Latein im Internet

Kennen einiger grundlegender Arbeitsweisen im Umgang mit dem Internet	
- Internet als Recherchemedium und Informationsquelle	Gebrauch von Suchmaschinen, Materialauswahl und kritischer Umgang mit Quellen Datenschutz Möglichkeit der individuellen Arbeit und Förderung www.thelatinlibrary.com (lateinische Primärtexte) www.gottwein.de (lateinische Lexika, Mythologie) http://www.radiobremen.de/nachrichten/latein/ (aktuelle Nachrichten auf Latein)
- Nutzung von virtuellen Unterrichtsräumen	Erstellung einer Homepage Internetauftritt als Kurs Präsentation von Projekten
- Veröffentlichungen auf Web-Seiten	Erstellung von eigenen Übungen mit unterstützenden, internetfähigen Programmen z. B. Hot potatoes
- Übungsformen mit Web-Browser	

¹¹⁴ Πηγή: Sächsisches Staatsministerium für Kultus (2004/2007/2009) *Lehrplan Gymnasium, Latein*, σ. 49.

Ένατη (9^η) τάξη

(1^η επιλογή) Τα Λατινικά στο Διαδίκτυο

Γνώση βασικών μεθόδων εργασίας στο Διαδίκτυο

-Η χρήση του Διαδικτύου ως μέσου έρευνας και πηγής πληροφοριών

-Χρήση εικονικών τάξεων

-Κατασκευή προσωπικής ιστοσελίδας

-Ασκήσεις με τη χρήση φυλλομετρητή (Webbrowser)

Η χρήση των μηχανών αναζήτησης, επιλογή υλικού και κριτική χρήση των πηγών

Πολιτική προστασίας προσωπικών δεδομένων

Δυνατότητα εξατομικευμένης μάθησης και ανάπτυξης

www.thelatinlibrary.com (πρωτογενή κείμενα στα λατινικά)

www.gottwein.de (Λατινικά λεξικά, μυθολογία)
<http://www.radiobremen.de/nachrichten/latein/>
(Οι τρέχουσες ειδήσεις στα λατινικά)

Κατασκευή ιστοσελίδας

Παρουσίαση ευρύτερων εργασιών (projects)

Δημιουργία ασκήσεων με προγράμματα που υποστηρίζονται από το διαδίκτυο, όπως, για παράδειγμα, το πρόγραμμα Hot Potatoes.

Το γεγονός ότι η ενότητα αυτή προσφέρεται από ένα μόνο κρατίδιο και σε μαθητές που επιλέγουν τα λατινικά ως τρίτη γλώσσα σημαίνει ότι είναι προσβάσιμη σε ένα πολύ μικρό αριθμό μαθητών. Η ενότητα αυτή συνδέει τα λατινικά με τη χρήση του Διαδικτύου, χωρίς όμως να δίνονται περαιτέρω διευκρινίσεις για το σχεδιασμό της, προτάσεις για την αξιοποίησή της από το διδάσκοντα και παραδείγματα καλής πρακτικής που θα βοηθούσαν τους εμπλεκόμενους στην προσπέλασή της μέσα στην (και έξω από την) τάξη.

Οι ΤΠΕ αντιμετωπίζονται ως νέο μέσο γραμματισμού και ως αφορμή για την επαφή με το γνωστικό αντικείμενο. Απουσιάζει όμως μια πιο συστηματική προσέγγιση που θα μπορούσε να αναδείξει πιθανά οφέλη για τους μαθητές που θα είχε η άμεση αυτή σύνδεση διαδικτύου και γλώσσας. Για παράδειγμα, δε γίνεται καμία αναφορά σε οφέλη, όπως η παροχή κινήτρων και η παρώθηση των μαθητών, η κατάκτηση της γλώσσας μέσα και έξω από την τάξη, η επαφή με τη γλώσσα σε αυθεντικότερα συμφραζόμενα, η παροχή άμεσης ενίσχυσης και ανατροφοδότησης για τη βελτίωση της γλωσσικής ικανότητας, η ενεργός μάθηση και η ανάληψη πρωτοβουλιών εκ μέρους των μαθητών που αποκτούν κυριότητα πάνω στη μάθηση ή η πρόσβαση στη γνώση και από άλλους μαθητές, αφού το υλικό μπορεί να είναι άμεσα διαθέσιμο στον παγκόσμιο ιστό.

Επίσης, απουσιάζει οποιαδήποτε σύνδεση των ΤΠΕ και της διδασκαλίας της λογοτεχνίας, αφού η συνοπτική περιγραφή της θεματικής ενότητας περιορίζεται στην αξιοποίηση των ΤΠΕ μόνο στο γλωσσικό τμήμα των λατινικών, χωρίς να γίνεται λόγος για το πώς θα μπορούσαν ωφεληθούν οι μαθητές από τη χρήση των ΤΠΕ κατά την επαφή τους με τα κείμενα της κλασικής παιδείας.

6. Ψηφιακοί πόροι για την ενσωμάτωση των ΤΠΕ στη διδασκαλία

Η σημασία που δίνεται από τη γερμανική εκπαίδευση στην ενσωμάτωση των νέων τεχνολογιών στη διδακτική-μαθησιακή διαδικασία φαίνεται και από το γεγονός ότι υπάρχει και για τα 16 κρατίδια ένας Εθνικός Φορέας Ταινιών και Εικόνας (Film und Bild in Wissenschaft und Unterricht)¹¹⁵ που παράγει υποστηρικτικό υλικό για τα σχολεία (ταινίες, βίντεο και σειρές από έγχρωμες διαφάνειες). Για τις κλασικές γλώσσες, για παράδειγμα, υπάρχει ψηφιακό υλικό με τη μορφή ψηφιακού δίσκου (DVD) που τιτλοφορείται *Ο κόσμος της αρχαίας Ελλάδας* (Die Welt des antiken Griechenland) που συνοδεύεται από φύλλα εργασίας σε μορφή pdf και Word, συνοδευτικό κείμενο, οδηγίες για τη χρήση του λογισμικού στο μάθημα, και συνοδευτικό τετράδιο για το μαθητή¹¹⁶.

Επιπλέον, στα περισσότερα κρατίδια λειτουργούν κεντρικές υπηρεσίες για την εκπαίδευση με την ενσωμάτωση και αξιοποίηση των Μέσων στη διδασκαλία, οι οποίες ελέγχουν τα εμπορικά λογισμικά και κάνουν συστάσεις για τη χρήση τους στα σχολεία¹¹⁷.

Πέρα από αυτά, αξίζει κανείς να αναφέρει, έστω επιγραμματικά, και την ιδιωτική πρωτοβουλία εκπαιδευτικών ή/και πανεπιστημιακών δασκάλων που έχουν συγκεντρώσει χρήσιμο υλικό για την διδασκαλία των κλασικών γλωσσών με τη χρήση της τεχνολογίας ή έχουν δημιουργήσει οι ίδιοι ηλεκτρονικές πλατφόρμες για την διευκόλυνση διδασκόντων και μαθητών. Μία από τις πιο ενδιαφέρουσες προσπάθειες¹¹⁸ είναι αυτή του κλασικού φιλόλογου Egon Gottwein, ο οποίος στην ιστοσελίδα του *Navicula Bacchi* έχει συγκεντρώσει εντυπωσιακό υλικό για τη

¹¹⁵ Λεπτομέρειες μπορεί να βρει ο αναγνώστης στην ιστοσελίδα του φορέα, <http://www.fwu.de/>

¹¹⁶ Περισσότερα στην υπερένδεση <http://www.fwu-mediathek.de/record?id=FWU-5500863&src=online&pid=5b4494bfa50bb03108f7237679c2c331&pid=5b4494bfa50bb03108f7237679c2c331>

¹¹⁷ Κατάλογο με τις ιστοσελίδες των επιμέρους κρατιδίων μπορεί να βρει ο αναγνώστης στην ιστοσελίδα <http://www.eine-welt-medien.de/Service/landesbild.htm>

¹¹⁸ Βλ. και www.gottwein.de

διδασκαλία των λατινικών και των αρχαίων ελληνικών, προσφέροντας στους χρήστες την δυνατότητα πρόσβασης σε ηλεκτρονικά λεξικά και γραμματικές, ασκήσεις λεξιλογίου, ηλεκτρονική επεξεργασία κειμένων και πλήθος άλλων εφαρμογών.

7. Μελέτες για τη θέση των ΤΠΕ στη διδασκαλία των κλασικών γλωσσών

Πέρα από τις επίσημες θέσεις που αναπτύσσονται στα ΑΠ σπουδών, είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρον για τους σκοπούς αυτής της μελέτης, να προχωρήσει κανείς σε μια σύνοψη των απόψεων που διατυπώνονται από εκπαιδευτικούς και μελετητές της εκπαίδευσης σχετικά με τη συμβολή των ΤΠΕ στη διδασκαλία των κλασικών γλωσσών.

Οι μελετητές επισημαίνουν ότι οι δυνατότητες των νέων τεχνολογιών στη διδασκαλία των κλασικών γλωσσών δεν έχουν ερευνηθεί στο βαθμό που θα έπρεπε (ούτε θεωρητικά ούτε εμπειρικά) για την εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων για τη χρησιμότητά τους στη μαθητική διδακτική διαδικασία¹¹⁹. Χρειάζεται κριτική μελέτη της πιθανής συνεισφοράς των ΤΠΕ στη διδασκαλία, και είναι απαραίτητο να αναπτυχθούν νέες τεχνικές έρευνας που θα βασίζονται στην αξιοποίηση πολυμεσικών εφαρμογών, εκπαιδευτικών CD και του διαδικτύου, οι οποίες πρέπει να τεθούν σε εφαρμογή στη σχολική πράξη, παράλληλα με άλλες πιο παραδοσιακές μεθόδους διδασκαλίας.¹²⁰ Ακόμη, πρέπει να θεσμοθετηθούν κριτήρια για την ανάπτυξη ειδικών εκπαιδευτικών λογισμικών για τις κλασικές γλώσσες¹²¹.

Οι νέες τεχνολογίες προσφέρουν ευκαιρίες για αυτόνομη μάθηση και προσδίδουν 'χρώμα' στην διδακτική-μαθησιακή διαδικασία, κινητοποιούν τους μαθητές και τους δίνουν κίνητρα για να κατακτήσουν τη γνώση¹²². Ακόμη, οι νέες τεχνολογίες θα πρέπει να αξιοποιηθούν στην κατεύθυνση δημιουργίας νέου τύπου

¹¹⁹ Waiblinger, Franz Peter. *Computereinsatz im Lektüreunterricht: Eine neue Form der Textausgabe*, http://www.fachdidaktik.klassphil.uni-muenchen.de/forschung/didaktik_waiblinger/computereinsatz.pdf, σ. 4.

¹²⁰ Biastoch, Martin (1999) «Internet für Griechischlehrer». *Altsprachlicher Unterricht* 42 (6), σ. 69.

¹²¹ Waiblinger, ό.π., σσ. 4-5.

¹²² Fechner, D. (1998). "Multimedia im altsprachlichen Unterricht", *Altsprachlicher Unterricht* (4+5), σ. 98.

κειμένων (πολυτροπικότητα) και στην συγγραφή εργασιών με τη χρήση πολυμεσικών εφαρμογών.

Υπάρχουν όμως και εκείνοι που υποστηρίζουν ότι το διαδίκτυο, και οι νέες τεχνολογίες γενικότερα, δε θα φέρουν την επανάσταση στη διδασκαλία των κλασικών γλωσσών, μπορούν όμως να εκσυγχρονίσουν και να εμπλουτίσουν το μάθημα, ειδικότερα στους παρακάτω τομείς:

- Αναζήτηση υλικού σε εξειδικευμένες μηχανές αναζήτησης
- Αποθήκευση του υλικού και ταξινόμησή του, χρήση του υλικού για εξατομικευμένες εργασίες ή/και παρουσιάσεις των μαθητών
- Δημιουργία ηλεκτρονικών ασκήσεων με τη χρήση ειδικού λογισμικού
- Σχεδιασμός φύλλων εργασίας
- Σύνδεση κειμένου με εικονικό υλικό, όπου αυτό είναι εφικτό (επίσκεψη σε μουσεία, εκθέσεις τέχνης, εργασίες για την Ιστορία της τέχνης, κοκ)
- Εμπλουτισμός της παραδοσιακής διδασκαλίας με νέες τεχνολογίες και νέες μεθόδους εργασίας.

Η αξιοποίηση των ΤΠΕ μπορεί να βρει εφαρμογή, σύμφωνα με τους μελετητές, σε όλες τις φάσεις της διδακτικής-μαθησιακής διαδικασίας, δηλαδή στην συλλογή του υλικού, στην επεξεργασία του και στην παρουσίαση των ευρημάτων στην τάξη. Ακόμη, η διδασκαλία με τη χρήση των ΤΠΕ είναι πιο ευέλικτη σε σχέση με άλλες, πιο παραδοσιακές μορφές διδασκαλίας (μετωπική διδασκαλία, για παράδειγμα) και επιτρέπει τη συνδυαστική χρήση πολλών μεθόδων και ερευνητικών εργαλείων. Ο μαθητής έχει στη διάθεσή του λεξιλογικές και γραμματικές ερμηνείες, ερμηνευτική ανάλυση του κειμένου μέσα από ηλεκτρονικά σχολιασμένες εκδόσεις, πίνακες συμφραζομένων, πρόσβαση σε βάσεις δεδομένων και υπερσυνδέσεις που μπορούν να κάνουν τη μελέτη των κειμένων πιο άνετη, πιο οικονομική και, κυρίως, πιο ουσιαστική. Η αυτονομία που αποκτά ο μαθητής είναι επίσης παράγοντας που κάνει

τη μάθηση πιο εποικοδομητική και το περιβάλλον εργασίας περισσότερο ξεκούραστο και φιλικό προς το χρήστη, αλλά και με περισσότερα ερεθίσματα για μάθηση¹²³.

Τέλος, τα οφέλη που προκύπτουν για τους μαθητές συνοψίζονται από τον Gottwein¹²⁴ στα εξής:

- Αύξηση των κινήτρων για μάθηση (λόγω της καινοτομίας των ΤΠΕ).
- Ανάπτυξη της κριτικής ικανότητας (επιλογή κατάλληλου υλικού, σωστή αξιοποίησή του για το προσφορότερο αποτέλεσμα, εύρεση της κατάλληλης μεθόδου για την παρουσίαση).
- Ανάπτυξη της συνθετικής ικανότητας των μαθητών.
- Καλύτερη πρόσληψη, και κατά συνέπεια, κατανόηση των κειμένων με την αξιοποίηση οπτικού (δευτερογενή κείμενα, σκίτσα, φωτογραφίες, χάρτες, πίνακες) ή/και ακουστικού υλικού.
- Ανάληψη μεγαλύτερης ευθύνης για το αποτέλεσμα της μάθησης με τη συνεχή ανατροφοδότηση που δίνεται στους μαθητές.

Στον τομέα της διδασκαλίας, η κατάλληλη χρήση των ΤΠΕ :

- Συμβάλλει στην κατάργηση των οποιοδήποτε χρονικών, τοπικών ή προσωπικών περιορισμών
- Προσφέρει μεγαλύτερη ελευθερία στην επιλογή κειμένων (με την ολοένα μεγαλύτερη διαθεσιμότητά τους σε ηλεκτρονική μορφή)

¹²³ Löbker, Fr. «Alte Sprachen und Neue Medien - Computergestützter Lateinunterricht Erfahrungsbericht aus einem Grundkurs: der Computer als Medium im Fach Latein». http://www.nibis.de/~sts-ler/latein/neue-medien_alte%20sprachen.pdf, σσ. 10-12.

¹²⁴ Βλ. περισσότερα στο <http://www.gottwein.de/greaca/GrL11did1.php>

- Δίνει τη δυνατότητα για ουσιαστικότερη επικοινωνία:

(α) ανάμεσα στους μαθητές και τους συμμαθητές τους (δίκτυα υπολογιστών, email, ανταλλαγή υλικού μέσω του υπολογιστή, συζήτηση και ανταλλαγή απόψεων μέσα από τη συμμετοχή σε fora, chat).

(β) μεταξύ του δασκάλου και των μαθητών του (άμεση πρόσβαση σε υλικό διαθέσιμο στο διαδίκτυο, παροχή υλικού που θα ήταν αλλιώς δύσκολο να ανακτήσουν οι μαθητές, αμεσότερη επικοινωνία με τους μαθητές, εναλλακτικές μορφές παρουσίασης του προς διδασκαλίας υλικού, ανάθεση εργασιών, ανάρτηση συνεργατικών projects στο διαδίκτυο).

(γ) μεταξύ των διδασκόντων διαφορετικών γνωστικών αντικειμένων, αφού δίνεται η δυνατότητα για διεπιστημονικές, διαθεματικές προσεγγίσεις και συνεργασία μεταξύ των διδασκόντων που δεν είναι πάντοτε εφικτό να πραγματοποιηθεί στο πλαίσιο του σχολείου και του πειστικού, πολλές φορές, σχολικού προγράμματος.

(δ) μεταξύ του Γυμνασίου και άλλων βαθμίδων/φορέων εκπαίδευσης (δημοτικό, κατώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, πανεπιστήμια, Μουσεία).

(ε) ανάμεσα στους μαθητές και εξωσχολικούς κοινωνικούς εταίρους (Εκκλησία, εργατικά συνδικάτα, πολιτικά κόμματα).

Τέλος, επισημαίνεται ότι όλα τα παραπάνω ευνοούν μια πιο ανοιχτή διδακτική-μαθησιακή διαδικασία, ένα σχολείο που ανοίγει τις πόρτες του στην κοινωνία και είναι σε θέση να παρέχει ενημέρωση και πρόσβαση σε γονείς, συναδέλφους, παλιούς μαθητές και κοινωνικούς φορείς.

8. Συμπεράσματα-Συζήτηση

Οι σύγχρονες τάσεις ανάπτυξης και σχεδιασμού αναλυτικών προγραμμάτων στη γερμανική εκπαίδευση εναρμονίζονται σε μεγάλο βαθμό με τις μελέτες PISA και θέτουν στο κέντρο των θεωρητικών τους αναζητήσεων την *μαθητοκεντρική και κειμενοκεντρική διδασκαλία*, τον *προσανατολισμό στη δράση* (Handlungsorientierung) και την *επίλυση προβλημάτων*¹²⁵. Ο λόγος για τις ΤΠΕ αναπτύσσεται στο πλαίσιο αυτών των αναζητήσεων και συγκεκριμένα αποτελεί μέρος της δεξιότητας που σχετίζεται με τις μεθόδους, τις στρατηγικές και τις τεχνικές μάθησης στο γλωσσικό μάθημα. Αναφορικά με τις προτάσεις που αφορούν συγκεκριμένα στην αξιοποίηση των ΤΠΕ προτείνεται η ένταξη και η αξιοποίηση τους ως δεξιότητα-κλειδί όλου του σχολικού προγράμματος σπουδών, όπως διαπιστώνεται στις γενικές προδιαγραφές της εκπαίδευσης¹²⁶, που σημαίνει την ενσωμάτωση των διδακτικών στρατηγικών με χρήση των ΤΠΕ σε όλο το εύρος του σχολικού πλαισίου και των σχολικών πρακτικών. Η ένταξη δε των ΤΠΕ σε μία από αυτές τις δεξιότητες σημασιοδοτεί τη βαρύτητα που δίνεται από το γερμανικό εκπαιδευτικό σύστημα στις ψηφιακές σχολικές πρακτικές μάθησης και γραμματισμού και τη λογική ενσωμάτωσης των ΤΠΕ στην εκπαίδευση σύμφωνα με το ολιστικό πρότυπο¹²⁷.

Σχετικά με τα μαθήματα των αρχαίων ελληνικών και των λατινικών, ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται στην αξιοποίηση των ΤΠΕ ως διδακτικών εργαλείων που κινητοποιούν το ενδιαφέρον των μαθητών, προωθούν την εξατομικευμένη και διαδραστική μάθηση και διευκολύνουν τις μαθησιακές διαδικασίες αποτελώντας πηγή άντλησης αυθεντικού γλωσσικού υλικού, περιβάλλον αυθεντικής επικοινωνίας

¹²⁵ Βλέπε χαρακτηριστικά 14.1, σ. 10.

¹²⁶ Sekretariat der Ständigen Konferenz der Kultusminister der Länder in der Bundesrepublik Deutschland (2004) *Bildungsstandards im Fach Deutsch für den Mittleren Schulabschluss*. Wolters Kluwer Deutschland GmbH: München, σ.13

¹²⁷ Κουτσογιάννης, Δ. (2010) «Η εισαγωγή των ΤΠΕ στην εκπαίδευση και τη διδασκαλία των φιλολογικών μαθημάτων». Στο *Επιμορφωτικό υλικό για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στα Κέντρα Στήριξης Επιμόρφωσης*. Πάτρα: ΕΑΙΤΥ, σσ.17-19.

και μέσο για δημιουργικότερη απόκτηση γλωσσικών γνώσεων και δεξιοτήτων. Από την άλλη πλευρά, οι ΤΠΕ προτείνεται να αξιοποιηθούν και ως μέσα πρακτικής γραμματισμού. Για την αξιοποίησή τους αυτή οι μαθητές πρέπει να γνωρίσουν δηλαδή κατά το γλωσσικό μάθημα πώς να χειρίζονται τα νέα μέσα, προκειμένου για παράδειγμα να αντλήσουν κείμενα και πληροφορίες ή να χρησιμοποιήσουν τα ποικίλα ηλεκτρονικά περιβάλλοντα που είναι διαθέσιμα. Επιπλέον, όμως, οι μαθητές θα πρέπει να εφοδιαστούν και με λειτουργικές διαστάσεις νέων γραμματισμών. Στο πλαίσιο αυτό θα πρέπει να γνωρίσουν τις συμβάσεις της γραφής/ ανάγνωσης και της επικοινωνίας στα ηλεκτρονικά περιβάλλοντα, όπως για παράδειγμα της συμβάσεις της γραφής σε ένα πρόγραμμα επεξεργασίας κειμένων ή παρουσιάσεων, ενώ ταυτόχρονα θα πρέπει να εξοικειωθούν με στρατηγικές αναζήτησης και χρήσης πληροφοριών από αυτά.

Ωστόσο, θα λέγαμε πως από τις προτάσεις των αναλυτικών προγραμμάτων απουσιάζει η ιδιαίτερη έμφαση στην ανάδειξη της κειμενικής πολυτροπικότητας και στη σημασία της για τη διαμόρφωση των μεταδιδόμενων μηνυμάτων και κατ' επέκταση στη διαμόρφωση της πραγματικότητας. Με άλλα λόγια, φαίνεται πως στις προτάσεις που κατατίθενται, αν εξαιρέσει κανείς κάποιες γενικές κριτικές δεξιότητες, δεν υπάρχει ιδιαίτερη έμφαση σε κριτικές διαστάσεις πρόσληψης. Μολονότι, επομένως, τα αναλυτικά προγράμματα εστιάζουν ιδιαίτερα στις δεξιότητες νέων γραμματισμών και στην απόκτηση αυτών κατά την ενεργό εμπλοκή των μαθητών στις μαθησιακές διαδικασίες, ωστόσο εμμένουν περισσότερο σε τεχνικές και λειτουργικές διαστάσεις νέων γραμματισμών.

Κλείνοντας, αξίζει να σημειωθεί πως προωθούνται ιδιαίτερα από τα προγράμματα σπουδών οι δεξιότητες νέων γραμματισμών, δεδομένου ότι οι προτάσεις σχετικά με τις ΤΠΕ είναι εκτενείς και επαναλαμβανόμενες. Ωστόσο, ακολουθώντας τη μεταφορά των τριών ομόκεντρων κύκλων ως προς τη γλωσσοδιδακτική αξιοποίηση των ΤΠΕ¹²⁸ παρατηρούμε πως πρόκειται για θεωρήσεις που υπάγονται στους δύο εσωτερικούς

¹²⁸ Koutsogiannis, D. (υπό έκδοση) *ICTs and language teaching: the missing third circle*.

ομόκεντρους κύκλους, οι οποίοι αφορούν στην αξιοποίηση των ΤΠΕ ως μέσων για αποτελεσματικότερη διδασκαλία της γλώσσας και ως μέσων πρακτικής γραμματισμού. Πιο συγκεκριμένα, στον πρώτο εσωτερικό κύκλο τοποθετούνται οι αντιλήψεις για την αξιοποίηση των ΤΠΕ ως μέσο που καθιστά οικονομικότερη και αποτελεσματικότερη τη διδασκαλία. Εδώ μπορούμε να εντάξουμε την αξιοποίηση των ΤΠΕ ως πηγή αναζήτησης και άντλησης πληροφοριών και ψηφιακού πολυτροπικού υλικού.

Στο δεύτερο κύκλο εντάσσονται οι αντιλήψεις για την αξιοποίηση των ΤΠΕ ως μέσο πρακτικής γραμματισμού. Εδώ εντάσσεται η αξιοποίηση των ΤΠΕ για επικοινωνία και αλληλεπίδραση, για αξιοποίηση της πολυτροπικότητας και για τη δημιουργία εργασιών και τη δημοσίευση τους στο διαδίκτυο.

Αντίθετα, απουσιάζει η γλωσσοδιδακτική θεώρηση των ΤΠΕ υπό το πρίσμα του τρίτου ομόκεντρου κύκλου. Σύμφωνα με αυτόν αφετηρία για την αξιοποίησή των ΤΠΕ θα ήταν η κριτική και υποψιασμένη κοινωνικά, ιστορικά, γλωσσολογικά και πολιτισμικά προσέγγισή τους, με την έννοια πως οι κειμενικές και επικοινωνιακές αλλαγές θα αντιμετωπίζονταν όχι μόνο ως μέρος των νέων τεχνολογιών, αλλά ως μέρος του ευρύτερου κοινωνικού και πολιτικού πλαισίου¹²⁹.

Απουσιάζει, επίσης, σχεδόν κάθε αναφορά στην έννοια του διδάσκοντα και στο ρόλο που καλείται να παίζει ο εκπαιδευτικός στην προσφορότερη αξιοποίηση των ΤΠΕ, κάτι που εξηγείται πιθανόν από την προσπάθεια για την ανάπτυξη μαθητοκεντρικών αναλυτικών προγραμμάτων με βασικό πρωταγωνιστή το μαθητή. Εξακολουθεί όμως να αποτελεί έλλειψη η αναφορά στον διδάσκοντα, αφού ο ρόλος του είναι αποφασιστικής σημασίας και ο ίδιος πρέπει να είναι κατάλληλα καταρτισμένος, να πιστεύει στη χρησιμότητα των ΤΠΕ στη γλωσσική διδασκαλία και να έχει την διάθεση και τη γνώση να προχωρήσει στις αλλαγές που χρειάζονται στη διδακτική του πρακτική και μεθοδολογία για την επιτυχημένη χρήση των νέων τεχνολογιών στην τάξη.

¹²⁹ ό.π.

Τέλος, δεν παρατίθενται κάποια συγκεκριμένα παραδείγματα με τη μορφή σχεδίων μαθήματος ή θεματικών ενοτήτων για την αξιοποίηση των ΤΠΕ στη γλωσσική διδασκαλία. Παραδείγματα καλής πρακτικής ή διδακτικές προτάσεις θα μπορούσαν να βοηθήσουν το διδάσκοντα στην προσπάθειά του να αξιοποιήσει τις ΤΠΕ στη διδακτική-μαθησιακή διαδικασία και να αποκομίσει στο βαθμό που είναι δυνατό παιδαγωγικά οφέλη από την ενσωμάτωσή τους.

Στον πίνακα που ακολουθεί αποτυπώνονται συγκεντρωτικά οι ιδιαιτερότητες της γερμανικής εκπαίδευσης για την αξιοποίηση των ΤΠΕ στη διδασκαλία των κλασικών γλωσσών, όπως αυτή προέκυψε από την ανάλυση των προγραμμάτων των 16 κρατιδίων της ΟΔΓ για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση που ήταν και το αντικείμενο έρευνας της παρούσας μελέτης.

Β/θμια Εκπαίδευση	Γλωσσικό Μάθημα	ΤΠΕ
Γνώσεις για τον κόσμο, στάσεις, αξίες, πρότυπα	- πραγματική εξωσχολική ζωή, σύνδεση με την πραγματικότητα του μαθητή (πολυπολιτισμικότητα, πολυγλωσσία) - προσφιλή και ενδιαφέροντα για τους εφήβους θέματα, αλλά και κοινωνικά ζητήματα μέσα από την ενασχόληση με τον κλασικό πολιτισμό (λογοτεχνία, φιλοσοφία, ιστορία, τέχνη, ιστορία) - θετικές ατομικές και κοινωνικές συμπεριφορές και αξίες (π.χ. συνεργασία, αυτοεκτίμηση, αυτοπειθαρχία, κριτική σκέψη, ανεκτικότητα) - ο μαθητής ως μελλοντικός πολίτης με κριτική αντίληψη,	- μέσο επαφής με τον κειμενικό κόσμο και αναζήτησης πληροφοριών για αυτόν - μέσο επικοινωνίας, γνωριμίας και επαφής με τον κλασικό κόσμο και πολιτισμό - θεματικό πεδίο υπό διερεύνηση για την ανάπτυξη δραστηριοτήτων - μέσο δημοσίευσης των οπτικών των μαθητών για τον κόσμο

	ικανότητα εφαρμογής των δεξιοτήτων στην ζωή, ενεργός πολίτης με αυτονομία, ανεξαρτησία, εξωστρέφεια, ανεκτικότητα απέναντι στο ξένο, υιοθέτηση κοινής ευρωπαϊκής κουλτούρας	
Γνώσεις για τη γλώσσα	- εστίαση στην απόκτηση λεξικογραμματικών γνώσεων, επικοινωνιακών λειτουργιών και κειμενικών τύπων - η γλώσσα ως σύστημα (κατανόηση δομών της μητρικής γλώσσας και σύγχρονων ξένων γλωσσών) - η γλώσσα στη διαχρονία της (σε ό,τι αφορά την εκμάθηση της αρχαίας ελληνικής ως βάση για την εκμάθησης της νέας ελληνικής γλώσσας) - η γλώσσα ως αξία και φορέας ιδεών και ιδανικών	ως μέσο διδασκαλίας και μαθησιακό περιβάλλον: - εργαλείο αυτοκαθοδηγούμενης γλωσσικής εκμάθησης για απόκτηση γλωσσικών γνώσεων με δημιουργικό τρόπο (π.χ. διαδίκτυο, προσαρμοσμένο λογισμικό) - περισσότερη εστίαση στη συνδυαστική απόκτηση των γνώσεων για τη γλώσσα με την κατάκτηση νέων γραμματισμών
Σημείωση/ γλώσσα	- κειμενοκεντρική αντίληψη: γλώσσα ως σύνολο κειμενικών τύπων σε αυθεντικά γλωσσικά περιβάλλοντα - πολυτροπικότητα (οπτικοποίηση κειμένων, προφορικότητα, χρήση νέων τεχνολογιών)	ως μέσο πρακτικής γραμματισμού: - απόκτηση απαραίτητων τεχνικών γραφής και ανάγνωσης στα υπολογιστικά περιβάλλοντα - ανάπτυξη επικοινωνιακών ικανοτήτων και αλληλεπιδραστικών δεξιοτήτων στα νέα μέσα - δεξιότητες αναζήτησης πληροφοριών
Διδακτικές πρακτικές, χώρος και χρόνος,	- ο μαθητής ως κοινωνικός πρωταγωνιστής (Ακτορ) με ενεργό ρόλο στη μάθηση	- ως μέσο διδασκαλίας και

θεωρίες μάθησης	(αυτενέργεια, συνεργασία, ομαδικότητα) - βασισμένη σε σχέδια, εργασίες (projects) και δραστηριότητες πραγμάτωση - αμφισβήτηση των (στενών) ορίων του σχολικού χωροχρόνου, μεγαλύτερη ελευθερία για μάθηση και γνώση - επέκταση του σχολικού χωροχρόνου στο εξωσχολικό περιβάλλον - θεωρίες της σύγχρονης παιδαγωγικής	μαθησιακό περιβάλλον: - ΤΠΕ ως εργαλεία ατομικής πρόσβασης στη μάθηση - πηγή άντλησης διδακτικών πόρων - εργαλείο άντλησης πληροφοριών - ΤΠΕ ως βασικοί πόροι του μαθησιακού χώρου - αξιοποίηση των ΤΠΕ για επέκταση του σχολικού χωροχρόνου (tasks και projects, επικοινωνία με τρίτους)
Ταυτότητες μαθητών και διδασκόντων	Λόγος μαθητών: ενεργός εμπλοκή και δράση, πρωτοβουλία, συνεργασία αλλά και επιμελής εργατικότητα, υπόψη οι ισχύουσες και μελλοντικές ταυτότητες των παιδιών και η ομαλή ένταξη τους στο πλαίσιο μιας δημοκρατικής και πολυπολιτισμικής κοινωνικής πραγματικότητας Λόγος διδασκόντων: ως βοηθός, σύμβουλος, καθοδηγητής της μαθησιακής διαδικασίας (απουσιάζει σχεδόν η έννοια του διδάσκοντα από τα ΑΠ σπουδών)	- δεξιότητες τεχνικής και λειτουργικής φύσεως νέου γραμματισμού - ανάπτυξη κριτικών ικανοτήτων νέου γραμματισμού
Γλωσσοδιδασκτικοί λόγοι	- κυρίαρχοι λόγοι: κειμενοκεντρική προσέγγιση (κειμενικά είδη), παραδοσιακός λόγος (γνώση βασικών κανόνων στίξης, ορθογραφίας, λογοτεχνικών σχημάτων, γραμματικών και συντακτικών δομών),	

	Κλασικές γλώσσες ως γλώσσα πρότυπο (γλώσσα αναστοχασμού) για τη μητρική και τις σύγχρονες ξένες γλώσσες	
Αξιολόγηση	- προοδευτικής παιδαγωγικής αξιολογικές μέθοδοι και αρχές (π.χ. προφορικές ανακοινώσεις, βιντεοσκοπήσεις, μεγαλύτερα projects, κολάζ, κατασκευές) - εξεταστικός χαρακτήρας ανώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης	- χρήση εργαλείων νέων τεχνολογιών για την αξιολόγηση των μαθητών
Παρατηρήσεις/ιδιαιτερότητες	-αναλυτικά προγράμματα ανά κρατίδιο, αποκεντρωτικό σύστημα -ελευθερία στην εφαρμογή του αναλυτικού προγράμματος σε τοπικό/σχολικό επίπεδο -ύπαρξη εκπαιδευτικών προδιαγραφών (Bildungsstandards) - επιτυχία γερμανικής εκπαίδευσης στο PISA (μετά την αναθεώρηση των προγραμμάτων σπουδών στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση)	

Κλείνοντας, η μελέτη αυτή παρουσίασε βασικές αρχές-παραμέτρους για την ενσωμάτωση των νέων τεχνολογιών στη διδασκαλία των κλασικών γλωσσών, σε επίπεδο εκπαιδευτικών προδιαγραφών, όπως αυτές αποτυπώνονται στις επίσημες οδηγίες των αναλυτικών προγραμμάτων. Εξίσου ενδιαφέρουσα και, ίσως πιο διαφωτιστική, θα ήταν μια επιτόπια έρευνα που θα επικεντρωνόταν σε συγκεκριμένες, αντιπροσωπευτικές για το σύνολο του πληθυσμού, μελέτες περίπτωσης και θα ερευνούσε:

- (α) τις συνθήκες που επικρατούν στα γερμανικά σχολεία (ύπαρξη ειδικά διαμορφωμένων αιθουσών και εργαστηρίων πληροφορικής, τεχνικός εξοπλισμός, ήθος του σχολείου)
- (β) τις δυνατότητες εφαρμογής των παραπάνω αρχών από τους διδάσκοντες (κατάλληλη επιμόρφωση, επαρκής γνώση των νέων τεχνολογιών και της αξιοποίησής τους στην διδακτική πράξη, ενσωμάτωση των νέων τεχνολογιών στη διδασκαλία και στις εξεταστικές δοκιμασίες)
- (γ) τη συμβολή των ΤΠΕ στην κατάκτηση της γνώσης από τους μαθητές (αλλαγή στις διαδικασίες μάθησης και στον τρόπο εργασίας, συνεργασία με συμμαθητές εντός και εκτός σχολικής τάξης, αποτελέσματα εξεταστικών δοκιμασιών).

Βιβλιογραφία

Α. Αναλυτικά προγράμματα σπουδών

1. Baden-Württemberg (Βάδη-Βυρτεμβέργη)

1. Bildungsstandards für Griechisch (3. Fremdsprache) Gymnasium – klasse 10, Kursstufe.
2. Bildungsstandards für Latein (3. Fremdsprache) Gymnasium – klasse 10, Kursstufe.
3. Bildungsstandards für Griechisch (spät beginnende Fremdsprache) Gymnasium – Kursstufe.
4. Bildungsstandards für Latein (spät beginnende Fremdsprache) Gymnasium – Kursstufe.
5. Leitgedanken zum Kompetenzerwerb für Latein und Griechisch, Gymnasium – Klassen 6, 8, 10, Kursstufe.

2. Bayern (Βαυαρία)

1. Staatinstitut für Schulqualität und Bildungsforschung München, *Lehrplan Griechisch*.
2. Staatinstitut für Schulqualität und Bildungsforschung München, *Lehrplan Latein*.
3. Staatinstitut für Schulqualität und Bildungsforschung München, *Lehrplan Klassische Sprachen*.

3. Berlin (Βερολίνο)

1. Senatsverwaltung für Bildung, Jugend und Sport Berlin (2006, 1^η έκδοση) *Rahmenlehrplan Für die Sekundarstufe I Jahrgangsstufe 7-10, Gesamtschule Gymnasium, Griechisch 3. Fremdsprache*.

2. Senatsverwaltung für Bildung, Jugend und Sport Berlin (2006, 1^η έκδοση), *Rahmenlehrplan für die Sekundarstufe I Jahrgangsstufe 7-10, Gesamtschule Gymnasium, Latein 2/3 Fremdsprache.*
3. Senatsverwaltung für Bildung, Jugend und Sport Berlin (2006, 1^η έκδοση), *Rahmenlehrplan für die gymnasiale Oberstufe Gymnasien Gesamtschulen mit gymnasialer Oberstufe Berufliche Gymnasien Kollegs Abendgymnasien, Griechisch.*
4. Senatsverwaltung für Bildung, Jugend und Sport Berlin (2006, 1^η έκδοση), *Rahmenlehrplan für die gymnasiale Oberstufe Gymnasien Gesamtschulen mit gymnasialer Oberstufe Berufliche Gymnasien Kollegs Abendgymnasien, Latein.*

4. Brandenburg (Βραδενβούργο)

1. Ministerium für Bildung, Jugend und Sport Land Brandenburg (1992) *Vorläufiger Rahmenplan Griechisch, Gymnasiale Oberstufe, Sekundarstufe II.*
2. Ministerium für Bildung, Jugend und Sport Land Brandenburg (2007), *Latein. Hinweise zum Unterricht in der Jahrgangsstufe 11 im Land Brandenburg.*

5. Bremen (Βρέμνη)

1. Freie Hansestadt Bremen (2007) *Latein als zweite Fremdsprache. Bildungsplan für das Gymnasium (Jahrgangsstufe 8 – 10).*
2. Freie Hansestadt Bremen (2007) *Latein als dritte Fremdsprache. Bildungsplan für das Gymnasium (Jahrgangsstufe 8 – 10).*

6. Hamburg (Αμβούργο)

1. Freie und Hansestadt Hamburg, Behörde für Bildung und Sport (2004) *Rahmenplan alte Sprachen (Latein, Griechisch). Bildungsplan achtsstufiges Gymnasium, Sekundarstufe I.*

7. Hessen (Εσση)

1. Hessisches Kultusministerium (2010) *Lehrplan Griechisch, Gymnasialer Bildungsgang Jahrgangsstufen 7/8 G bis 9G und gymnasiale Oberstufe.*
2. Hessisches Kultusministerium (2010) *Lehrplan Latein, Gymnasialer Bildungsgang Jahrgangsstufen 5G bis 9G und gymnasiale Oberstufe.*

8. Mecklenburg-Vorpommern (Μέκλενμπουργκ-Πομερανία)

1. Ministerium für Bildung, Wissenschaft und Kultur, Mecklenburg-Vorpommern (2008) *Rahmenplan Griechisch, Jahrgangsstufen 9 bis 12 des Gymnasiums.*
2. Ministerium für Bildung, Wissenschaft und Kultur, Mecklenburg-Vorpommern (2002) *Rahmenplan Latein. Gymnasium, Integrierte Gesamtschule, Jahrgangsstufen 5 bis 6.*
3. Ministerium für Bildung, Wissenschaft und Kultur, Mecklenburg-Vorpommern (2002) *Rahmenplan Latein. Gymnasium, Integrierte Gesamtschule, Jahrgangsstufen 7 bis 10.*

9. Niedersachsen (Κάτω Σαξωνία)

1. Niedersächsisches Kultusministerium (2008) *Kerncurriculum für das Gymnasium, Schuljahrgänge 5 -10, Griechisch.*
2. Niedersächsisches Kultusministerium (2008) *Kerncurriculum für das Gymnasium, Schuljahrgänge 7 -10, Griechisch.*
3. Niedersächsisches Kultusministerium (2008) *Kerncurriculum für das Gymnasium, Schuljahrgänge 5 -10, Latein.*
4. Niedersächsisches Kultusministerium (2008) *Kerncurriculum für das Gymnasium – gymnasiale Oberstufe die Gesamtschule – gymnasiale Oberstufe das Abendgymnasium das Kolleg, Latein.*

10. Nordrhein-Westfalen (Βόρεια Ρηνανία-Βεστφαλία)

1. Ministerium für Schule und Weiterbildung (2009) *Kehrlehrplan für das Gymnasium, Sekundarstufe I in Nordrhein-Westfalen, Griechisch.*
2. Ministerium für Schule und Weiterbildung (2009) *Kehrlehrplan für das Gymnasium, Sekundarstufe I in Nordrhein-Westfalen, Latein.*

11. Rheinland-Pfalz (Παλατινάτο του Ρήνου)

1. Ministerium für Bildung, Wissenschaft und Weiterbildung Rheinland-Pfalz (1998) *Lehrplan Griechisch (Gymnasiale Oberstufe).*
2. Ministerium für Bildung, Wissenschaft und Weiterbildung Rheinland-Pfalz (1998) *Lehrplan Latein (Gymnasiale Oberstufe).*
3. Ministerium für Bildung, Wissenschaft und Weiterbildung Rheinland-Pfalz (2009) *Lehrplan Latein (Sekundarstufe I).*

12. Saarland (Ζάαρλαντ)

1. Ministerium für Bildung, Kultur und Wissenschaft (2004) *Achtjähriges Gymnasium Lehrplan für das Fach Griechisch, Klassenstufen 8 und 9.*
2. Ministerium für Bildung, Kultur und Wissenschaft (2006) *Achtjähriges Gymnasium Lehrplan Griechisch als 3. Fremdsprache für die Einführungsphase der gymnasialen Oberstufe.*
3. Ministerium für Bildung, Familie, Frauen und Kultur (2008) *Gymnasiale Oberstufe Saar (GOS), Latein E-Kurs (2. Halbjahr der Hauptphase) Terenz „Adelphoe“, Materialien zum E-Kurs.*
4. Ministerium für Bildung, Familie, Frauen und Kultur (2008) *Gymnasiale Oberstufe Saar (GOS), Latein G-Kurs.*

13. Sachsen (Σαξωνία)

1. Sächsisches Staatsministerium für Kultus (2004/2007/2009) *Lehrplan Gymnasium, Griechisch.*
2. Sächsisches Staatsministerium für Kultus (2004/2007/2009) *Lehrplan Gymnasium, Latein.*

14. Sachsen-Anhalt (Σαξωνία-Ανχάλτη)

1. Kultusministerium des Landes Sachsen-Anhalt (2003) *Rahmenrichtlinien Gymnasium, Griechisch, Schuljahrgänge 9 – 12.*
2. Kultusministerium des Landes Sachsen-Anhalt (1999) *Rahmenrichtlinien Gymnasium, Latein.*

15. Schleswig-Holstein (Σλέσβιχ-Χόλσταϊν)

1. Ministerium für Bildung, Wissenschaft, Forschung und Kultur des Landes Schleswig-Holstein (2002) *Lehrplan für die Sekundarstufe I der weiterführenden allgemeinbildenden Schulen Gymnasium, Gesamtschule. Griechisch.*
2. Ministerium für Bildung, Wissenschaft, Forschung und Kultur des Landes Schleswig-Holstein (2002) *Lehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium, Gesamtschule. Griechisch.*
3. Ministerium für Bildung, Wissenschaft, Forschung und Kultur des Landes Schleswig-Holstein (2002) *Lehrplan für die Sekundarstufe I der weiterführenden allgemeinbildenden Schulen Gymnasium, Gesamtschule. Latein.*
4. Ministerium für Bildung, Wissenschaft, Forschung und Kultur des Landes Schleswig-Holstein (2002) *Lehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium, Gesamtschule. Latein.*

16. Thüringen (Θουριγγία)

1. Thüringer Kultusministerium (1999) *Lehrplan für das Gymnasium, Griechisch*.
2. Thüringer Kultusministerium (1999) *Lehrplan für das Gymnasium, Latein*.
3. Thüringer Kultusministerium (2001) *Lehrplan für das Gymnasium, Griechisch als neu einsetzende Fremdsprache*.
4. Thüringer Kultusministerium (2001) *Lehrplan für das Gymnasium, Latein als neu einsetzende Fremdsprache*.

B. Ξενόγλωσση βιβλιογραφία (δικτυογραφία)

Bayerischer Schulserver, Computereinsatz im Fach Latein,
<http://www.schule.bayern.de/unterricht/schulfaecher/Latein/> (προσπελάστηκε 15/03/2011).

Bayerischer Schulserver, Computereinsatz im Fach Griechisch,
<http://www.schule.bayern.de/unterricht/schulfaecher/Griechisch/> (προσπελάστηκε 15/03/2011).

Biastoch, M. (1999). "Internet für Griechischlehrer". *Altsprachlicher Unterricht* 42 (6), 69-72.

Deutscher Altphilologenverband, Griechisch an der Schule,
http://www.altphilologenverband.de/index.php?option=com_content&view=article&id=7:griechisch-schule&catid=2:griechisch&Itemid=35, (προσπελάστηκε 18/03/2011).

Deutscher Altphilologenverband, Latein – Das älteste Fach an der deutschen Schule,
http://www.altphilologenverband.de/index.php?option=com_content&view=article&id=39:latein-aeltestes-fach&catid=1:latein&Itemid=34. (προσπελάστηκε 18/03/2011).

Glücklich, H-J. and Gottwald, I. Latein und Griechisch in der Bundesrepublik Deutschland, <http://www.circe.be/content/view/132/346/lang,de/> (προσπελάστηκε 21/03/2011).

Fachkonferenz Alte Sprachen, Max-Planck-Gymnasium Göttingen (2009)
Schulinternes Curriculum für das Fach Griechisch in der Lehrbuchphase.
http://www.mpg.goe.ni.schule.de/downloads10_11/SchulcurriculumGriechisch.pdf
(προσπελάστηκε 12/06/2011).

Fechner, D. (1998). "Multimedia im altsprachlichen Unterricht", Altsprachlicher Unterricht (4+5), 86-102.

Gottwein, E., Beiträge zur Didaktik des gymnasialen Unterrichts im Fach Griechisch im Hinblick auf die Nutzung elektronischer Medien,
<http://www.gottwein.de/graeca/GrL11did1.php> (προσπελάστηκε 30/03/2011).

Gruber, M. Statistische Informationen zur Lage des Griechisch-Unterrichts in der Bundesrepublik Deutschland (2009/10). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στο http://www.uni-regensburg.de/Fakultaeten/phil_Fak_IV/Klass_Phil/Griechisch/Gruber-Dateien/Statistik0910.pdf (προσπελάστηκε 16/06/2011).

Kipf, S. (1995). Mediensammlung zum Altsprachlichen Unterricht. Mitteilungsblatt des Deutschen Altphilologenverbandes 38, Sonderheft. Διαθέσιμο και ηλεκτρονικά στο <http://www2.hu-berlin.de/klassphil/didaktik/indices/Medien.htm> (προσπελάστηκε 02/04/2011).

Kipf, S. (1995). Spielsammlung zum altsprachlichen Unterricht, <http://www2.hu-berlin.de/klassphil/didaktik/indices/spiel.html> (προσπελάστηκε 02/04/2011).

Koutsogiannis, D. (υπό δημοσίευση) ICTs and language teaching: the missing third circle.

Löbker, Fr. «Alte Sprachen und Neue Medien - Computergestützter Lateinunterricht Erfahrungsbericht aus einem Grundkurs: der Computer als Medium im Fach Latein».
http://www.nibis.de/~sts-ler/latein/neue-medien_alte%20sprachen.pdf
(προσπελάστηκε 29/03/2011).

OECD (2010), PISA 2009 Results: What Students Know and Can Do – Student Performance in Reading, Mathematics and Science (Volume I)
<http://dx.doi.org/10.1787/9789264091450-en>.

Sekretariat der Ständigen Konferenz der Kultusminister der Länder in der Bundesrepublik Deutschland (2004) Bildungsstandards im Fach Deutsch für den Mittleren Schulabschluss. Wolters Kluwer Deutschland GmbH: München.

Waiblinger, Franz Peter. Latein und Griechisch. Wozu?
http://www.fachdidaktik.klassphil.uni-muenchen.de/forschung/didaktik_waiblinger/l_g_wozu.pdf (προσπελάστηκε 06/04/2011).

Waiblinger, Franz Peter. Computereinsatz im Lektüreunterricht: Eine neue Form der Textausgabe, http://www.fachdidaktik.klassphil.uni-muenchen.de/forschung/didaktik_waiblinger/computereinsatz.pdf (προσπελάστηκε 06/04/2011).

Wald-Oberschule/Gymnasium, Fachbereich Latein (2009). Schulinternes Curriculum Latein, Sekundarstufen I und II, http://www.waldoberschule.de/pdf/SchulinternesCurriculum_Latein2FS.pdf (προσπελάστηκε 12/06/2011).

Γ. Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία.

Γκόγκος, Γ. (1999). «Τα Αρχαία ελληνικά στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση της Γερμανίας», σσ. 109-129, στο *Σεμινάριο 19* (Ο αρχαίος κόσμος στα σύγχρονα αναλυτικά προγράμματα της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης). Αθήνα: Πανελλήνια Ένωση Φιλολόγων.

Καλούδη, Ευ., Παπανδρέου, Ιω., Θεοδωροπούλου, Αικ., Κοσεγιάν, Χ. (1992). «Γερμανία: Η διδασκαλία των Λατινικών στη Βαυαρία», σσ. 180-185, στο Α. Βοσκός και Θ. Παπακωνσταντίνου. *Από τη Μετάφραση στο Πρωτότυπο. Συμβολή στην ανανέωση της διδασκαλίας των Αρχαίων Ελληνικών στη Μέση Εκπαίδευση*. Αθήνα: Καρδαμίτσα.

Κούρτης, Δ. *Μεταρρύθμιση Αναλυτικού Προγράμματος στο μάθημα των αρχαίων ελληνικών στα ανθρωπιστικά γυμνάσια της Βάδης Βυρτεμβέργης*. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά <http://www.odeg.gr/html/praktika-hilton/9-periex.pdf> (προσπελάστηκε 21/03/2011).

Κουτσογιάννης, Δ. (2010). «Η εισαγωγή των ΤΠΕ στην εκπαίδευση και τη διδασκαλία των φιλολογικών μαθημάτων. ΤΠΕ και γραμματισμός». Στο *Επιμορφωτικό υλικό για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στα Κέντρα Στήριξης Επιμόρφωσης* (Τεύχος 3, Κλάδος ΠΕ02), σσ. 16-27. Πάτρα: ΕΑΙΤΥ.

Παράρτημα Α: Συγκεντρωτικό υλικό που έχει παραχθεί για τη διδασκαλία θεματικών ενοτήτων των λατινικών και των αρχαίων ελληνικών¹³⁰.

Ι. Συλλογή υλικού για το μάθημα των Λατινικών

1. CD-ROM

Arbeitskreis Multimedia im Lateinunterricht. Hg. v. Staatsinstitut für Schulpädagogik und Bildungsforschung.
Bibliotheca Teubneriana Latina. BTL-1. Teubner 1999.
Caesar III. Sierra 1998.
Caesar übersetzen. De bello Gallico - Der Helvetierkrieg. Version 2.0. Minerva - Alte Sprachen am PC. Klett 2001.
Der Internet Guide für Lehrer. Junior 2001.
Der Limes. Eine antike Grenze. Hg. v. Saalburgmuseum bei Bad Homburg im Taunus 1998.
Dichtung der Antike von Homer bis Nonnos. Directmedia 2000.
disco. 1. Lernjahr Latein. Für die Schule und zu Hause. Cornelsen Software 1999.
disco. 2./3. Lernjahr Latein. Für die Schule und zu Hause. Cornelsen Software 2001.
Formosus II. Lateintrainer. Medienwerkstatt Mühlacker 1999.
Forum Classicum auf CD-Rom. Version 2.1, Januar 2001. Enthält: MDAV 94/1-96/4. FC 97/1-2000/4.
Das Geheimnis des Zenturio. Geschichte. Auf den Spuren der Römer und Germanen. Cornelsen Software 2000.
Giganten, Götter und Gorgonen. Das Pantheon der Götter. Rom und Griechenland. Acta/Emme 1996.
Gutenberg-DE 2000.
Intensivierungsstunden Latein am achtjährigen Gymnasium in Bayern, hrsg. v. Staatsinstitut für Schulqualität 2006
Itinera. Ex machina. Vokale- und Formentrainer für Latein als 3. Fremdsprache. Minerva - Alte Sprachen am PC. Klett 2001.
Latein in 90 Tagen. Mehr als ein Vokabeltrainer. TopWare 1996.
Latein Trainer. Profit Line. Wortschatz erweitern, Wortformen analysieren, Erfolgskontrolle. Ari 1998
Lateinisch Deutsch. Ausführliches Handwörterbuch von Karl Ernst Georges.

¹³⁰ Για ένα πληρέστερο κατάλογο, ο οποίος δημοσιεύθηκε από τον Andreas Fritsch σε ειδικό τόμο του περιοδικού *Forum Classicum* (με τον τίτλο **Mediensammlung zum altsprachlichen Unterricht**) δες την υπερσύνδεση για τη διδασκαλία των κλασικών γλωσσών του Πανεπιστημίου Humboldt του Βερολίνου στην υπερσύνδεση <http://www2.hu-berlin.de/klassphil/didaktik/indices/Medien.htm>

Directmedia 2002.
 Latinum. In fenestris. Lernsoftware für später beginnendes Latein. Vandenhoeck & Ruprecht 2002.
 Lege 1.2. Das Assistenz- und Analyseprogramm für den lateinischen Lektüreunterricht. SESN 1999.
 Litora audio. Hör-CD. Vandenhoeck & Ruprecht 2005
 Litora in fenestris. Software auf CD-Rom. Vandenhoeck & Ruprecht 2006
 Lumina. In fenestris. Lernsoftware Latein ab dem 1. Lernjahr. Vandenhoeck & Ruprecht 2000.
 Lumina audio. Hör-CD. Vandenhoeck & Ruprecht 2005.
 Memodux. Wortschatztrainer Latein. C.C. Buchner, Lindauer, Oldenbourg
 Navigium. Computer-Training Latein. 6.0. Philipp Niderau 1997.
 Navigium. Computer-Training Latein. 6.2. + Cäsar, Bellum Gallicum. Philipp Niderau 1999.
 Navigium. Computer-Training Latein. 6.4 + Cäsar, Bellum Gallicum. Philipp Niderau 2000.
 Noten ok! Latein ab 1. Lernjahr. Vokabel- und Formentrainer; Wortschatz bis zum großen Latinum; Formenlexikon mit 4500 Einträgen. Klett 2004.
 PC-Felix. Die Übungssoftware zum Alteinbuch Felix B I/B II/B III. C.C. Buchner. Rom-CD-Rom. Martial führt durch sein Rom.
 Sachunterricht. Bei den Römern. Arbeitsblätter am Computer. Donauwörth / Leipzig / Dortmund: Auer Verlag 2001.
 SPQR. The empire's darkest hour. 1996.
 Studeo. Tolle audi. Sprechtexte und Vertonungen. Berlin: Cornelsen 2003.
 The Great Battles. Collector's Edition. PC-CD-Rom Vollversion(Strategie-Computerspiel) Troia. 3000 Jahre Geschichte im Modell. W. Zöllner/R. Ackermann. Konrad Theiss Verlag GmbH 2001.
 Von Zeus zu Europa.
 WBF-Medien für den Unterricht. 16mm und Video, 13-17 min. zu zentralen Themen der Lehrpläne. 2000.
 wozu.was.wie. Literaturrecherche und Internet. Von Rainer Baasner und Kristina Koebe. Philipp Reclam jun. 2000.
 ZMDI. Zentrastelle Medien, Daten und Informationen im HeLP. Hessisches Bildstellen-System. Veranstaltungen Februar bis Juli 2001.

2. Διαφάνειες

Aesop und Phaedrus (24 F) (Prof. Fritsch), FAS 128
 Alltagsleben römischer Legionäre (12 F), LaBi Westfalen
 Altchristliche Baukunst: Konstantinsbasilika (8 SW), Stoedtner
 Alte Beschreibstoffe (12 SW, 1 F), FWU, LaBi 10 1286
 Altrömische Baukunst (42 SW), Stoedtner, FAS 59
 Ancient Rome (60 F), Albatours, FAS 131

Antike Belagerungsmaschinen (9 F), Klett, FAS 103
 Antikes Alltagsleben am Beispiel Pompejis (12 F), V-Dia, FAS 100
 Antikes Rom (20 SW), Stoedtner
 Antikes Rom I (15 F), Stoedtner, FAS 37
 Antikes Rom II (10 F), Stoedtner, FAS 38
 Archaeologie Aeriene (32 F), Archeologia, FAS 108
 Architektur im Zeitwandel - A. Altertum, (12 F), Höpfel
 Aspekte der römischen Kultur - Pompeji und seine Umgebung, (24 F) V-Dia, FAS 101
 Auf den Spuren der Römer in Nordafrika (12 F), Lünemann
 Augustus und seine Zeit (12 F), Klett
 Aus dem Leben des Lucius Caecilius Secundus - Bürger der Stadt Pompeji, Tonbildreihe (39 F), FWU, FAS 83, LaBi 15 0061
 Aus der Geschichte des Waschens (20 F), LaBi L 1735
 Ausgrabungen auf dem Magdalensberg in Kärnten (30 F), Hofstetter-Dia
 Baukunst und Plastik der Etrusker (17 F), FWU, LaBi 10 0536
 Bauten am Limes (12 F), Klett, FAS 84, LaBi L 2400
 Bilder zur Vergil-Lektüre (19 SW), Bundesstaatliche Hauptstelle, Wien
 Bücher und Schreibmaterial bei den Römern (32 F), Albatours
 Caesars Bellum Gallicum (10 SW, 13 F); FWU, FAS 90, LaBi 10 2137
 Cambridge Classical Filmstrips, Press Syndicate of the University of Cambridge
 Filmstrip I: Pompeji (34 F), FAS 122
 Filmstrip II: Roman Britain (35 F), FAS 123
 Filmstrip III: Rome (36 F), FAS 124
 Cambridge Latin Course, Press Syndicate of the University of Cambridge
 Unit 1 (60 F), FAS 76
 Unit 2(60 F), FAS 77
 Unit 3 (74 F), FAS 78
 Unit 4, Set 1: Pliny, Catullus, Ovid and Tacitus (50 F), FAS 79
 Unit 4, Set 2: Faces and Places (27 F), FAS 80
 Unit 5, Set 1: Dido and Aeneas (30 F), FAS 81
 Unit 5, Set 2: Nero and Agrippina (14 F), FAS82
 Campi Flegrei (24 F), Albatours
 Carnuntum (16 SW), Bundesstaatl. Hauptstelle Wien, FAS 72, LaBi L 2397
 Christentum im Römischen Reich (12 F), FWU
 Cicero gegen Verres, Bilderreihe zur Anfangslektüre (48 F), Diesterweg, FAS 53, 146
 Classical Sicily (40 F), Albatours, FAS 129
 Cursus Romanus (500 F), Odysseus-Verlag, Hans Widmer, Juraweidstr. 11, CH-5023 Biberstein, FAS 145
 Das Abendland erwacht, Tonbildreihe, (51 F), Jünger, FAS 1
 Das Alte Rom (40 F), Krumnack
 Das Alte Rom I (30 F), Flemmings, FAS 34
 Das Alte Rom II (30 F), Flemmings, FAS 35
 Das Alte Rom III (30 F), Flemmings, FAS 36

Das antike Rom (36 F), Diesterweg, FAS 94
 Das antike Rom (60 F), Albatours
 Das antike Sizilien (38 F), Albatours
 Das Christentum in seinen Anfängen (27 F), Christophorus
 Das Forum Romanum (20 F), Staatl. Lehrmittelverlag Bern, FAS 91
 Das italisch-römische Haus (16 F), V-Dia, FAS 24
 Das Leben in einer römischen Stadt am Beispiel Pompejis (25 F), Flemmings, FAS 41
 Das römische Haus (16 F), Bundesstaatl. Hauptstelle Wien, FAS 71
 Das römische Theater (20 F), Albatours, FAS 136
 Das römische Theater (20 F), Staatl. Lehrmittelverlag Bern, FAS 60
 Das Römisch-Germanische Museum Köln (48 F), Röm.-Germ. Museum Köln
 Das spätrömische Trier I, Die Kaiserstadt (8 F), FWU, LaBi 10 2500
 Das spätrömische Trier II, Stadtanlage, Alltag (8 F), FWU, LaBi 10 2501
 Das spätrömische Trier III, Handel und Waren (12 F), FWU, LaBi 10 2502
 Das spätrömische Trier IV, Kultur und Religion (9 F), FWU, LaBi 10 2503
 Das Zeitalter des Augustus im Münzbild (12 F), Klett, FAS 157
 Der frühchristliche Heilsglauben in den Katakombenmalereien (20 F), Christophorus
 Der Limes in Deutschland (20 F), Bildarchiv H. Kraft, FAS 43
 Der Limes in Deutschland (60 F), LaBi L 1672
 Der Limes und die Saalburg (16 F), Flemmings, FAS 44
 Der Mithraskult (12 F), Oberschulamt Karlsruhe
 Der Untergang Trojas (20 F), Albatours, FAS 137
 Der Untergang Trojas, (20 F), Staatl. Lehrmittelverlag Bern
 Diareihe zu Bornemann C, Hirschgraben
 Dias aus der Antikenabteilung der SMPK Berlin (36 F), FAS 46
 Die Antikensammlung im Pergamon-Museum (25 F), LaBi L 2138
 Die Etrusker und Europa, Ausstellung im Alten Museum, 28. 2.-31.5.1993 (12 F),
 Postel Verlag, FAS 140
 Die frühe Kirche, (36 F), Christophorus, FAS 110
 Die Gladiatoren (12 F), Klett, FAS 107
 Die Irrfahrten des Odysseus (20 F), Albatours, FAS 134
 Die Kirche im christlichen Römerreich - Von 313 bis gegen 750 n. Chr. (20 SW, 12
 F), Calig
 Die Kirche im heidnischen Römerreich - Von den Anfängen bis 313 n. Chr. (22 SW,
 12 F), Calig
 Die Kunst der Etrusker (12 F), Lünemann
 Die Kunst und Kultur Roms (30 F), Jünger
 Die Mainzer Römerschiffe (12 F), V-Dia/LaBi Rheinland-Pfalz
 Die Phlegräischen Felder (24 F), Albatours
 Die Religion der Römer (20 F), Calig, FAS 64
 Die Römer an Rhein und Mosel (35 F), Diesterweg, FAS 141
 Die Römer in Bayern (39F, 3SW, 6 OHF), LaBi Südbayern, FAS 75
 Die Römer in Kärnten (100 F), v. J. Barth, Priel 311, A - 9400 Wolfsberg, und E.
 Zach

Die Römer in Österreich (24 SW), Bundesstaatl. Hauptstelle Wien, FAS 73
 Die Römer und die Götter (12 F), + Arbeitsbogen, Klett, FAS 63, LaBi L 2398
 Die römische Antike 1 (30 F), Jünger, FAS 17
 Die römische Antike 2 (30 F), Jünger, FAS 18
 Die römische Antike 3 (30 F), Jünger, FAS 19
 Die römische Villenanlage von Borg (12 F), Landesinstitut für Pädagogik und Medien, Dudweiler
 Die römischen Katakomben (25 SW), LaBi L 1389
 Die Saalburg - ein römisches Kastell am Limes, LaBi Hessen
 Die Tempel von Paestum (16 F), FWU
 Die Welt der Römer (60 SW), Aschendorff, FAS 112
 Dionysos-Mosaik im Römisch-Germanischen Museum in Köln (6 F), infodia, FAS 51
 Ein Besuch in den Katakomben (62 SW), Calig
 Etrusker (25 F), Krumnack
 Etrusker, Albatours
 Etrusker, Geschichte, Kultur und Religion (20 F), FWU, LaBi 10 2180
 Etruskische Kunst (14 F), V-Dia
 Etruskische Kunst (22 F), Krumnack
 Etruskische Kunst (Florenz) (12 F), Stoedtner
 Etruskische Kunst, Albatours
 Etruskische Wandmalerei (19 F), FWU, LaBi 10 0480
 Freilegung einer "fabrica" in Nordafrika (12 F), FWU, LaBi 10 2677
 Frühitalische und etruskische Kunst (26 SW), Stoedtner
 Funde aus der Zeit der Germanen (11 F), FWU, LaBi 10 2635
 Gallo-römische Schweiz (24 F), Staatl. Lehrmittelverlag Bern, FAS 92
 Germanische Vor- und Frühzeit (36 F), LaBi L 2251
 Geschichte des Lateinunterrichts (238 F) (Prof. Fritsch), FAS 121
 Geschichte, Kultur und Religion der Etrusker (20 F), FWU
 Geschichtliche Stätten Kleinasien (32 F), Krumnack
 Glas der Caesaren (12 F), Vista Point
 Golf von Neapel (18 F), Krumnack
 Götter und Polis. Münzen (12 F), Klett, FAS 160
 Grenzsicherung und Verkehr im Römischen Reich (11F), FWU, FAS 89, LaBi 10 2634
 Griechische Bauten auf Sizilien (19 F), FWU
 Griechische Tempel auf Sizilien (10 F), Stoedtner
 Griechische und römische Theater in Italien (10), Stoedtner
 Hadrianswall in England (8 F), Krumnack
 Heidnische und christliche Bildkunst Roms (15 SW), LaBi L 909
 Herculaneum (18 F), FWU
 Herculaneum (20 F), Krumnack, FAS 68
 Herculaneum (36 F), Albatours
 Igeler Säule (12 F), V-Dia, FAS 126
 In den Katakomben Roms (12 F), Lünemann

Italien und Rom bis um 500 v. Chr. (15 SW), FWU
 Italisch-römische Malerei (15 F), V-Dia, FAS 29
 Kirchengeschichte des Altertums I (30 F), Bundesstaatl. Hauptstelle Wien, FAS 69
 Kirchengeschichte des Altertums II (30 F), Bundesstaatl. Hauptstelle Wien, FAS 70
 Kleidung und Stand in der Römerzeit (12 F), Klett, FAS 62, LaBi L 2409
 Kult und Religion im Römischen Reich (12 F), FWU
 Kultur der Römerzeit an Mosel und Rhein (41 SW), LaBi Rheinland-Pfalz
 Kurze Kleidgeschichte II - Darstellungen von Bekleidungen aus Griechenland, Rom, Byzanz (20 SW), Bundesstaatl. Hauptstelle Wien
 Latein in unserer Umwelt (48 F), Jünger, FAS 120
 Limes und Römerkastell - Saalburg (14 SW), LaBi Hessen
 Limes, Kastell Saalburg (16 F), Höpfel
 Limes, Von der Grenzanlage zum Kulturdenkmal (24 F), V-Dia/LaBi Rheinland-Pfalz
 Malerei - Anfänge bis ins 20. Jh. (118 F), LaBi L 1468
 Mode und Trachten im Altertum (30 SW), LaBi L 1149
 Modernes Rom (12 F), Stoedtner
 Mosaiken aus Ravenna (20 F), FWU, LaBi 10 2114
 Nationalmuseum in Neapel (60 F), Albatours
 Neapel und Umgebung (30 F), Jünger
 Olympia und die olympischen Spiele (50 F), Bildarchiv Foto Marburg, FAS 109
 Ostia (19 F), FWU, LaBi 10 0641
 Ostia (19 F), V-Dia, FAS 39
 Ovids Metamorphosen (Dr. J. Steinhilber) (29 SW/F), FAS 93
 Paestum (36 F), Albatours
 Paestum (8 F), Stoedtner
 Plinius: Vom Vesuvausbruch des Jahres 79 n. Chr. (20 F), Diesterweg, FAS 65
 Pompeji (10 F), Stoedtner, FAS 40
 Pompeji (19 F), FWU, FAS 42
 Pompeji (20 F), Krumnack, FAS 67
 Pompeji (48 F + Tonkassette), Albatours
 Pompeji (60 F), Albatours
 Pompeji (72 F), Bildarchiv Foto Marburg, FAS 106
 Pompeji erotica (24 F), Albatours, FAS 132
 Pompeji I (10 F), Stoedtner
 Pompeji II, (10 F), Stoedtner
 Pompeji und seine Ausgrabungen (40 SW), Stoedtner, FAS 58
 Portus Lunae (18 F), LaBi L 1827
 Rezeption der Antike in Kunst und Architektur, Teil I: Bildende Kunst (12 F), Klett, FAS 155
 Rezeption der Antike in Kunst und Architektur, Teil II: Architektur (12 F), Klett, FAS 156
 Rheinisches Landesmuseum Bonn (57 F), Rheinisches Landesmuseum Bonn, FAS 98
 Römischer Beton, Teil 1,2,3 - (36 F), Fotos von Dr.-Ing. Heinz-Otto Lamprecht, hrsg. Bundesverband der Deutschen

Zementindustrie, FAS 158
 Rom - Denkmäler seiner großen Geschichte (36 F), V-Dia, FAS 20
 Rom - die "Ewige Stadt" (12 F), Jünger
 Rom (20 F), FWU
 Rom (32 F), Krumnack
 Rom 1: Allgemeine Stadtübersicht (30 F), Jünger
 Rom 1: Von den sieben Hügeln zum "Mare nostrum" (36 F), Recontre
 Rom 2: Die antiken Stätten Roms (30 F), Jünger
 Rom 2: Die Weltherrschaft und die frühe Kaiserzeit (36 F), Recontre
 Rom 3: Dämmerung und neues Licht (36 F), Recontre
 Rom als politische Hauptstadt (Das antike, päpstliche und moderne Rom) (24 F),
 Jaeger
 Rom I: Res publica (26 F), Westermann, FAS 32
 Rom II: Kaiserzeit (25 F), Westermann, FAS 33
 Rom im Wandel der Jahrhunderte (12 F), Stoedtner, FAS 21
 Roma aeterna (90 F + 30 Min. Kassette), Jünger
 Roman Books & Writing Materials (19 F), CAMBRIDGE CLASSICAL
 FILMSTRIPS Schools Council Publications, FAS
 144
 Römer auf deutschem Boden - Architektur (15 F), Krumnack
 Römer auf deutschem Boden - Bürgerliches Leben (15 F), Krumnack
 Römer auf deutschem Boden - Der Limes (15 F), Krumnack
 Römer auf deutschem Boden - Geschichtskarten (4 F), Krumnack
 Römer auf deutschem Boden - Heerwesen (15 F), Krumnack
 Römer auf deutschem Boden - Kunst (15 F), Krumnack
 Römer auf deutschem Boden - Religion (10 F), Krumnack
 Römer in Deutschland I: Trier, Landesmuseum - Römische Reliefs (12 F), Stoedtner
 Römer in Deutschland II: Trier, Landesmuseum - Römische Mosaiken (10 F),
 Stoedtner
 Römer in Deutschland III: Trier, Landesmuseum - Mosaik von Nennig (8 F),
 Stoedtner
 Römerbauten in der Schweiz I (8 F), Stoedtner
 Römerbauten in der Schweiz II (10 F), Stoedtner
 Römerbauten in Deutschland - Xanten: Colonia Ulpia Traiana (10 F), Stoedtner
 Römerbauten in Deutschland: Römerkastell Saalburg (15 F), Stoedtner
 Römerbauten in Frankreich (12 F), Stoedtner
 Römerbauten in Italien (10 F), Stoedtner
 Römerbauten in Österreich (12 F), Stoedtner
 Römerbauten in Südfrankreich (12 F), Stoedtner
 Römerbauten in Südfrankreich II (10 F), Stoedtner
 Römerbauten in Trier (8 F), Stoedtner
 Römerlager an der Lippe, LaBi Westfalen
 Römermuseum Homburg/Saar, Gebäude/Bronzestatuetten (12 F), Städtisches Kultur-
 und Verkehrsamt, Homburg/Saar, FAS 143

Römerzeit - gezeigt am Beispiel Regensburg (30 SW/F), LaBi Nordbayern
 Römerzeitliche Villa am Silberberg in Ahrweiler (48 F), LaBi Rheinland-Pfalz
 Römische Architektur I: Republik (8 F), V-Dia, FAS 22
 Römische Architektur II: Kaiserzeit (15 F), V-Dia, FAS 23
 Römische Architektur, Albatours
 Römische Baukunst: Tivoli bei Rom, Villa des Hadrian (8 F), Stoedtner, FAS 25
 Römische Bauten in der Provence (50 F), LaBi L 1826
 Römische Bauten in Köln (24 F), Röm.-Germ. Museum Köln
 Römische Bildhauerei I + II, Albatours
 Römische Denkmäler (6 F), Römisch-Germanisches Zentralmuseum Mainz, FAS 86
 Römische Geschichte (20 SW), Stoedtner
 Römische Geschichte I: Anfänge und Republik (20 SW), Stoedtner, FAS 30
 Römische Geschichte II: Die Kaiserzeit (25 SW), Stoedtner, FAS 31
 Römische Historienreliefs (36 F), Bildarchiv Foto Marburg, FAS 57
 Römische Inschriften (12 F), Klett
 Römische Kaiserzeit (10 F), Höpfel
 Römische Kleinkunst im Römisch-Germanischen Museum in Köln (18 F), infodia, FAS 49
 Römische Kulturdenkmäler in der Ungarischen Volksrepublik I und II (40 F)
 DEWAG Berlin (DDR), FAS 139
 Römische Kunst (26 F), Krumnack
 Römische Malerei und römisches Mosaik, Albatours
 Römische Mosaiken (10 F), Christophorus
 Römische Mosaiken (8 F), Stoedtner
 Römische Münzen (25 F), Foto Marburg, FAS 56
 Römische Plastik (15 F), V-Dia, FAS 26
 Römische Plastik (20 F), Stoedtner
 Römische Plastik I (8 F), Stoedtner
 Römische Plastik II, (8 F), Stoedtner
 Römische Portraits (15 SW), Stoedtner, FAS 27
 Römische Portraits (23 F), FWU, FAS 28, LaBi 10 0062
 Römische Steindenkmäler im Römisch-Germanischen Museum in Köln (18 F), infodia, FAS 50
 Römische Thermen, (12 F), Klett, FAS 102, LaBi L 2408
 Römische Wasserleitungen (8 F), Lindauer (zu Cursus Latinus 2)
 Römischer Beton (24 F), Bayern Zement 1990
 Römischer Import in Westfalen, LaBi Westfalen
 Römisches Weltreich I. Vom Stadtstaat zum Weltreich (20 F), media nova, FAS 148
 Römisches Weltreich II. Rom in seiner großen Zeit (40 F), media nova, FAS 149
 Römisches Weltreich III. Der Zerfall des römischen Weltreiches (20 F), media nova, FAS 150
 Römisches Weltreich IV. Das frühe Christentum (20 F), media nova, FAS 151
 Römisches Weltreich V. Die Römer an Rhein und Donau (40 F), media nova, FAS 152

Römisches Weltreich VI. Pompeji - Leben in einer römischen Stadt (40 F), media nova, FAS 153
 Römisches Weltreich VII. Römische Kunst (20 F), media nova, FAS 154
 Römisches Wohnen I: Im Mietshaus (12 F), Klett, FAS 104, LaBi L 2399
 Römisches Wohnen II: In der Villa (12 F), Klett, FAS 105, LaBi L 2402
 Rom-Modell in den Königlichen Museen für Kunst und Geschichte, Brüssel, FAS 147
 Saalburgmuseum (15 F), Saalb., FAS 88
 Schrift und Buch (20 F), Albatours, FAS 135
 Schrift und Buch. Wege antiker Texte durch die Jahrhunderte (20 F), Staatlicher Lehrmittelverlag Bern
 Servitus. Seneca und andere Autoren zur Sklaverei (23 F), Diesterweg, FAS 127
 Sizilien (15 F), Krumnack
 Sizilien (18 F), FWU
 Sizilien (24 F), Jünger
 Sklaverei in der römischen Antike (23 F), Diesterweg
 So lebten die Römer in Deutschland (45 F), Flemmings, FAS 45
 Soldaten am Limes (12 F), Klett, FAS 85, LaBi 2401
 Stadt Xanten, Stadtgeschichte, Regionalmuseum Xanten (18 F), infodia, FAS 52
 Teil I: Im Mietshaus (12 F)
 Teil II: In der Villa (12 F)
 Straßen und Transportwesen in Pompeji (36 F), Albatours
 Theater der Antike (12 F), Lindauer (zu Cursus Latinus 1 u. 2)
 Trachten und Waffen aus römischer Zeit (6 F), Römisch-Germanisches-Zentralmuseum Mainz, FAS 87
 Türkei (Ionien, Karien, Lykien), Diesterweg, FAS 142
 Vesuv und Ätna (12 F), Jünger
 Villa des Hadrian (8 F), Stoedtner
 Villa Hadriana bei Tivoli (27 F), LaBi L 1828
 Villa Iulia in Rom, Albatours
 Villa Oplontis (12 F), Albatours
 Vom Machtkampf nach Caesars Ermordung - Cicero gegen Antonius im Herbst des Jahres 44 (22 F), Diesterweg, FAS 113
 Vom Papyrus zur Schnellpresse (72 F), Tonbildreihe, Jünger, FAS 48
 Vom Vesuvausbruch des Jahres 79 n. Chr (20 F), Diesterweg, FAS 65, LaBi L 2396
 Vulkanische Erscheinungsformen im Bereich des Vesuv (12 F), V-Dia, FAS 99
 Wasserversorgung einer römischen Stadt (12 F), Klett, FAS 125

3. Film

Actio in Caesarem, Schulprojekt, Video, FAS 58
 Alexander der Große. Die Schlacht um Issos (Die großen Feldherrn), München 1996 (ca. 45 min)
 Alltag in einem germanischen Gehöft (15 Min., F-Ton, 16 mm), LaBi XLT 1734
 Alte Bibelhandschriften (10 Min., F-Ton, 16 mm), FWU, LaBi 32 2996

Athen - Alexandria - Karthago - Rom. Metropolis.
Augustus, aus der Serie "Weltmacht Rom", Video, LaBi MAZ 2589
Aus dem Alltag eines römischen Legionärs (16 Min., F-Ton, 16 mm), Institut für Weltkunde, LaBi XLT 2715
Aus dem Wirtschaftsleben der Germanen (15 Min., F-Ton, 16 mm), Institut für Weltkunde
Ausgrabung einer "fabrica" in Nordafrika (20 Min., F-Ton, 16 mm), FWU, LaBi 32 3183
Ausgrabungen (18 Min, F-Ton, 16 mm), FWU, LaBi 32 2455
Baut eure Städte am Vesuv. Pompeji 79. H. Steinhilber
Caesars Bellum Gallicum VII 70 im Zeichentrick; (18 Min., F-Ton, 16 mm), LaBi Schleswig-Holstein
Das antike Rom (15 Min., F, Ton, 16 mm), FWU, LaBi 32 0474

Das 1. Evangelium – Matthäus von Pier Paolo Pasolini. Spezialpreis der Jury, Filmfestspiele Venedig 1964 (DVD). Leipzig: Kinowelt Home Entertainment 2004. (Film ca. 130 min.; Deutsch/Italienisch)
Das Römisch-Germanische Museum Köln, Video, Klett, FAS 23
Das tapfere Schneiderlein. Bundeswettbewerb Fremdsprachen 1994, Gymnasium Heppenheim, Kl. 6. 15 min
Das Wachsen des römischen Reiches, LaBi 32 03983
De familia Romana, Video (16 Min.), FWU, LaBi
Der Diener des Fürsten - Der Keltenfürst, Ausgrabungen und Restaurierung, Video, Klett
Der Golf von Neapel. Auf Odysseus Spuren, Zürich o.J., ca. 60 min.
Die Etrusker und Europa. Die große Ausstellung im Alten Museum Berlin. SFB 1993 (ca. 50 min.).
Die Römer am Limes zwischen Donau und Rhein (13 Min, F-Ton, 16 mm), Institut für Weltkunde
Die Römer zwischen Alpen und Nordmeer (Archäologische Staatssammlung)
Die Römervilla von Ahrweiler (15 Min., F-Ton, 16 mm), FWU, LaBi 32 3607
Die Sieben Weltwunder. Ewigkeit aus Menschenhand. BMG Video 1997 (ca. 54 min)
Die Technik der antiken Großbronzen, Teil I. Wachsmoell, Form, Guß; Teil II. Arbeit, die verborgen bleibt. Zur
Restauration des Betenden Knaben, SMPK Berlin, o.J. je 19 min.
Die Vatikanischen Museen, ihre Geschichte, Kunstwerke und Protagonisten, I. Folge, Edizioni Musei Vaticani, o.J.
Die Vatikanischen Museen, ihre Geschichte, Kunstwerke und Protagonisten, II. Folge, Edizioni Musei Vaticani, o.J.
Ein römischer Kaufmann nördlich der Alpen (13 Min., F-Ton, 16 mm), Institut für Weltkunde
Eine Reise ins antike Pompeji, Dokumentarfilm, Pompei 1992, ca. 40 min
Entstehung des Vesuvs (5 Min., F, stumm, 16 mm), FWU, LaBi 36 0590
Fellini: Satyricon. 1968 (DVD). München: sphe 2005.

(Deutsch/Französisch/Italienisch/Spanisch. Film 124 min.), FAS 75
 Great Cities of the Ancient World. Rome & Pompeji, Roma 1993, 70 min.
 Hannibal, der Schrecken Roms (Reihe: Sphinx - Geheimnisse der Geschichte), Video, ZDF Video, FAS 42
 Horazens Satire I 9, von einem LK verfilmt, LaBi Südbayern
 Im Schatten der Etrusker, Zürich o.J. ca. 45 min.
 Instrumentum, Einführungsfilm (13 Min.), Video, Buchner, FAS 18
 Italienische Vulkane (20 Min. F-Ton, 16 mm), FWU
 Italienische Vulkane, Video (20 Min.), LaBi 42 00255
 Julius Caesar. Die Schlacht um Alesia (Die großen Feldherren), München 1996, ca. 45 min
 Julius Caesar - Rom auf dem Wege zur Diktatur (17 Min., F-Ton, 16 mm), Institut für Weltkunde
 Julius Caesar. Ein Film von Uli Edel 2002. DVD (ca. 170 Min. Englisch/Deutsch plus Special Features), FAS 73
 Kleopatra - Das letzte Lächeln der Pharaonen (Reihe: Sphinx - Geheimnisse der Geschichte), Video, ZDF Video, FAS 40
 Kunst der Griechen, Video, DuMont, FAS 37
 Kunst der Römer, Video, DuMont, FAS 38
 Metropolis. Die Macht der Städte Vol. I: ROM: Das Herz des Imperiums.
 KARTHAGO: Die Stadt der Seefahrer. ZDF 2003, DVD ca. 104 min., FAS 77
 Metropolis. Die Macht der Städte Vol. II: ALEXANDRIA: Das Zentrum des Wissens.
 ATHEN: Die Herrschaft des Volkes. ZDF 2003, DVD ca. 104 min., FAS 78
 Michael Jackson apud inferos. Bundeswettbewerb Fremdsprachen 1997, Mädchengymnasium Essen, Kl. 9.
 Nero. Legende eines Monsters. BMG Video 1997 (ca. 54 min)
 Plautus Mostellaria, Video, LaBi Südbayern
 Plautus, Amphitruo, Video (90 Min.), Arbeitsgemeinschaft Klassischer Philologen in der Steiermark/Graz,
 Bundesgymnasium Lichtenfelsgasse 3-5, 8010 Graz, Österreich
 Plautus, Mostellaria; Video; LaBi Hessen, FAS 24
 Plautus, Rudens; Soc. Latina, Video, FAS 19
 Pompeji. Die untergegangene Stadt, Zürich o.J. ca. 45 min
 Pompeji. Der letzte Tag. BBC-Dokumentation 2004. (DVD ca. 60 min.), FAS 79
 Pyramus und Thisbe. Nach Ovid. Bundeswettbewerb Fremdsprachen 1997, Reuchlin-Gymnasium Pforzheim, Kl. 10, Ltg Herr Hornberger. 17 min
 Quo vadis. Turner Entertainment Co. 1951 (ca. 162 min), FAS 74
 Rom, Video, Albatours
 Rom, Vatikan, Katakomben, Zwei Teile, Teil I. Das antike Rom + Katakomben (44 min.), Teil II. Das Rom der Renaissance, des Barock und der Moderne (42 min), 1991
 Rom. Das ewige Imperium (Untergegangene Kulturen), Time-Life-Video 1995, ca. 50 min
 Rom zu Fuß. Zentrum abendländischer Kultur und Geschichte (Reisewege zur Kunst),

Film von Toni Kienlechner, 1986, 45 min., DuMont
 ROMA Explosiva. Das römische Kulturmagazin. Mit dem germanisch-römischen Moderatorenteam Kunigunde & Gaius Chronicus Loquax und dem Wetterbericht von Gaius Julius Ventus. Beitrag der Friedensschule Münster zum Bundeswettbewerb Fremdsprachen SI - Latein 2003, 22 min.
 Römerstadt Augusta Raurica, Zwei Teile, Teil I. "Brot und Brei für die Menschen Roms", 12 min., Teil II. "Wir mahlen und backen wie die Römer", 9 min, Augst 1996
 Römische Provinz. H. Steinhilber.
 Römische Zahlzeichen (35 Min., F, stumm, 16 mm), FWU, LaBi 36 0298
 Sabinum (zu Horaz serm II 6), LaBi Südbayern
 Salve, Auguste (Markus Junkelmann und seine Legionäre), Video, LaBi MAZ 1226
 Schauplätze der Weltkulturen: Athen. BMG Video 1997 (ca. 53 min)
 Senecae Troas acta pridie Kal. Dec. MCMLXXXIII Monaci in aedibus Americanis; egit grex Monacensis modos fecit
 Martin Keeser, gregem docuit Wilfried Stroh, FAS 47
 So lebten die Etrusker, Video, DuMont
 Sturm über Asien: Alexander der Große erobert die Welt. ZDF Universum Film 1996 (ca. 53 min)
 Terenz "Die Brüder", Gymnasium 9. Klasse, FWU
 Texterschließung am Beispiel Lateinunterricht, FWU
 The Terence Projekt. Brothers. Terenetius Adelphoe in Englisch Translation, 1996, 108 min
 Trier, Wissenschaftlicher Verlag Trier, FAS 25
 Truppenlager an der Lippe, Video (14 Min.), LaBi MAZ 2887
 Türkei, Von Troja nach Didyma, Video, DuMont, Video
 Vinculum Amicitiae. IX Conventus internationalis Jyväskylä Finlandia 6-13 Aug, 1997.

4. Ηχητικό Υλικό

A) Δίσκοι

Alteuropäische Weihnacht, Stauda, S 47
 Antike Dichtung im Spiegel der Musik, audite, S 81
 Asterix erobert Rom, Teil 2: Wie die Gallier den großen Circus in Rom auseinandernahmen und Caesar in Pension schicken, PEG Jugendserie, S 88
 Ave Maria, Gregorianischer Choral, Philips, S 109
 Caesar, 13 complete passages..., Folkways, S 22
 Caesar, BG II 19-28, Polyglotte, S 1
 Cantus Gregorianus, Requiem aeternam, Psallite, S 84
 Carmina Burana aus der Original-Handschrift um 1300, Teldec, S 39
 Carmina Burana II, Teldec, S 40
 Carmina Didymi, Polyglotte, S 15

Cicero, Cat., Tusc., off., de senec., ad Att., Folkways, S 23
 Cicero, de inv., Phil. u. a., Polyglotte, S 19
 Cicero, De re publica I 7-11, 58-63, Polyglotte, S 5
 Cicero, De re publica, somn. Scip. I, Polyglotte, S 6
 Cicero, De re publica, somn. Scip. II, Polyglotte, S 7
 Cicero, In Cat. I 1-12, Polyglotte, S 2
 Cicero, In Cat. I 12-23, Polyglotte, S 3
 Cicero, In Cat. I 24-33, Polyglotte, S 4
 Cicero, Selections: Speeches, Philosophical Works and Letters, Folkways, S 24
 Cicero, Tusc. I 18-35, de or. I 1-23, Polyglotte, S 20
 Classics of Latin Poetry and Prose by Caes., Cic., Cat., Hor. and Virgil, Caedmon, S 38
 Der Fuchs und die Trauben, Fabeln nach Aesop, La Fontaine u.a., Dt. Grammophon, S 179
 Dido and Aeneas (H. Purcell), Decca
 Dido, e versibus Vergilii composita a Jan Novak, audite, S 117
 Die letzten Tage von Pompeji, Europa, S 176
 Die Versmaße von Horaz und Catull, Polyglotte, S 21
 Essentials of Latin - An Introductory course I, Folkways, S 31
 Essentials of Latin - An Introductory course II, Folkways, S 32
 Essentials of Latin - An Introductory course III, Folkways, S 33
 Essentials of Latin - An Introductory course IV, Folkways, S 34
 Essentials of Latin - An Introductory course V, Folkways, S 35
 Exsultate Iubilare - Geistl. Musik von Mozart, Telefunken, S 46
 Gaudeamus igitur; meum est propositum, BSV, S 14
 Geistliche Musik aus der könig. Kapelle zu Versailles, Schwann, S 83
 Gregorian chants for Lent and Easter, Tournabout, S 45
 Hannibal, Folge 2, Zebra Jugendserie, S 110
 Hildegard von Bingen, Gesänge, Psallite, S 85
 Horace, Odes, Folkways, S 25
 Horaz in der Musik, audite, S 167
 Horaz, 16 lyrische Gedichte vertont v. A. Fink, Connaisseur, S 180
 Horaz, serm., carm. Polyglotte, S 8
 Introduction to the Latin Language, Plautus, Cato, Cicero u.v.a., Folkways, S 36
 Latin readings I, Cicero, Caesar, Terenz, Lukrez u.a. Polyglotte, S 16
 Latin readings II, Terenz, S 17
 Latin readings III, Rhetorik, Polyglotte, S 18
 Le Latin sans Peine - Lingua latina sine molestia, Assimil, S 50-60
 Lieder und Tänze des Mittelalters und der Renaissance, Tonbild, S 118
 Marien-Motetten der Renaissance, Schwann, S 107
 Metri Oraziani e metri Catulliani, Polyglotte, S 21
 Missa Luba, Philipps, S 94
 Musik an Notre Dame, harmonia mundi (EMI), S 86
 Musique de la grece antique, harmonia mundi, S 82

Orff, C., Ludus de nato infante mirificus- das Weihnachtsspiel, Ariola, S 44
Orff, C., Trionfi, trittico teatrale, Supraphon, S 41-43
Orlando di Lasso, Deftige Lieder und Chansons, Fertus in conviviis, Christophorus, S 108
Ovid, Met. VI 146-312, Polyglotte, S 9
Ovid, Selections, Folkways, S 26
Readings from Tacitus, Folkways, S 28
Readings in Church Latin (Vergil, Horaz), Folkways, S 30
Readings in Church Latin (Caesar, Cicero), Folkways, S 29
Roman Legends from Livy and Ovid, Polyglotte, S 11
Roman Love poetry- Sel. from Cat., Tib., Sulpicia, Prop. and Ovid, Folkways, S 37
Sallust, Cat. 51, 1-43, Polyglotte, S 10
Salve Regina, Gregor. Gesänge, Philips, S 106
Sancta nox, placida nox, Teldec, S 96
Schola Cantorum Benediktbeuern, Binder/Landshut, S 115
Short readings of Verse and Prose, Polyglotte, S 13
Six Passages from Vergil, Polyglotte, S 12
The story of Vergil's Aeneid, Folkways, S 116
Vergil, Aeneis II, Polyglotte, S 80
Virgil, Selections, Folkways, S 27
Wienhäuser Liederbuch, Camerata, S 95

B) CD

Aesopia, v. Jan Novák, Sechs Fabeln des Phaedrus für Chor und zwei Klaviere, Obligat Weimar, FAS 14
Apuleius. Amor und Psyche. Laufzeit: 78:10, FAS 18
Bundeswettbewerb Fremdsprachen: Mehrsprachenwettbewerb 2002. Zusammengest. v. Marion Enders, FAS 10
Doctor Ammond, The legend lives forever in latin, stop records Finland , FAS 17
Flamma Flamma, The fire requiem, Nicholas Lens, Sony Masterworks
Hörspiele zum Lateinunterricht I: Apuleius von Madaura / Lucius Annaeus Seneca, FAS 5
Hörspiele zum Lateinunterricht II: Plinius der Jüngere / Die Vesuvbriefe / Alltag in Pompeji, FAS 6
Hörspiele zum Lateinunterricht III: Die Etrusker / Die Verschwörung des Catilina / Das erste Triumvirat / Caesar überschreitet den Rubikon., FAS 7
Jan Novák, Schola cantans. Zuerst 1980 auf Kasette. (Catul. c. 34, 61, 12, 5; Caes. BG 1,1,1-3; Hor. c. I 2, I 22, epod. 15; Mart. 10,62, Phaed. 1,13; Carm. Bur. 142, 85, Ant. Pal. 388a,14, 15, 16)
Klassische Sagen des Altertums, sagenhaft erzählt von Michael Köhlmeier (5 CD), Edition Radio Literatur, ORF, FAS 1
Klassische Sagen des Altertums II, sagenhaft erzählt von Michael Köhlmeier (5 CD), Edition Radio Literatur, ORF, FAS 2

Klassische Sagen des Altertums III, sagenhaft erzählt von Michael Köhlmeier (5 CD),
Edition Radio Literatur, ORF, FAS 3
Orff, Carl: Catulli Carmina; Chor der deutschen Oper. Egk: La Tentation de Saint
Antoine. FAS 19
Ov. met. 14,622-771 (Vertumnus und Pomona), Track 1-7: dt., Track 8-14: lat.,
gelesen von Dankfried Gabriel und Nina Mindt. Berlin 5.5.2003; FAS 9
Puellae Ovidianae, FAS 15
Societas Latina. Phonetice Latina - De pronuntiatio Latino 2 CDs, FAS 12
Vergili Aeneidos liber IV - Vergils Didobuch. Lat. gesprochen von W, Stroh, FAS 11

C) Κασέτες

Aesopia, v. Jan Novák, Sechs Fabeln des Phaedrus für Chor und zwei Klaviere,
Obligat Weimar, K 214
Ausgebeutete im Altertum: Der Sklave als Gladiator (Cicero, Plinius, Sueton u. a.) /
Der Sklave als Revolutionär (griech. und lat. Zeugnisse über Spartacus). Wien:
BMUK
Audite et probate, Caes., Cat., Sen. u.a., provoce, K 150
Caesar - Das Spiel der Feinde, Intercord, K 97
Caesar and Cato, Educational Audio Visual Inc., K 100
Caesar, BG IV - V 5, provoce, K 141
Caesar, de bello Gallico I 1-29, provoce, K 123
Cambridge Latin Course Unit I, Cambr. Univ. Press, K 111
Cambridge Latin Course Unit III, Cambr.Univ. Press, K 103
Cambridge Latin Course Unit IV, Cambr. Univ. Press, K 112
Cambridge Latin Course Unit V, Cambr. Univ. Press, K 104
Catullus and Horace, Selections, read in Ancient Latin by Stephen G. Daitz, Audio
Forum
Catullus, c. 1-17; 21-48, provoce, K 143
Catullus, c. 49-60; 69-116, provoce, K 142
Cicero, Or. in Catilin. II et or. in Verr. act. I 15-29, provoce
Cicero, Or. in Catilin. IV et or. in Verr. act. I, 1-15, provoce
Cicero, Selections, read in Ancient Latin by St. G. Daitz, Audio Forum
Colloquia Latina, Soc. Latina, K 134
Curriculum Geschichte, I, Altertum, Diesterweg, K 61-63
De pronuntiatio Latino, Soc. Latina, K 139
De vita Caesaris, Das Leben des Gaius Iulius Caesar, hrsg. von der kath. Schule
Liebfrauen, Berlin, K 93
Dialogi latini de rebus recentioribus, Soc. Latina, K 137
Die Heldentaten des Herkules. Neu erzählt von Dimiter Inkiow - vorgetragen von
Peter Kaempfe, Igel-Records, K 215-216
Die schönsten Sagen des klassischen Altertums, Aulos, K 126
Die Verschwörung des Catilina, LaBi TX 784

Evangelium Secundum Marcum - Latine I, Soc. Latina, K 155
 Evangelium Secundum Marcum - Latine II, Soc. Latina, K 156
 Gregorianische Gesänge, Christophorus, K 128
 Gregorianische Gesänge, Die ältesten Marienproprien, Calig, K 127
 Hannibal der Eroberer, Intercord, K 98
 Hannibal der verratene Feldherr, Intercord, K 99
 Latein! Ja, aber gesungen und getanzt, Fidula-Verlag, Boppard, K 158
 Latin readings I: Cicero, Caes., Liv., Tac., Plaut., Ter. u.a., Polyglotte
 Latin readings II: Terenz, Polyglotte
 Latin readings III: Rhetorik, Polyglotte
 Latine discere iuvat, Libreria Editrice Vaticana, K 130-133
 Latini Dialogi Erasmiani et alii, Soc. Latina, K 174
 Lingua Latina Viva, PLS Psycholog. Lernsysteme, Bremen, K 168-171
 Liturgicae Lectiones, Soc. Latina, K 140
 Lysiu Logos. Altgriechische Musik. Eugen Ungerer, K 224
 Lysiu Logos. Altgriechische Musik. Eugen Ungerer, K225
 Martialis epigrammata selecta, provoce, K 149
 Melissae Emissiones Latinae I, Melissa Brüssel, K 175
 Melissae Emissiones Latinae II, Melissa, Brüssel, K 151
 Metamorphosen lateinischer Tradition: Roma aeterna, die Geburt einer politischen Idee / Das ewige Rom - bis zum tausendjährigen Reich. Wien: BMUK
 Nepos, Atticus, provoce, K 148
 Ovidius, Metamorphoses, provoce, K 122
 Pericopae quaedam Novi Testamenti, Soc. Latina, K 157
 Phaedrus, fab. I - III 5. provoce, K 147
 Phaedrus, Fabulae selectae, provoce
 Phonetice Latina, Soc. Latina, K 135
 Plautus, Miles Gloriosus (dt.), FWU, K 66, LaBi 22 0356
 Plautus, Miles Gloriosus (lat.), FWU, K 65, LaBi 22 0357
 Plautus, Rudens, Kasette zu ratio 29, Buchner, K 138
 Plautus, Rudens, Melissa, Brüssel, K 152
 Proben lat. Verskunst gesprochen v. W. Stroh, LaBi Südbayern, K 105
 Radio Roma ipsa, Hörspiel, Wahlen in Rom, (Cicero und Catilina), Berliner Schülerwettbewerb 1989, K 188
 Roman legends from Livy and Ovid; short readings of Verse and Prose; six passages from Virgil, Polyglotte
 Römer gegen Gote, FWU, K 64, LaBi 22 2351
 Salve regina - Gregorianische Gesänge, Philipps, K 124
 Schola cantans, Texte von Catull, Horaz, Phaedrus, Caesar u.a. von Jan Novak vertont, R. Spann
 Seneca, epist. 1-10; 61, provoce, K 146
 Tacitus, Germania 1-29, provoce, K 145
 Terenz, Adelphoe, (dt.), FWU, K 68, LaBi 22 2159
 Terenz, Adelphoe, (lat.), FWU, K 67, LaBi 22 2160

The Pronunciation and Reading of Ancient Latin: A Practical Guide, by St. G. Daitz, Audio Forum
 Triumvirat auf der Schloßbrücke, Radiosendung, Berliner Schülerwettbewerb 1989, Klasse 10.3 Wald-Oberschule Berlin, K 121
 Vater Unser, Pater Noster, Calig, K 136
 Vergil, Selections, read in Ancient Latin by St. G. Daitz, Audio Forum
 Vergilius, Aen. IV, V 1-219, provoce, K 144
 Voces Latinae, Cat., Hor., Phaedr. u.a., Inmus, K 87
 Vom Papyrus zur Schnellpresse, Tonbildreihe, vgl. Dia-Reihe 48
 Zur Aussprache des Lateinischen, Inst. für didakt. Forschung, München, K 129

II. Συλλογή υλικού για τα Αρχαία Ελληνικά

Εκδοτικοί Οίκοι και Οργανισμοί

Albatours Reisen GmbH, Abt. Medienversand, Majoranweg 5, 70619 Stuttgart
 Antikenmuseum Berlin, Schloßstr.1, 14059 Berlin
 Artemis und Winkler, Martiusstr. 8, 80802 München
 Aschendorff-Verlag, Soester Str. 13, 48155 Münster
 Audio-Forum, Department R, 96 Broad Street, Guilford CT, USA
 audite - Schallplatten, Austraße 138, 70376 Stuttgart
 AULOS-Schallplatten, Viersen
 Bayerischer Schulbuchverlag (BSV), Hubertusstr. 4, 80639 München
 Bildarchiv Foto Marburg der Philipps-Universität Marburg, Ernst-von-Hülse-Haus, Wolfstraße, 35037 Marburg
 Bundesstaatliche Hauptstelle für Lichtbild und Bildungsfilm (SHB), Plunkergasse 3-5, A - 1152 Wien
 Caedmon records, 505 Eight Avenue, New York 10018; zu beziehen über: Teakfield Publishing Company Ltd., 1 Westmead, Farnborough, Hampshire GU 14 7 RU, England
 Calig-Verlag, München
 Christophorus-Verlag Herder GmbH, Hermann-Herder-Str. 4, 79104 Freiburg i. Br.
 Verlag Moritz Diesterweg, Wächtersbacher Str. 89, 60386 Frankfurt/Main
 DuMont Buchverlag, Postfach 10 10 45, 50450 Köln
 Folkways Records, 43 W, 61 ST, NYC 10023 New York
 FWU = Institut für Film und Bild in Wissenschaft und Unterricht, Bavaria-Film-Platz 3, 82031 Grünwald
 Hagemann, Lehrmittelverlag, Karlstr. 20, 40210 Düsseldorf
 Gerhard R. Hauptmann, Berlin
 Höpfel, Bernburger Str. 30, 10963 Berlin
 Igel-Records: Aktive Musik Verlagsgesellschaft mbH Postfach 100102, 44001 Dortmund

Jaeger & Co., Hurlebuschweg 7, 30453 Hannover
 Werner Jünger, DIA-Film und Ton-Verlag, Frankfurt/Main
 Ernst Klett Schulbuchverlag, Rotebühlstr. 77, 70178 Stuttgart
 Krumnack DIA-Verlag, 31582 Nienburg/Weser
 Landesbildstelle Berlin (LaBi), Wikingerufer 7, 10555 Berlin
 Verlag Lünemann, Auwaldstr. 18, 79110 Freiburg/Br.
 Mamouth-Comics, Ippokratous 44, 10680 Athen, Griechenland
 Media Nova-Verlag, Plettstr. 13, Postfach 83 05 14, 81735 München
 Neuenkirchener Verlag des Erziehungsvereins
 Heinrich H. Paschotta, 21635 Jork
 Justus Perthes Verlag Gotha GmbH, Justus-Perthes-Str. 3-5, 99867 Gotha
 Polyglotte, Düsseldorf
 Sailer Verlag, Wissen auf Video, 90327 Nürnberg
 Schweizerischer Altphilologenverband, Kommission "Archäologie - Gymnasium",
 Staatlicher Lehrmittelverlag, Moserstr. 2, CH - 3000 Bern 25
 Lichtbildverlag Franz Stoedtner, Feuerbachstraße 12-14, 40223 Düsseldorf
 Tageslicht-Lehrbild-Verlag A. Schaarschmidt (TLV), 73119 Zell u.A.
 V-Dia Verlag, Postfach 105980, Heidelberg
 Velhagen und Klasing, Bielefeld, s. Cornelsen Verlagsgesellschaft, Mecklenburgische
 Str. 53, 14197 Berlin
 Verlagsgesellschaft Schulfernsehen, Breite Str. 118-120, 50667 Köln
 Westermann Schulbuchverlag, G.-Westermann-Allee 66, 38104 Braunschweig

1. CD-ROM

Der Traum vom Fliegen. Eine Präsentation der Klasse 8K2 der Wald-Oberschule
 Berlin für den Siemens Join-Multimedia-Wettbewerb 2000.
 Die antiken Olympischen Spiele. Eine archäologische Rekonstruktion.
 Griechische Verse (Homer, Sophokles, Aristophanes)/ Griechische Prosa (Xenophon,
 Thukydides, Platon) vorgetragen von Konrat Ziegler, Weidmann-Olms 2003.
 Hellas. Medienpaket. Hg. v. Staatsinstitut für Schulpädagogik und Bildungsforschung
 München: C.C. Buchner.
 Homer. Die Odyssee. erzählt von Christoph Martin. Patmos 1996.
 Platon im Kontext. Sämtliche Werke auf CD-Rom. Mit den Einleitungen in die
 Übersetzungen von Friedrich Schleiermacher. Karsten Worm InfoSoftWare 1998.
 Platone. opere complete con il testo greco. Laterza Multimedia.
 Singe den Zorn. Homers Ilias in Troja. "Ilias-Projekt 2003". In einem Film von Antje
 Borchardt und Matthias Merkle. DVD Dramatisches Theater Film + Vers.
 Troia. 3000 Jahre Geschichte im Modell. v. W. Zöllner/R. Ackermann. Theiss 2001.
 Von Zeus zu Europa.

2. Διαφάνειες

Alexander und die Hellenisierung der Alten Welt, 8 F/4 SW, LaBi 10 02871
 Altes Griechenland - Architektur, 20 F, Höpfel, Krumnack
 Altes Griechenland - Plastiken, 20 F, Höpfel, Krumnack
 Altgriechische Baukunst, 29 SW, Stoedtner
 Antike Belagerungsmaschinen, 9 F, Klett, FAS 103
 Antikes Athen, 10 F, Stoedtner
 Antikes Griechenland I: Geographische und historische Grundlagen, 20 F, media nova, FAS 114
 Antikes Griechenland II: Sagen und geschichtliche Wirklichkeit, 20 F, media nova, FAS 115
 Antikes Griechenland III: Athen in seiner großen Zeit, 20 F, media nova, FAS 116
 Antikes Griechenland IV: Kunst und Wissenschaften, 20 F, media nova, FAS 117
 Antikes Griechenland V: Wettkämpfe und Erziehung, 20 F, media nova, FAS 118
 Antikes Griechenland VI: Alexander der Große und der Hellenismus, 20 F, media nova, FAS 119
 Architektur im Zeitwandel - A. Altertum, 12 F, Höpfel, Krumnack
 Athen und die Akropolis, 12 F, Stoedtner
 Athen unter Perikles, 1 SW, 11 F, FWU, LaBi 10 03025
 Aus dem klassischen Griechenland, 12 F, Lünemann
 Classical Sicily, 40 F, Albatours, FAS 129
 Das Abendland erwacht, (Tonbildreihe), 51 F, Jünger, FAS 1
 Das antike Athen, 16 F, FWU, LaBi 10 00637
 Das antike Griechenland, 36 F, Diesterweg, FAS 95
 Das antike Griechenland, Reihe 1: Die kretisch-mykenische Zeit, 24 F, Jünger, FAS 3
 Das antike Griechenland, Reihe 2: Die klassische Zeit, 40 F, Jünger, FAS 4
 Das antike Sizilien (38 F), Albatours
 Das griechische Theater, 20 F, Albatours, FAS 133
 Das griechische Theater, 20 F, Staatl. Lehrmittelverlag Bern, FAS 61
 Das mykenische Hellas, 45 F, LaBi L 1671
 Das Weltreich der Perser (34 F), Jünger
 Delphi, 1 SW, 16 F, FWU
 Der Altar von Pergamon, 10 SW, Stoedtner, FAS 15
 Der Untergang Trojas, 20 F, Albatours, FAS 137
 Dias aus der Antikenabteilung der Staatlichen Museen Preußischer Kulturbesitz Berlin, 36 F, FAS 46
 Die Akropolis von Athen, 10 F, Stoedtner
 Die Akropolis, 16 F, V-Dia, FAS 12
 Die frühe Kirche (Text- und Bilddokumentation), 42 F, Medienstelle Burckhardthaus, Christophorus-Verlag, FAS 110
 Die griechische Polis, 12 F, LaBi 10 02872
 Die Irrfahrten des Odysseus, 20 F, Albatours, FAS 134
 Die Kreter, 20 F, Höpfel, Krumnack

Die Kunst in Troja, Kreta und Mykene, 25 SW, Stoedtner
 Die Religion der Griechen, 25 SW, Calig
 Die Tempel von Paestum, 16 F, V-Dia, FAS 14
 Die Welt der Hellenen, 36 SW, Aschendorff, FAS 111
 Geschichtliche Stätten Kleinasien, 32 F, Höpfel, Krumnack
 Griechenland - Die Wiege der europäischen Kultur (Tonbildreihe), 80 F, Jünger, FAS 2
 Griechenland, 34 F, Höpfel, Krumnack
 Griechenland, ältestes Kulturland Europas, 17 F, Jaeger
 Griechische Architektur, 20 F, V-Dia, FAS 9
 Griechische Architektur, Albatours
 Griechische Bauten auf Sizilien, 19 F, V-Dia, FAS 13
 Griechische Bildhauerei, Albatours
 Griechische Geschichte, 36 F, Westermann
 Griechische Kunst ab 470 v. Chr., 20 F, Höpfel
 Griechische Kunst bis 470 v. Chr., 20 F, Höpfel
 Griechische Kunst, 30 SW, Stoedtner
 Griechische Malerei, Albatours
 Griechische Mythologie, 36 F, V-Dia, FAS 5
 Griechische Plastik (12 F), Stoedtner
 Griechische Plastik I, 15 F, V-Dia, FAS 10
 Griechische Plastik II, 11 F, V-Dia, FAS 11
 Griechische Plastik, 16 SW, Bundesstaatl. Hauptstelle Wien, FAS 74
 Griechische Plastik, Meisterwerke aus der Dresdener Skulpturensammlung, 12 F, Stoedtner
 Griechische Plastik: Frühzeit, 25 SW, Stoedtner
 Griechische Plastik: Hellenismus, 11 SW, Stoedtner
 Griechische Plastik: Klassische Periode, 4. Jh., 20 SW, Stoedtner
 Griechische Plastik: Klassische Periode, 5. Jh., 17 SW, Stoedtner
 Griechische Tempel und Theater, 12 F, Stoedtner
 Griechische Vasenmalerei (geometrisch - Spätstil), 25 SW, Stoedtner
 Griechische Vasenmalerei I, 8 F, Stoedtner
 Griechische Vasenmalerei II, 10 F, Stoedtner
 Heilige Stätten im antiken Griechenland, 19 F, FWU
 Kirchengeschichte des Altertums I, 24 F, Bundesstaatl. Hauptstelle Wien, FAS 69
 Kirchengeschichte des Altertums II, 30 F, Bundesstaatl. Hauptstelle Wien, FAS 70
 Klassisches Griechenland, 139 F, LaBi L 1495
 Kretisch-mykenische Kunst I: Knossos, 10 F, Stoedtner
 Kretisch-mykenische Kunst II: Mykene, 12 F, Stoedtner
 Magna Graecia, 45 F, LaBi L 1725
 Minoisch-mykenische Kultur I: Architektur, 20 F, V-Dia, FAS 6
 Minoisch-mykenische Kultur II: Keramik und Fresken, 15 F, V-Dia, FAS 7
 Minoisch-mykenische Kultur III: Kunsthandwerk, 16 F, V-Dia, FAS 8
 Mykene und Tiryns, 18 F, FWU

Nationalmuseum in Neapel (60 F), Albatours
 Olympia und die olympischen Spiele in der Antike, 50 F, Philipps-Universität
 Marburg, Bildarchiv Foto, FAS 109
 Olympia, 1 SW, 18 F, FWU, LaBi 10 00360
 Olympia, 10 F, Stoedtner
 Paestum, 8 F, Stoedtner
 Paläste auf Kreta, 15 SW, Stoedtner
 Rezeption der Antike in Kunst und Architektur, Teil I: Bildende Kunst (12 F), Klett,
 FAS 155
 Rezeption der Antike in Kunst und Architektur, Teil II: Architektur (12 F), Klett, FAS
 156
 Schrift und Buch, 20 F, Albatours, FAS 135
 Sizilien, 15 F, Höpfel, Krumnack
 Sizilien, 18 F, FWU
 Sizilien, 24 F, Jünger
 Sport bei den Griechen, 15 F, Dias aus der Antikenabteilung der Staatlichen Museen
 Preußischer Kulturbesitz Berlin, FAS 47
 Sport und Spiele bei den Griechen, 26 F, LaBi L 2457
 Türkei (Ionien, Karien, Lykien), 36 F, Diesterweg, FAS 142
 Vom Papyrus zur Schnellpresse (Tonbildreihe), 72 F, Jünger, FAS 48

3. Film

Alltag in Griechenland, (21 Min., F-Ton, 16 mm), LaBi 32 0676
 Alexander der Große. Die Schlacht um Issos (Die großen Feldherren), München 1996,
 ca. 45 min.
 Athen - Alexandria - Karthago - Rom. Metropolis.
 Aus der Geschichte der Mode: Altertum, Video, FWU, LaBi 42 01207
 Das minoische Kreta (28 Min., F-Ton, 16 mm), FWU
 Berlinaia 1995, Homer: Ilias Buch 1, Universität München, Video, FAS 43
 Berlinaia 1995, Homer: Ilias Buch 2, Universität Basel, Video, FAS 44
 Berlinaia 1995, Homer: Ilias Buch 4, FU Berlin, Video, FAS 45
 Der Golf von Neapel. Auf Odysseus Spuren, Zürich o.J., ca. 60 min.
 Der griechische Tempel, T. 1, Der dorische Tempel (21 Min., F-Ton, 16 mm), LaBi
 32 1833
 Der griechische Tempel, T. 2, Der ionische Tempel (18 Min., F-Ton, 16 mm), La Bi
 32 1834
 Der Pergamon-Altar, Video, LaBi 42 01387
 Der Tod kam übers Meer: Kreta - Das verlorene Paradies (Reihe: Sphinx -
 Geheimnisse der Geschichte), Video, ZDF Video, FAS 41
 Dialoge mit Herodot, Video, 6 Kassetten, Sailer, FAS 49-54
 1. Vater der Geschichte
 2. Reich am Nil

3. Babylon
4. Sparta, Ionischer Aufstand
5. Griechenland, Perser
6. Athens Aufstand

Die Ägäis. Mythos Atlantis (Untergegangene Kulturen), Time-Life-Video 1995, ca. 50 min

Die antiken Olympischen Spiele. Eine archäologischce Rekonstruktion.

Die athenische Demokratie (15 Min., F-Ton, 16 mm), LaBi 32 10117

Die Irrfahrten des Odysseus I-III, Video, LaBi 42 01310/01311/01312

Die Münchener Dionysien 1997, Video, F. Müller, Karl-Schönherr-Str. 1, A- 6094 Axams, FAS 55

Die Odyssee. Die unglaublichen abneteur des Odysseus. Mit Irene Papas, Bekim Fehmiu, Barbara Bach. Regie: Franco Rossi. 1969.(3 DVDs ca. 370 min. plus ca. 70 min. Bonusmaterial), FAS 80

Griechenland. Das Vermächtnis der Antike (Untergegangene Kulturen), Time-Life-Video 1995, ca. 50 min

Im Reich der Götter und Giganten, Der Pergamonaltar und die Antikensammlung in Berlin, Video (45 Min.), Philipp von Zabern u. Sender Freies Berlin, FAS 39

Kunst der Griechen, Video, Du Mont, FAS 37

Medea. Italienischer Spielfilm von 1969. Nach dem Drama von Euripides. Mit Maria Callas. 105 min.

Mykene (15 Min., F-Ton, 16 mm), FWU

Singe den Zorn. Homers Ilias in Troia. Ein Film von Antje Borchardt und Matthias Merkle 2004. DVD (96 Min. plus 54 Min. Bonusmaterial) FAS 72

Sklavenalltag in Athen, Video, LaBi 42 01285

4. Ηχητικό Υλικό

A) Δίσκοι

Ancient Greek poetry, Folkways

Antike Dichtung im Spiegel der Musik, audite, S 81

Apologie des Sokrates von Platon, griechisch gespr. von Wolfgang Schadewaldt, Artemis, S 114

Apologie des Sokrates: Verteidigung und Schlußwort des Sokrates nach dem Todesurteil, Sprecher: Werner Krauss, Text nach Platon, frei gestaltet von Matthias Wiem, Teldec, S 49

Bartholdy, F. M.: Antigone, Schauspielmusik zu der Tragödie des Sophokles, audite, S 173

Daphnis and Chloe, Folkways

Die Irrfahrten des Odysseus, Hörspiel von Peter Folken nach Texten der "Odyssee" des Homer mit Will Quadflieg als Odysseus, PEG Jugendserie, S 90

Die Irrfahrten des Odysseus, Europa Jugendserie, S 91
Die Perser des Aischylos, LaBi SCH 180
Homer, Folkways
Homer: Auszüge aus der Odyssee, Deutsche Grammophon
Homer: Odyssee (aus dem 1. und 5. Gesang), Griechisch und Deutsch, ins Deutsche übertragen und gesprochen von Wolfgang Schadewaldt, Artemis, S 113
Musique de la Grèce antique, harmonia mundi, S 82
Plato: On the death of Socrates, Folkways
Sophokles: Antigone, Folkways
Unterwegs mit Odysseus (Originalaufnahmen aus der TV-Serie), Electrola, S 120

B) CD

Die Abenteuer und Irrfahrten des Odysseus. Sprecher: Torben Kessler, Wolf Aniol, Wolfgang Hinze, Bianca Hein u.a. 2 CDs, FAS 16
Die Bacchen. Chorlieder des Euripides. Gesamtleitung: Jens Holzhausen, Musik: Felix Mundt. 2002, FAS 8
Homer: Die Odyssee. Erzählt von Christoph Martin. Interpret: Dieter Mann. Folge 3: Menelaos. Spielzeit: 39.50, FAS 4
Klassische Sagen des Altertums, sagenhaft erzählt von Michael Köhlmeier (5 CD), Edition Radio Literatur, ORF, FAS 1
Klassische Sagen des Altertums II, sagenhaft erzählt von Michael Köhlmeier (5 CD), Edition Radio Literatur, ORF, FAS 2
Klassische Sagen des Altertums III, sagenhaft erzählt von Michael Köhlmeier (5 CD), Edition Radio Literatur, ORF; FAS 3
Koinegg, Karlheinz: Die Abenteuer und Irrfahrten des Odysseus. München: der Hörverlag 200/2004 (WDR 1999)
Musique de la Grèce Antique. Atrium Musicae de Madrid. Georgio Panigua. Harmonia mundi 2000, FAS 20
Singe den Zorn. Homers Ilias in Troja. "Ilias-Projekt 2003". In einem Film von Antje Borchardt und Matthias Merkle. DVD Dramatisches Theater Film + Vers.

C) Κασσέτες

A Recital of Ancient Greek Poetry, read in Ancient Greek by Stephen G. Daitz, Audio Forum
Aischylos: Die Perser (Dt.), FWU, K 70
Aischylos: Die Perser (Gr.), FWU, K 69
AKOUTE, Eine Einführung in das Neugriechische auf der Grundlage des Altgriechischen mit Bezug auf Lexis, Diesterweg, K 207
Antigone, LaBi Tx 398
Aristophanes' Birds, read in Ancient Greek by Stephen G. Daitz, Audio Forum
Classics of Greek Poetry and Prose - Selections in Greek from the Iliad, the Odyssey,

Plato's Republic, the Poetry of Sappho and Mimnermus and an Anacreontic, Caedmon
Curriculum Geschichte - 1. Altertum, Diesterweg , K 61, K 62, K 63
Demosthenes: logoi olympiakoi (alpha bis gamma), gelesen von E. Ungerer, K 206
Die Abenteuer des Odysseus. Neu erzählt von Dimiter Inkiow, Sprecher: Peter
Kaempfe K226-227
Die Heldensagen des Herkules. Neu erzählt von Dimiter Inkiow, vorgetragen von
Peter Kaempfer, Igel-Records, K 215-216
Die Katze lässt das Mäusen nicht. Und andere Fabeln des Äsop. Neu erzählt von
Dimiter Inkiow, Sprecher: Peter Kaempfe K 228-229
Die schönsten Sagen des Klassischen Altertums, Prometheus, Die Sintflut (Deukalion
und Pyrrha), Phaethon, Orpheus, Aulos, K 126
Euripides' Hekabe, read in Ancient Greek by S. G. Daitz, Audio Forum
Euripides, Bacchae, Polyglotte
Fete bei Dionysos - Das antike Theater, LaBi TX 2815
Gorgias, Hellena; Thukydides, Epitaphios; Lysias XXIV; Demosthenes, Philippica
III; Isokrates, Panegyrikos 170-189. Read in Ancient Greek by Stephen G. Daitz, 2
Kassetten mit Textheft, Audio Forum
Greek Orators, Selections, read in ancient Greek by Stephen G. Daitz, Audio Forum
Greek Tragedy - Entire scenes from Electra, Oedipus, The Persians, Hecuba,
Caedmon
Homer: Auszüge aus Ilias und Odyssee, LaBi Tx 3664
Lexis - Einführung in die griechische Sprache, FWU, LaBi 22 02483
Pindar: Die erste olympische Ode, Die sechste nemeische Ode (1. Str.), (Gr./Dt.),
FWU, K 71
Platon in moderner Sprache, Dialog zwischen Sokrates und Kriton, Heinrich H.
Paschotta
Plato's portrait of Sokrates: Apology, Krito, Phaidon, Read in Ancient Greek by
Stephen G. Daitz, Audio Forum
Sophokles: König Ödipus (Dt.), FWU, K 74, K 75
Sophokles: König Ödipus (Gr.), FWU, K 72, K 73
Sport und Spiele der Griechen, LaBi TX 3103
The Iliad of Homer, Part one: Books 1-6, Part Two: Books 7-12, Part Three: Books
13-18, Part Four: Books 19-24. Read in Ancient Greek by Stephen G. Daitz, Audio
Forum, K 201-206 (Part one)
The Odyssey of Homer, Part one: Books 1-6. Read in Ancient Greek by Stephen G.
Daitz, Audio Forum, K 208-213
The Pronunciation and Reading of Ancient Greek: A Practical Guide, by Stephen G.
Daitz, Audio Forum

Παράρτημα Β: Αποσπάσματα από τα ΑΠ Σπουδών των κρατιδίων της ΟΔΓ.

1. Αρχαία Ελληνικά

2.1 Fachprofil

Die griechische Antike bildet mit ihrer Ideenwelt den wichtigsten Bezugspunkt der europäischen Geistesgeschichte und ist daher ein wesentliches Fundament der gegenwärtigen europäischen Kultur und Zivilisation. Das Fach Griechisch behandelt anhand von Originaltexten repräsentativer Autoren (HOMER, PLATON u.a.) die geistigen Grundlagen Europas im Bereich von Philosophie, Religion, Politik, Gesellschaft, Literatur und Kunst und rückt die verschiedenen kulturellen Ausprägungen vor ihren gemeinsamen Hintergrund.

Die griechische Kultur bietet sich dabei stets als eine Verbindung aus Vertrautem (wie z.B. der Demokratie) mit heute fremd gewordenen oder kritisch betrachteten Lebens- und Denkweisen (wie z.B. Patriarchat und Sklaverei) dar und lädt so zu einer differenzierten Auseinandersetzung ein. Zugleich thematisiert die griechische Literatur bereits selbst vielfach die Begegnung und Auseinandersetzung mit fremden Kulturkreisen und Lebensgewohnheiten (wie z.B. bei HERODOT oder XENOPHON). Der Griechischunterricht fördert so in vielfältiger Weise die Bereitschaft und Fähigkeit zum Perspektivwechsel, die kritische Wahrnehmung der griechischen wie auch der eigenen, kulturell geprägten Identität und gegebenenfalls die Relativierung des eigenen Standpunktes.

Viele Fragen und Themen der griechischen Antike (wie z.B. die Fragen nach Gerechtigkeit, Glück oder Schicksal) sind von zeitlosem Interesse und somit von aktueller Bedeutung. Vor allem die Beschäftigung mit griechischer Mythologie und Philosophie gewährt Einblicke in grundsätzliche menschliche Fragestellungen und exemplarische Lösungen, die sich auch in der Erfahrungswelt und dem Lebensbereich der heutigen Jugendlichen wiederfinden. Daneben vertieft die Kenntnis der politischen Kultur der Griechen und ihrer Verfassungsmodelle die Auseinandersetzung mit Formen politischer Willensbildung in Geschichte und Gegenwart. Sie schult damit die Fähigkeit zur kritischen Beobachtung des aktuellen Geschehens in Politik und Gesellschaft.

Indem die Schülerinnen und Schüler bedeutende Themen, Denkweisen und Theorien aus der griechischen Antike sowie ihre Rezeption in der deutschen und europäischen Kunst und Literatur bis in die Gegenwart kennen und interpretieren lernen, eignen sie sich ein breites Orientierungswissen an. Sie entdecken vielfältige Anknüpfungspunkte zu anderen Fächern und erlangen ein Gespür für die komplexen Zusammenhänge der heutigen Lebenswelt.

Das Erlernen der griechischen Sprache bietet eine wesentliche Ergänzung zum muttersprachlichen Unterricht und zu den modernen Fremdsprachen.

Die im Griechischunterricht geübte intensive Sprach- und Textreflexion vermittelt Einsicht in den Aufbau, die Entwicklung und die Ausdrucksformen von Sprache überhaupt und leitet durch den ständigen Vergleich mit dem Deutschen zu einem bewussten Umgang mit Sprache an. Der hohe Differenzierungsgrad des Griechischen in Morphologie, Syntax und Semantik erfordert eine vertiefte Erschließung sprachlicher Phänomene, deren Übersetzung zu einer erweiterten muttersprachlichen Kompetenz führt. Die deutsche Ausdrucksfähigkeit wird auch durch das Verständnis von Redewendungen und Fremdwörtern aus dem Griechischen erweitert.

Die intensive Arbeit mit Texten fördert nachhaltig das Leseverständnis der Schülerinnen und Schüler. Die Übersetzung ins Deutsche zwingt zu einem differenzierten Erfassen von Textaussage und Textintention und bildet damit die Grundlage für eine kritische Betrachtung und Beurteilung von Texten.

Senatsverwaltung für Bildung, Jugend und Sport Berlin (2006) *Rahmenlehrplan für die gymnasiale Oberstufe (Gymnasien Gesamtschulen mit gymnasialer Oberstufe Berufliche Gymnasien Kollegs Abendgymnasien), Griechisch*, S. 9.

Teil A

Grundlegung für das Unterrichtsfach Griechisch in den Jahrgangsstufen 7/ 8 G bis 9G und in der gymnasialen Oberstufe

1 Aufgaben und Ziele des Faches

Die in der Hessischen Verfassung formulierten Erziehungsziele stützen sich auf christliche Werte ebenso wie auf die Überlieferung des Humanismus. Der Humanismus in Europa ist aus der Auseinandersetzung mit den Zeugnissen der griechischen Kultur entstanden. Kultur und Sprache der Griechen sind Gegenstand des Griechischunterrichtes.

Für die geistige Standortbestimmung und das Selbstverständnis des Europäers war und ist der abgrenzende Rückgriff auf die griechische Antike als überwundenes Gegen- oder übertrroffenes Vorbild konstitutiv. Die Impulse, die von der Auseinandersetzung mit antiken griechischen Positionen für eine kritische Bewältigung der Moderne und Gegenwart auf der Basis einer „Archäologie des europäischen Menschenbildes“ ausgehen, bilden das Zentrum des Griechischunterrichtes.

Der Hauptakzent des Unterrichts liegt von Anfang an auf den ideen- und kulturgeschichtlich relevanten Inhalten, die den Schülerinnen und Schülern durch die griechische Literatur in adaptierter oder originaler Form vermittelt werden.

Die Schülerinnen und Schüler werden exemplarisch an den großen Kanon der Themen, Ausdrucksformen und Gegenstandsbereiche herangeführt, die Europa geprägt haben:

- in die Grundformen von Dichtung und Literatur;
- in die grundlegenden Fragestellungen der Philosophie;
- in die Problemstellungen und Denkschritte, durch welche die Griechen aus bloßem Erfahrungswissen ein System von Wissenschaft entwickelt haben;
- in die theoretischen Grundlagen für den Umgang mit Geschichte und Politik bei den Griechen;
- in die beispielgebenden Verfahrensweisen, wie die Griechen Psychologie und Rhetorik als Wissenschaft betrieben haben.

Hauptziel des Griechischunterrichtes ist die Förderung insbesondere folgender Kompetenzen:

- sprachliche Kompetenz
- kulturelle Kompetenz
- personale Kompetenz

Hessisches Kultusministerium (2010) *Lehrplan Griechisch, Gymnasialer Bildungsgang Jahrgangsstufen 7/8 G bis 9G und gymnasiale Oberstufe*, σ.3.

2.1 Ziele und Lernbereiche

Im Mittelpunkt des Griechischunterrichts steht die Arbeit an grundlegenden Texten der griechischen Literatur. In der Auseinandersetzung mit Fragen und Antworten, Werten und Normen, Personen und ihren Schicksalen, wie sie in den Werken der griechischen Literatur dargestellt sind, gewinnen die Schülerinnen und Schüler Einsichten in ihre eigene Existenz und in die geschichtliche Prägung der heutigen Welt. In der Begegnung mit der griechischen Literatur zeigt sich in Kontinuität und Wandel die Einheit der abendländisch-europäischen Kultur. Der Einblick in das griechische Sprachsystem fördert das Nachdenken über das Funktionieren von Sprache allgemein und nachhaltig die muttersprachliche Kompetenz. Allgemeine Bildungs- und Erziehungsziele des Griechischunterrichts sind:

- Fähigkeit zu prüfendem und verschiedene Lösungshypothesen validierendem Denken,
- Fähigkeit zu methodenbewusstem Umgang mit Sprache und Texten Einsicht in Elemente, Struktur und Funktion von Sprache und sowie in ein Kategoriensystem zu ihrer Beschreibung,
- Fähigkeit zu kritischer Wertung sprachlicher Äußerungen,
- Kenntnis grundlegender Werke der Weltliteratur und Einblicke in die Zusammenhänge von Literaturproduktion und -rezeption, literarischer Form und geistigem Gehalt,
- Einblick in die Weiterwirkung der griechischen Literatur und Philosophie Einblick in gesellschaftliche Verhältnisse der griechischen Kultur,
- Einsicht in Probleme gesellschaftlichen Zusammenlebens, politischer Herrschaft, politischen Handelns und öffentlicher Meinungsbildung,
- Einblick in die Spannung von Tradition und Fortschritt, Historizität und Aktualität, in das Gewordensein unserer modernen Kultur,
- Einblick in die Relativität menschlicher Entscheidungs- und Handlungsspielräume,
- Einsicht in die Vergleichbarkeit menschlicher Grund- und Grenzsituationen Verständnis und Toleranz für unterschiedliche Formen der Lebensbewältigung Fähigkeit und Bereitschaft, sich in fremde Situationen und Ansichten hineinzuversetzen und in Auseinandersetzung mit ihnen eigene Standpunkte zu bestimmen bzw. bewusst zu machen, zu relativieren und gegebenenfalls zu korrigieren,
- Einsicht in den Traditionsgehalt und die Relativität heutiger Werte und Normen, Fähigkeit zur Korrektur eigener Wertvorstellungen und Bereitschaft zum Engagement für als richtig erkannte Wertüberzeugungen,
- Einsicht in den Reichtum der griechischen Sprache, die Originalität des griechischen Denkens, die traditionsbildende Kraft der griechischen Kultur,
- Fähigkeit zum Genuss anspruchsvoller literarischer Werke.

Der Griechischunterricht soll die eindrucksvolle sprachliche und kulturelle Kontinuität zwischen dem antiken bzw. byzantinischen und dem modernen Griechenland verdeutlichen. Den Schülerinnen und Schülern soll bewusst werden, dass Griechenland das einzige Land der Welt ist, das sich heute noch in einer Sprache ausdrückt, die in drei Jahrtausenden weitgehend unverändert blieb.

Ministerium für Bildung, Wissenschaft und Kultur, Mecklenburg-Vorpommern
(2008) *Rahmenplan Griechisch, Jahrgangsstufen 9 bis 12 des Gymnasiums*, σ.5.

1 Bildungsbeitrag des Faches Griechisch

Das Fach Griechisch leistet im Rahmen des gymnasialen Bildungsauftrages einen unverwechselbaren Beitrag: Das Spezifische des Faches liegt darin, dass seine Unterrichtsgegenstände aus der Anfangszeit der europäischen Kultur stammen und somit eine wesentliche Grundlage des heutigen Europa abbilden. Der Griechischunterricht führt zur Begegnung mit den allen Ländern Europas gemeinsamen geistigen Wurzeln und trägt damit zur Herausbildung einer kulturellen Identität bei.

Das dem Anfang naturgemäß innewohnende Suchen nach Orientierung kennzeichnet das Wesen der griechischen Literatur. Gerade die Heranwachsenden werden von den Sinnfragen der Griechen angesprochen. In der Begegnung mit griechischer Philosophie, Dichtung und Historiographie können sie sich zu unabhängigen und verantwortungsbereiten Persönlichkeiten entwickeln.

Die griechischen Texte machen den Schülerinnen und Schülern bewusst, dass sie in einem historisch-kulturellen Kontinuum stehen, und fordern sie zu einem Dialog heraus, in welchem sie die Inhalte reflektieren und bewerten. In der Auseinandersetzung mit der griechischen Antike verbinden sie die Vergangenheit mit der Gegenwart und die Gegenwart mit der Zukunft und treten auf diese Weise in eine Kommunikation ein, die sowohl eine historische als auch eine ethische Dimension hat.

Die Universalität der Unterrichtsthemen ermöglicht eine fächerübergreifende und -verbindende Perspektivierung, die vielfältige Synergien freisetzt. Diese Effekte sind nicht nur in anderen Fächern feststellbar, sondern manifestieren sich auch weit über Schule und Unterricht hinaus.

Synergieeffekte ergeben sich auch im Bereich einer allgemeinen Sprachbildung. Die fachspezifischen Methoden der Texterschließung und der Textanalyse sowie der Interpretation erhöhen nachweislich die Fähigkeit, Texte in anderen Fremdsprachen und in der deutschen Sprache zu verstehen. Dabei hat besonders das Übersetzen griechischer Texte in das Deutsche einen hohen sprachbildenden Wert.

Niedersächsisches Kultusministerium (2008) *Kerncurriculum für das Gymnasium, Schuljahrgänge 7 -10, Griechisch*, σ. 7.

Ziele und Aufgaben des Faches Griechisch

Beitrag zur allgemeinen Bildung

Durch die Beschäftigung mit der Sprache und Kultur des antiken Griechenlands lernen die Schüler die Anfänge von Literatur, bildender Kunst und Wissenschaft in Europa kennen. Daher ist für den Griechischunterricht das Erlebnis von Ursprungsprozessen, die die europäische Kultur bis heute nachhaltig prägen, besonders charakteristisch.

Im Griechischunterricht werden sprachliche, kulturelle und soziale Kompetenzen gefordert und gefördert. Die sprachliche Auseinandersetzung mit der Differenziertheit des Griechischen entwickelt muttersprachliche Kompetenz, bewusste Sprachreflexion sowie die Fähigkeit zum Umgang mit geistes- und naturwissenschaftlicher Terminologie. Zugleich vertieft und erweitert die Erarbeitung der griechischen Grammatik die Kenntnis von grundlegenden Sprachkategorien. Durch die Erschließung und Interpretation griechischer Texte werden analytisch-kritisches Denken, Methodenbewusstsein, die Fähigkeit zur Sprach- und Textreflexion, zur Entwicklung von Problemlösestrategien und Kreativität gefördert. Aufgrund der literarischen Qualität der im Unterricht behandelten Texte entwickeln die Schüler im Griechischunterricht die Fähigkeit zum Genuss anspruchsvoller Literatur.

Zudem ist der Griechischunterricht in folgenden Bereichen der europäischen Kultur von Bedeutung:

- Literatur und Mythologie
- Philosophie und Ethik
- Politik und Gesellschaft
- Architektur und bildende Kunst
- Religion und Christentum

In der griechischen Literatur und Kultur liegen entscheidende Wurzeln für das politische und soziale Bewusstsein Europas. Durch die kritische Auseinandersetzung mit ihnen erhalten die Schüler vielfältige Anregungen, ihr Leben verantwortungsvoll zu gestalten und aktiv in Staat und Gesellschaft mitzuwirken. Der Griechischunterricht fordert und fördert das Wertebewusstsein und die Verantwortungsbereitschaft der Lernenden. In den griechischen Texten begegnen den Schüler Grundfragen menschlicher Existenz, denen sie sich vor dem Hintergrund ihrer eigenen Lebenssituation stellen. Die griechischen Texte bieten Denkmodelle, die der exemplarischen Problemdarstellung und -erörterung dienen. Durch die intensive Beschäftigung mit diesen Denkmodellen werden die Schüler dazu angeregt, über die Lösung gegenwärtiger Probleme zu diskutieren und Alternativen zu aktuellen Lebens- und Denkgewohnheiten zu durchdenken.

Insgesamt stellt der Griechischunterricht einen ganzheitlichen Sprach- und Kulturunterricht dar. Die Förderung differenzierter sprachlicher Fähigkeiten, sein ausgeprägter Gegenwartsbezug, das immer wieder begegnende Ursprungserlebnis mit seiner europäisch ausgerichteten Dimension und die inhaltliche Vielfalt verleihen dem Griechischunterricht sein unverwechselbares Profil.

allgemeine fachliche Ziele

- Entwicklung der Fähigkeit zum Beobachten und Beschreiben sprachlicher Sachverhalte
- Entwicklung der Fähigkeit zur Analyse und Synthese
- Entwicklung der Fähigkeit zum Diskurs, zur Verifikation und zum Transfer
- Entwicklung der Fähigkeit zur kritischen Nutzung von Medien und zur Präsentation

Sächsisches Staatsministerium für Kultus (2004/2007/2009) *Lehrplan Gymnasium, Griechisch*, σ.2.

2.2 Der Beitrag des Faches zur Grundbildung

2.2.1 Der Beitrag des Faches zur Auseinandersetzung mit den Kernproblemen

Das Fach Griechisch eröffnet einen Zugang zu der für die europäische Geschichte und Gegenwart grundlegenden Welt der Antike. Es befähigt die Schülerinnen und Schüler, sich mit einer besonders schöpferischen Epoche der Vergangenheit vertraut zu machen, deren Werke sich in hohem Maße durch Ursprünglichkeit und Klarheit auszeichnen und ihnen deshalb unmittelbar zugänglich sind. Sie erhalten so die Möglichkeit, auch die Kernprobleme und Herausforderungen der Gegenwart und Zukunft in ihrer historischen Bedingtheit zu erkennen und dadurch besser zu verstehen.

Griechisch ist die älteste der an der Schule unterrichteten indoeuropäischen Sprachen. Der Griechischunterricht macht die Verwandtschaft dieser Sprachen besonders klar und zeigt damit Verbindendes in der nationalsprachlichen Vielfalt Europas und den von Europa geprägten überseeischen Länder.

Der Umgang mit sprachlich und inhaltlich verschiedenartigen Texten von hohem Niveau fordert und bildet das einführende Verständnis für fremdartige Strukturen. Wer ein solches Verstehen eingeübt hat, wird sich auch in den künftig veränderten Lebensverhältnissen besser zurechtfinden können.

Die Idee der Menschenwürde ist auch aus den Leistungen griechischer Dichter und Denker erwachsen, jene Idee, welche die Grundlage aller anderen Menschenrechte ist. Die Griechen bestimmten den Menschen als vernunftbegabtes Wesen und leiteten daraus als erste, das Recht eines jeden Menschen auf Freiheit und Selbstbestimmung ab. Aus diesem Ansatz entwickelt sich in langer Auseinandersetzung mit überkommenen sozialen Strukturen die Idee der Gleichheit der Menschen, also auch der Gleichberechtigung der Geschlechter. Aus der gleichen Idee heraus haben die Athener als erstes Volk in der Geschichte ein politisches Modell erprobt, in dem alle Staatsbürger gleichberechtigt zur Mitwirkung verpflichtet waren. In der Begegnung mit der attischen Demokratie können die Lernenden Maßstäbe für ihr eigenes politisches Verhalten gewinnen.

In Politik und Wissenschaft, in Philosophie und Religion, in Literatur und bildender Kunst, aber auch in allen Formen heutiger Massenkommunikation leben Elemente weiter, die von Griechen in der Antike gefunden und geprägt wurden: Begriffe und Zitate, Bilder und Themen, Gestalten und Geschichten - teils unbewußt weitergegeben, teils bewußt neu aufgegriffen. Wer sich die Ursprünge solcher Elemente erarbeitet hat, erweitert seine Fähigkeiten, die eigene Zeit zu begreifen und vergrößert seine Möglichkeiten, die Gegenwart sinnvoll mitzugestalten.

Die im Griechischunterricht gewonnenen Erkenntnisse und Einsichten erleichtern den Zugang auch zu fremden Kulturen, insbesondere zu den vom Erbe der Griechen geprägten europäischen Kulturen, liefern Kategorien für eine kritische Auseinandersetzung mit ihnen und fördern die Bereitschaft zur Toleranz gegenüber dem Fremdartigen ebenso wie das Bewußtsein der europäischen Zusammengehörigkeit.

Ministerium für Bildung, Wissenschaft, Forschung und Kultur des Landes Schleswig-Holstein (2002) *Lehrplan für die Sekundarstufe I der weiterführenden allgemeinbildenden Schulen, Gesamtschule. Griechisch*, σσ. 16-7.

1 Aufgaben des Faches Griechisch am Gymnasium

Der Griechischunterricht hat die Aufgabe, anhand originaler Texte die **sprachlichen, kulturellen und personalen** Kompetenzen der Schülerinnen und Schüler zu entwickeln und damit ein für unsere Gegenwart wichtiges Orientierungswissen zu vermitteln.

Die altgriechische Sprache hat zusammen mit der lateinischen Sprache, besonders im Bereich der geistes- und naturwissenschaftlichen Terminologie, das Deutsche und die anderen europäischen Sprachen stark mitgeprägt. Sie ist auch die Grundlage der heute gesprochenen Form des Neugriechischen. Da sie mit ihrer reichen Morphologie und ihrem Partikelreichtum eine Fülle von Möglichkeiten zur Differenzierung und Nuancierung besitzt, lässt sich die Aussageabsicht eines Autors nur durch die Lektüre des griechischen Originaltextes voll erfassen. Der Unterricht im Altgriechischen bietet somit viele Möglichkeiten, eine bewusste Reflexion über die Struktur der Sprache und ihre Ausdrucksmöglichkeiten zu entwickeln und die sprachlichen Kompetenzen im Deutschen und in anderen Sprachen zu erweitern.

Der Griechischunterricht führt zu den Wurzeln der europäisch-abendländischen Kultur zurück, hilft den Schülerinnen und Schülern, durch Kontrasterlebnisse und Erkenntnisse ihre „eindimensionale“ Befangenheit in der gegenwärtigen Ausprägung der eigenen Kultur zu überwinden und zu ihr in kritische Distanz zu treten (historische Kommunikation); er trägt damit zum Verständnis gemeinsamer Grundlagen und Wertetraditionen des europäischen Kulturkreises bei (interkulturelle Kommunikation). Als wichtiges europäisches Grundlagenfach führt das Griechische u. a. ein in

- grundlegende Formen europäischer Literatur (z. B. Epos, Tragödie, Komödie, Lyrik, Geschichtsschreibung),
- die Grundlagen abendländischer Philosophie (z. B. Thales, Heraklit, Sokrates, Platon und Epikur),
- die historischen Grundlagen politischer Systeme (z. B. Demokratie, Monarchie, Aristokratie),
- die wichtigen Grundlagen der bildenden Kunst und Architektur und ihrer Rezeption in Europa (Vasenmalerei, Relief, Marmor- und Bronzeplastik, Tempel, Theater),
- die Ursprache des Neuen Testaments [z. B. Bibel (= Buch), Evangelium (= frohe Botschaft), Pfingsten (= 50. Tag nach Ostern)].

Kultusministerium des Landes Sachsen-Anhalt (2003) *Rahmenrichtlinien Gymnasium, Griechisch, Schuljahrgänge 9 – 12*, σ. 6.

Im Griechischunterricht stehen eher die ursprünglichen Kulturleistungen der Antike im Mittelpunkt. Im Unterricht werden die literarischen Gattungen, die philosophischen Fragen, die Geschichten des Mythos in ihrer ursprünglichen Gestaltung thematisiert.

Der Unterricht der griechischen Sprache widmet sich ohne vorgeschaltete Grammatikphase unverzüglich grundlegenden Texten unserer Kultur, stellt sie in den Rahmen ihres Werkzusammenhangs, ihrer Entstehungs- und Rezeptionsgeschichte. Damit wird der Griechischunterricht von Anfang an zu einem ganzheitlichen Kulturunterricht.

Darüber hinaus sendet der Griechischunterricht starke fächerübergreifende Impulse aus: Antike Texte, die der Deutschunterricht in Übersetzungen interpretiert, lernt der Schüler im Fach Griechisch auszugsweise im Original kennen, den prägenden Gattungen der europäischen Literatur begegnet er im Griechischunterricht in ihrer Entstehungs- und ersten vorbildgebenden Blütephase. Die immer wieder auf Impulse aus der griechischen Dichtung zurückgreifende deutsche Literatur wird er besser verstehen und genießen. Für den naturwissenschaftlichen Unterricht stellt der Griechischunterricht terminologische Kompetenz bereit und gestattet Einblicke in die historische Genese grundlegender Fragestellungen. Für den Ethikunterricht schafft er Zugang zu den Grundtexten und Theoremen der Lebensphilosophie. Für den Religionsunterricht kann der Schüler die Dokumente des christlichen Glaubens in der Ursprache lesen. Die vertiefte Betrachtung der antiken griechischen Geschichte stellt wertvolles Wissen bereit für das Fach Geschichte, die gesellschaftlichen Auseinandersetzungen in den kleinen griechischen Poleis im begrenzten geographischen Raum haben den Charakter von Modellen für spätere komplexere historische Abläufe.

Die Begegnung mit antiker Kunst lässt die europäische Kunstgeschichte besser begreifen.

Aufgrund der Komplexität seines Bildungsangebots und seiner Anforderungsstruktur ist der Griechischunterricht in hervorragender Weise geeignet, Schüler wissenschaftspropädeutische Kompetenzen erwerben zu lassen.

Der Griechischunterricht sollte eine Studienfahrt nach Griechenland oder in andere Gegenden antiker griechischer Kultur (Süditalien, Türkei, Bulgarien, Rumänien) zum festen Bestandteil haben, er bietet einen Ausblick ins Neugriechische.

Wer Altgriechisch kennen lernt, erlernt damit zugleich die Grundstrukturen des Neugriechischen. Somit bietet sich die Chance, Griechisch nicht nur als Reflexions-sprache, sondern auch als Kommunikationssprache zu unterrichten. Der Griechischunterricht sollte daher nicht nur ein altsprachlicher, sondern zugleich ein neusprachlicher Unterricht sein. Dadurch kann das Griechische gegenüber dem Lateinischen und den anderen europäischen Sprachen eine einzigartige Stellung im schulischen Fremdsprachenangebot erwerben.

Der Umgang mit der antiken griechischen Kultur und die Begegnung mit dem heutigen Griechenland leisten in historischer und aktueller Dimension einen wertvollen Beitrag zum geistigen und emotionalen Zusammenwachsen unseres Kontinents.

Der Griechischunterricht ist ein in hohem Maße allgemein bildendes Schulfach, das Kenntnisse, Fähigkeiten, Erfahrungen und Genüsse vermittelt, die den Absolventen des Gymnasiums nach ihrer Schulzeit in der Regel nicht mehr geboten werden.

Griechisch ist für jeden Schüler erlernbar, der die Anforderungen des Gymnasiums bewältigt.

Thüringer Kultusministerium (1999) *Lehrplan für das Gymnasium, Griechisch*, σ.10.

2. Λατινικά

2.1 Fachprofil

Latein ist eine Basissprache Europas und begründet in einzigartiger Weise die Erweiterung kulturellen Wissens und interkultureller Kommunikation. Die griechisch-römische Antike stellt einen Ursprung und eine gemeinsame Wurzel des zunehmend zusammenwachsenden modernen Europas dar und hat seine Werte zusammen mit dem jüdisch-christlichen Gedankengut von der Antike bis heute maßgeblich geprägt. Das Lateinische eröffnet einen eigenen Zugang zur Vergangenheit der griechisch-römischen Antike und zu den folgenden Epochen.

Einen Beitrag zur interkulturellen Kommunikation leistet der Lateinunterricht durch soziokulturelles Orientierungswissen und Sensibilisierung für vergangene fremde Wahrnehmungen und Perspektiven. Er fördert die Bereitschaft und Fähigkeit zum Perspektivwechsel und die kritische Wahrnehmung der eigenen, kulturell geprägten Identität und gegebenenfalls die Relativierung des eigenen Standpunktes. Das Fach spannt durch die Berücksichtigung lateinischer Literatur aus Altertum, Mittelalter und Neuzeit eine Brücke zwischen Antike und Moderne und trägt so entscheidend dazu bei, einerseits ein Bewusstsein europäischer Identität, andererseits einen vorurteilsfreien Umgang mit fremden Kulturkreisen zu schaffen. Damit gewinnen die Schülerinnen und Schüler einen Zuwachs an Erfahrungen und die Stärkung ihrer Persönlichkeit.

Viele Fragen und Themen der römischen Antike sind von zeitloser Gültigkeit und betreffen die eigene Erfahrungswelt der Jugendlichen. Somit kommt dem Lateinunterricht in der heutigen Zeit auch eine aktuelle Bedeutung zu.

Die Auseinandersetzung mit der lateinischen Sprache anhand von Originaltexten in ihrem jeweiligen kulturellen Kontext bietet eine wesentliche Ergänzung zum muttersprachlichen Unterricht und zu den modernen Fremdsprachen.

Die im Lateinunterricht geübte intensive Sprach- und Textarbeit fördert nachhaltig das Leseverständnis der Schülerinnen und Schüler, vermittelt ihnen Einsicht in das Funktionieren von Sprache an sich und leitet sie durch den ständigen Vergleich mit dem Deutschen zu einem bewussten Umgang mit Sprache an.

Indem die Schülerinnen und Schüler bedeutende Themen, Denkweisen und Theorien aus der antiken Literatur, Kunst, Geschichte, Philosophie und Mythologie sowie ihre Rezeption bis in die Gegenwart kennen und interpretieren lernen, eignen sie sich ein breites Orientierungswissen an. Sie entdecken vielfältige Anknüpfungspunkte zu anderen Fächern und erlangen ein Gespür für die komplexen Zusammenhänge der heutigen Lebenswelt. Die Heranwachsenden entwickeln auf diese Weise zugleich mannigfache überfachliche Kompetenzen.

Das Fach Latein leistet einen wichtigen Beitrag zum wissenschaftspropädeutischen Lernen und Arbeiten innerhalb der Qualifikationsstufe, indem die Schülerinnen und Schüler grundlegende sprachliche und kognitive Fähigkeiten erwerben sowie sich Lern- und Arbeitsstrategien aneignen, die ihnen in anderen Fächern – besonders in den modernen Fremdsprachen – sowie in Studium und Beruf zugute kommen. Latein ist eine ausgezeichnete Basis für Mehrsprachigkeit und lebenslanges Fremdsprachenlernen.

Im Zusammenhang mit dem fachlichen Lernen und Arbeiten stärkt sich das Selbstvertrauen der Schülerinnen und Schüler, und sie üben erfolgreiches Handeln in Gruppen.

Senatsverwaltung für Bildung, Jugend und Sport Berlin (2006) *Rahmenlehrplan für die gymnasiale Oberstufe (Gymnasien Gesamtschulen mit gymnasialer Oberstufe Berufliche Gymnasien Kollegs Abendgymnasien), Latein*, σ.9.

1. Aufgaben und Ziele

Die antiken Originaltexte haben mit ihren literarischen, historischen oder philosophischen Inhalten die europäische Geistesgeschichte wesentlich beeinflusst. Noch heute bestimmen die in ihnen entwickelten Ideen die Wertvorstellungen der westlich – abendländischen Kultur. Der Lateinunterricht hat das Richtziel diese Wertvorstellungen und ihre Entstehung den Schülern und Schülerinnen nachvollziehbar zu vermitteln und so einen Beitrag zur Entwicklung einer europäischen Identität zu leisten. Die lateinische Sprache ist bis in die Gegenwart die Vermittlerin von Inhalten in vielen Wissenschaftsbereichen: Jura, Medizin, Theologie sowie die Naturwissenschaften bedienen sich in der Terminologie aus ihrem Sprachfundus. Zudem hat sie nicht nur die romanischen Sprachen, sondern auch die europäische Kultur bis heute nachhaltig geprägt.

Überdies bereitet der Lateinunterricht die Schülerinnen und Schüler auf das Erlernen weiterer Fremdsprachen vor und leistet eine Vertiefung allgemein sprachlicher Kompetenzen. Die lateinische Grammatik stellt eine Art Elementargrammatik der europäischen Sprachen dar: Da im Lateinunterricht – im Gegensatz zu den modernen Fremdsprachen - das Übersetzen lateinischer Texte ins Deutsche und die damit verbundene intensive Beschäftigung mit Texten im Mittelpunkt steht, werden Lesekompetenz und Sprachreflexion verstärkt; der Lateinunterricht fördert so die kognitiven Kompetenzen der Schüler und Schülerinnen.

Sprachliche Aufgaben und Ziele

- Übersetzung lateinischer Texte ins Deutsche, wobei durch die Übersetzung das Verständnis des Textes deutlich werden soll (Zielsprachen orientiert)
- Entwicklung der Kenntnis sprachtypischer Phänomene auch durch aktive Sprachanwendung, um Latein auch als gesprochene und lebendige Sprache zu erfahren
- Interpretation lateinischer Texte und deren Inhalte und Abgleich mit heutigen Wertvorstellungen, um zur Reflexion der eigenen Realität angeregt zu werden
- Steigerung der sprachlichen Kompetenz wie Ausdrucksweise, Textanalyse und Sprachreflexion durch die Auseinandersetzung mit lateinischen Texten
- Erarbeitung und Abstrahierung wesentlicher Sprachelemente (Subjekt, Prädikat, Objekte, Attribute, adverbiale Bestimmungen etc.) anhand des strukturierten Aufbaus der lateinischen Grammatik, um einen leichteren Zugang zu anderen Fremdsprachen zu erlangen
- Entwicklung des Sinn entnehmenden Lesens und der korrekten Textinterpretation durch die genaue Beschäftigung mit lateinischen Texten.

Freie Hansestadt Bremen (2007) *Latein als dritte Fremdsprache. Bildungsplan für das Gymnasium* (Jahrgangsstufe 8 – 10), σ. 5.

1 Ziele

Im Unterricht in den alten Sprachen lernen die Schülerinnen und Schüler an ausgewählten Beispielen die Welt der Antike, das Mittelalter, Byzanz und die Neuzeit kennen. Die Kenntnisse über diese Epochen und Kulturen erwerben die Schülerinnen und Schüler anhand von Originaltexten. Sie erhalten so einen Einblick in das Entstehen der europäischen Kulturtradition auf der Grundlage der antiken Welt und erfahren exemplarisch das Fortwirken antiker Themen, Texte und Fragestellungen bis in unsere Gegenwart.

Einsichten in das Entstehen der europäischen Kulturtradition

Der Griechischunterricht verdeutlicht die schöpferischen Kulturleistungen der griechischen Antike in den Bereichen der Literatur, der Philosophie, der Politik, der Kunst und der Architektur sowie die Bedeutung des Griechischen für das Christentum. Im Lateinunterricht lernen die Schülerinnen und Schüler, dass Latein vor allem die gemeinsame Sprache des Rechts, der Kirche, der Literatur, der Wissenschaft und der Diplomatie in Europa bis in die frühe Neuzeit gewesen ist. So erkennen die Schülerinnen und Schüler, dass ein wesentlicher Teil ihres heutigen Weltbildes und der Traditionen sich aus dem Kulturgut der griechischen und römischen Antike entwickelt hat. Diese Kenntnisse eröffnen ihnen neue Perspektiven zur Reflexion der eigenen Lebensumstände und Einstellungen und führen zu inhaltlichem und methodischem Orientierungswissen.

An Schulen ohne Griechisch macht der Lateinunterricht auch das überlieferte griechische Erbe deutlich.

Die Schülerinnen und Schüler erwerben im altsprachlichen Unterricht Fertigkeiten im Textverständnis und lernen, Originaltexte selbstständig zu erschließen. Für den Umgang mit den fremdsprachlichen Texten erwerben sie grundlegende Sprachkenntnisse. Dazu gehören Grundkenntnisse in der Grammatik und ein ausreichender Wortschatz.

Eigenständiger Zugang zu Originaltexten

Dieses Sprachwissen erarbeiten die Schülerinnen und Schüler in einem systematisch aufgebauten Sprachlehrgang; sie erfahren, wie Sprache funktioniert und was sie leistet. Damit lernen sie eine ‚Modellsprache‘ kennen, die Grundlage für das Erlernen anderer Sprachsysteme ist und einen bewussteren Umgang mit der eigenen Sprache fördert.

Alte Sprachen als Modellsprachen für den allgemeinen Spracherwerb

Im Unterricht in den alten Sprachen erhalten die Schülerinnen und Schüler Einblick in literarische Grundformen. Sie lernen, sich mit der stilistisch-ästhetischen Gestaltung und der Intention von Texten auseinander zu setzen. Dabei gelangen sie zur problemorientierten und an Themen orientierten Interpretation von Texten.

Interpretation von Texten

Beim Erlernen der selbstständigen Auseinandersetzung mit originalen fremdsprachlichen Texten erwerben die Schülerinnen und Schüler Methodenwissen und Kenntnisse im Umgang mit Hilfsmitteln wie Grammatik, Wörterbuch und Kommentar. Dadurch werden sie eingeführt in wissenschaftliche Arbeitsmethoden.

Wissenschaftliche Arbeitsmethoden

Die komplexen Vorgänge der Entschlüsselung altsprachlicher Texte fördern in besonderem Maße die Kompetenz, Texte jeder Art genau zu lesen, und befähigen die Schülerinnen und Schüler, sich schwierige Texte – auch Texte in der Muttersprache – zu erarbeiten. Damit erwerben die Schülerinnen und Schüler zusätzliche Sicherheit im Umgang mit Sprache. So leistet der Unterricht in den alten Sprachen einen Beitrag zum Erwerb grundsätzlicher Fähigkeiten und Fertigkeiten und qualifiziert insbesondere für Studium und Beruf.

Genaueres Lesen

Freie und Hansestadt Hamburg, Behörde für Bildung und Sport (2004) *Rahmenplan alte Sprachen (Latein, Griechisch), Bildungsplan achsstufiges Gymnasium, Sekundarstufe I*, σ. 5.

Grundlegung für das Unterrichtsfach Latein in den Jahrgangsstufen 5G bis 9G und in der gymnasialen Oberstufe

1 Aufgaben und Ziele des Faches

Die lateinische Sprache hatte die Funktion der lingua franca zur Zeit des die Geschichte Europas bis in die Gegenwart prägenden römischen Weltreiches und in der europäischen Geisteswelt bis zum Beginn der Neuzeit inne. Das frühe europäische Selbstverständnis ist in lateinischen Quellen niedergelegt. Daher bieten der Erwerb der lateinischen Sprache und die Auseinandersetzung mit lateinischen Originaltexten in ihrem jeweiligen kulturellen Kontext eine wesentliche Ergänzung zum muttersprachlichen Unterricht und zu den modernen Fremdsprachen. Während die modernen Fremdsprachen vornehmlich darauf ausgerichtet sind, die Sprachverwendung der Zielkultur in der Gegenwart zu erschließen, eröffnet das Lateinische einen Zugang zur Vergangenheit, der griechisch-römischen Antike und den folgenden Epochen. Die griechisch-römische Antike stellt Ursprung und gemeinsame Wurzel des zunehmend zusammenwachsenden modernen Europas dar und prägt seine Werte zusammen mit dem jüdisch-christlichen Gedankengut von der Antike bis heute maßgeblich. Daraus ergibt sich ein Anknüpfungspunkt für die modernen Fremdsprachen bezüglich der Wirkungsgeschichte antiker Wertvorstellungen und politischer Ideen. **Somit kommt dem Lateinunterricht gerade in der heutigen Zeit eine aktuelle Bedeutung zu.**

Im Zentrum des Lateinunterrichts steht folglich die Beschäftigung mit der lateinischen Sprache und lateinischen Texten. Dabei ist es eine Aufgabe des Faches, die Schülerinnen und Schüler zu besonderen Qualifikationen zu befähigen, die durch das Latinum nachgewiesen und bestätigt werden:

- Kenntnis der lateinischen Sprache
- Fähigkeit zur Sprach- und Textreflexion
- Einblick in die lateinische Literatur und Kultur sowie in deren Wirkungsgeschichte

Über das Erlangen dieses formalen Abschlusses hinaus leistet der Lateinunterricht einen wesentlichen Beitrag bei der Erziehung des jungen Menschen zu einer sittlichen Persönlichkeit gemäß der Hessischen Verfassung § 56,4. Er verfolgt u. a. insbesondere folgende Ziele:

- Sprachliche und hermeneutische Textkompetenz
- Kulturelle und interkulturelle Kompetenz
- Soziale Kompetenz
- Selbstkompetenz
- Studien- und berufsbezogene Kompetenz.

Hessisches Kultusministerium (2010) *Lehrplan Latein, Gymnasialer Bildungsgang Jahrgangsstufen 5G bis 9G und gymnasiale Oberstufe*, σ.3.

Sachkompetenz

- Fachwissen erwerben und verfügbar halten
- Können ausbilden
- Zusammenhänge erkennen
- erworbenes Wissen und Können in Handlungszusammenhängen anwenden
- Wissen zu sachbezogenen Urteilen heranziehen
- Probleme und Problemsituationen erkennen, analysieren und flexibel verschiedene Lösungswege erproben

Methodenkompetenz

- rationell arbeiten
- Arbeitsschritte zielgerichtet planen und anwenden
- unterschiedliche Arbeitstechniken sachbezogen und situationsgerecht anwenden
- Informationen beschaffen, speichern, in ihrem spezifischen Kontext bewerten und sachgerecht aufbereiten (besonders auch unter Zuhilfenahme der Neuen Medien)
- Ergebnisse strukturieren und präsentieren

Selbstkompetenz

- eigene Stärken und Schwächen erkennen und einschätzen
- Selbstvertrauen und Selbstständigkeit entwickeln
- Verantwortung übernehmen und entsprechend handeln
- sich Arbeits- und Verhaltensziele setzen
- zielstrebig und ausdauernd arbeiten
- mit Erfolgen und Misserfolgen umgehen
- Hilfe anderer annehmen und anderen leisten

Sozialkompetenz

- mit anderen gemeinsam lernen und arbeiten
- eine positive Grundhaltung anderen gegenüber einnehmen
- anderen einfühlsam begegnen
- sich an vereinbarte Regeln halten
- solidarisch und tolerant handeln
- mit Konflikten angemessen umgehen

Handlungskompetenz wird auch deshalb in das Zentrum gestellt, um das Wechselverhältnis zwischen Schule und Lebenswelt zu verdeutlichen:

- Zum einen hat Schule dazu beizutragen, dass der Schüler² auch in *außerschulischen* Situationen sein Wissen und Können anwenden und auf neue Kontexte übertragen kann, Arbeitsschritte selbstständig planen und auch mit anderen gemeinsam ausführen kann.
- Zum anderen hat Schule auch das außerschulisch erworbene Wissen und Können des Schülers aufzugreifen und für das schulische Lernen zu nutzen.

Ministerium für Bildung, Wissenschaft und Kultur, Mecklenburg-Vorpommern
 (2002) *Rahmenplan Latein. Gymnasium, Integrierte Gesamtschule, Jahrgangsstufen 7 bis 10*, σσ. 4-5.

1 Bildungsbeitrag des Faches Latein

Das Fach Latein vertieft und erweitert in der gymnasialen Oberstufe insbesondere durch die Einbeziehung wissenschaftlicher Methoden und Fragestellungen die im Sekundarbereich I erworbenen Sprach-, Text- und Kulturkompetenzen. Es leistet damit im Rahmen des Fächerangebotes der gymnasialen Oberstufe einen Beitrag zur Vermittlung einer wissenschaftspropädeutischen Grundbildung, die die Schülerinnen und Schüler zu einem universitären oder berufsbezogenen Bildungsgang qualifiziert. Da die Werke lateinischer Autoren häufig in exemplarischer Weise Grundfragen menschlichen Lebens aufwerfen, ist der Lateinunterricht in der Oberstufe auch darauf ausgerichtet, die jungen Menschen in ihrem Selbstfindungsprozess und ihrer Persönlichkeitsentwicklung zu unterstützen, damit sie sich nicht nur im späteren Berufsleben, sondern auch im gesellschaftlichen und privaten Raum zu-rechtfinden können. Ein wesentliches Ziel lateinischen Oberstufenunterrichts ist daher die Entfaltung einer ganzheitlichen Persönlichkeit, die in allen Lebensbereichen selbstbestimmt und verantwortlich handelt und auf die funktionierende Demokratien angewiesen sind.

Das Fach Latein eröffnet in der gymnasialen Oberstufe über die Erschließung lateinischer Originaltexte und deren kritische Reflexion einen unmittelbaren Zugang zu wesentlichen Grundlagen der europäischen Kultur. Die Auseinandersetzung mit der römischen Antike ermöglicht den Schülerinnen und Schülern, die Geschichte und Gegenwart Europas tiefgreifender zu verstehen und Impulse für die Bewältigung heutiger Probleme zu erhalten. Das Fach Latein kann im Zuge des europäischen Einigungsprozesses insbesondere dazu beitragen, das Bewusstsein einer europäischen Identität zu stärken, das sich auf gemeinsame, in der Antike entwickelte Grundlagen wie Humanismus, Wissenschaftlichkeit und Rechtsstaatlichkeit stützt.

Der Lateinunterricht in der gymnasialen Oberstufe bietet einen vertieften Einblick in das Funktionsgefüge und in die speziellen Kommunikationsbedingungen eines abgeschlossenen sprachlichen Systems. Dies kann die Schülerinnen und Schüler zu intensivem und umfassendem Nachdenken über die Gesetzmäßigkeiten und Wirkungen von Sprache überhaupt anregen. Die bei dieser Sprachreflexion erworbenen Kenntnisse und Kompetenzen sind auf das Deutsche und auf moderne Fremdsprachen übertragbar. Damit werden die im Sekundarbereich I begonnene Erziehung zu einem bewussten und kompetenten Umgang mit der deutschen Sprache und die Nutzung des Lateinischen als Basissprache für moderne Fremdsprachen fortgesetzt und ausgebaut.

Die Vermittlung der römischen Literatur und Kultur erfolgt durch die historisch-ethische Kommunikation. Die Schülerinnen und Schüler treten durch den Erschließungs-, Übersetzungs- und Deutungsprozess in einen Dialog mit dem lateinischen Text (historische Kommunikation) und ziehen aus der Auseinandersetzung mit den Fragestellungen und Lösungen der lateinischen Texte Gewinn für die eigene Standpunktfindung und Handlungsweise (ethische Kommunikation). Die historisch-ethische Kommunikation in der Oberstufe unterscheidet sich von derjenigen im Sekundarbereich I durch einen deutlich höheren Grad der prozessualen und methodischen Selbstständigkeit.

Die historisch-ethische Kommunikation ist in der gymnasialen Oberstufe auf die im Folgenden genannten Gegenstandsbereiche konzentriert. Anhand dieser Gegenstandsbereiche werden die im Sekundarbereich I erworbenen Kompetenzen vertieft und erweitert:

Niedersächsisches Kultusministerium (2008) *Kerncurriculum für das Gymnasium – gymnasiale Oberstufe die Gesamtschule – gymnasiale Oberstufe das Abendgymnasium das Kolleg, Latein*, S. 7.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Ziele und Aufgaben des Faches Latein

Beitrag zur allgemeinen Bildung

Latein als Basissprache Europas stellt in Texten aus einer Überlieferungstradition von mehr als zweitausend Jahren Gegenstände aus allen wesentlichen Bereichen menschlichen Kulturschaffens zur Verfügung. Als Fach, das Grundlagen sprachlicher Handlungs- und Reflexionsfähigkeit sowie wissenschaftlichen Denkens vermittelt, hat Latein eine herausragende Bedeutung: Es ermöglicht eine intensive, exemplarische Auseinandersetzung mit einem komplexen grammatischen und lexikalischen System und mit seinen sprachlichen sowie stilistischen Gestaltungsmöglichkeiten.

Beispielhafte Texte eröffnen Zugänge zu wesentlichen Kenntnissen, die erforderlich für Verständnis von Sprache und Kultur sind, und zeigen die Spezifika der literarischen Gattungen im Kontext ihrer abendländischen Rezeption. In der kontrastierenden Beschäftigung mit der Antike und der heutigen Lebenswelt werden Kontinuität und Diskontinuität in den Auffassungen menschlichen Denkens und Handelns erfahrbar. Die aktive Auseinandersetzung mit Mythos, Philosophie und Geschichte vermittelt wesentliches europäisches Kulturwissen und Kritikfähigkeit. Die Schüler erarbeiten sich dabei auch ein Repertoire an Denk- und Handlungsmöglichkeiten für die eigene Persönlichkeitsentwicklung und Lebensgestaltung und entwickeln Lösungsansätze für gegenwärtige Probleme und drängende Zukunftsfragen.

Die antike Kultur fordert durch ihre Andersartigkeit, die trotz der Kontinuität der abendländischen Tradition aufgrund der zeitlichen und räumlichen Distanz zur heutigen Kultur besteht, zur aktiven Auseinandersetzung heraus und fördert die Fähigkeit zur Akzeptanz des gegenwärtig Fremden. Die notwendige Positionierung der Schüler zu den Vorstellungen der Antike befähigt sie zu (selbst-)kritischer Analyse der Gegenwart und ihrer Ideologien und leistet so einen Beitrag gegen eine Verabsolutierung des Eigenen. Die Schüler lernen sich selbst als Teil einer Gesellschaft und eines Traditionszusammenhangs zu begreifen und Verantwortung zu übernehmen.

Mit den für den Lateinunterricht typischen textbezogenen Arbeitsverfahren und dem systematischen und kritischen Umgang mit Informationen aus Informationsspeichern unterschiedlicher Art werden bereits in den Klassenstufen 5-10 Grundlagen für Studium und Forschung vermittelt, die in der gymnasialen Oberstufe vertieft und ausgeweitet werden.

Dabei ermöglichen die Zieltätigkeiten des Lateinunterrichts vielfältig transferierbare systematische Problemlösungsstrategien im Umgang mit sprachlichen und inhaltlichen Phänomenen.

Im Lateinunterricht geht es ebenso um die Fähigkeit zur konstruktiven Strukturierung und positiven Beeinflussung von Teamprozessen; Diskussionen öffnen den Weg zur selbstbewussten Meinungsäußerung und -präsentation sowie zur selbstkritischen Verantwortungsübernahme.

Die systematische Analyse sprachlicher Strukturen vermittelt die Fähigkeit eines klaren, hermeneutisch gesicherten Verstehens sprachlicher Äußerungen. Auf diese Weise wird u. a. deutlich, dass Wirklichkeit Sprache prägt und Sprache Wirklichkeit spiegelt. Auch können so Unterschiede zwischen medialer Darstellung und Realität bewusst werden. Ebenso fordern und fördern die relative Fremdheit der lateinischen Sprache und die ständige Reflexion der Lernschritte zunehmend die Abstraktionsfähigkeit und Lernkompetenz der Schüler.

Die aktive Auseinandersetzung mit sprachlichen Ausdrucksformen und der kontinuierliche Vergleich mit der deutschen Sprache vertiefen das Verständnis gerade auch der deutschen Sprache und fördern einen angemessenen, korrekten und selbstbewussten Umgang mit Sprache.

Sächsisches Staatsministerium für Kultus (2004/2007/2009) *Lehrplan Gymnasium, Latein*, σ. 2.

1 Aufgaben des Faches Latein am Gymnasium

Die wesentliche Aufgabe des Lateinunterrichts besteht in der Befähigung zur Sprachreflexion anhand von Texten, die wesentliche Themen und Probleme der europäischen Kultur behandeln. Als Kontrastmedium und Ergänzung zum Deutsch- sowie dem modernen Fremdsprachenunterricht, deren Ziel in erster Linie die Kommunikationskompetenz darstellt, bietet die Beschäftigung mit dem Lateinischen einen idealen Ausgangspunkt für das Nachdenken über sprachliche Systematik und verbale Gestaltungsmöglichkeiten. Latein ab Schuljahrgang 7 (2. Fremdsprache) greift auf Grundkenntnisse in Lexik, Morphologie sowie Syntax zurück und berücksichtigt das dem Alter angemessene Abstraktionsniveau.

Die kulturelle Identität Europas, die auch die jüdisch-christliche Tradition einschließt, geht zurück auf Phasen des Erinnerns (Renaissancen) an die in der Antike gelegten Wurzeln. Der Lateinunterricht ermöglicht die Auseinandersetzung mit Texten und Denkweisen aus dieser Zeit, aber auch aus dem Mittelalter und der Neuzeit, und erleichtert auf diese Weise das Verstehen der Welt, in der wir leben.

Charakteristisch für das Fach Latein ist seine Multivalenz, d. h. in ihm werden Problemfelder thematisiert, die sich auf viele Lebensbereiche des Menschen beziehen. Durch diese Vielfalt ergeben sich zahlreiche Verknüpfungspunkte mit anderen Fächern. So können im Sozialkunde-, Ethik- bzw. Religionsunterricht Verbindungen zu den antiken Antworten auf Grundfragen des menschlichen Zusammenlebens aufgenommen werden. Die ständig wiederkehrende Rezeption des Altertums ermöglicht eine Thematisierung in den Fächern Geschichte und Kunsterziehung.

Durch diese Möglichkeiten trägt das Fach Latein dazu bei, den Schülerinnen und Schülern Kenntnisse, Fähigkeiten und Fertigkeiten zu vermitteln, die die freie Entfaltung der Persönlichkeit und Begabung, eigenverantwortliches Handeln und Leistungsbereitschaft fördern und zur Achtung der Würde des Menschen, zur Toleranz und zur Volkerverständigung erziehen.

Die im Lateinunterricht verwendeten Prinzipien, Formen und Inhalte selbstständigen Arbeitens sowie die Einübung grundlegender Verfahrensweisen helfen den Schülerinnen und Schülern, Prinzipien der Gründlichkeit und wissenschaftspropädeutische Arbeitsweisen zu entwickeln, die sie im Hoch- und Fachhochschulstudium benötigen werden bzw. bei der Berufsausbildung von Nutzen sind.

2.2 Der Beitrag des Faches zur Grundbildung

2.2.1 Der Beitrag des Faches zur Auseinandersetzung mit den Kernproblemen

Das Fach Latein leistet auf sprachlicher, methodischer und inhaltlicher Ebene Beiträge zur Auseinandersetzung der Schülerinnen und Schüler mit wichtigen gesellschaftlichen und persönlichen Fragestellungen.

Inhalte werden im Unterricht vornehmlich durch das Medium der Sprache erfaßt. Die Sprache als Instrument des Denkens und der Kommunikation steht im Mittelpunkt des Lateinunterrichts. Dieser vermittelt Kenntnisse, Fähigkeiten und Einsichten im Bereich der lateinischen Sprache, der Muttersprache und der Sprachreflexion. Mit diesem Beitrag zur Ausbildung der Sprachkompetenz erweitert er die Voraussetzungen der Schülerinnen und Schüler, über aktuelle Herausforderungen nachzudenken und darüber zu sprechen.

Die Auseinandersetzung mit antiken und modernen Themen erfordert die Fähigkeit, Informationen aufnehmen und in einen Zusammenhang einordnen zu können. Im Lateinunterricht lernen Schüler, Texte zu rezipieren und zu interpretieren. Diese hermeneutische Schulung ist ein spezifischer Beitrag des Faches zur methodisch kontrollierten Beschäftigung mit Themen und Problemen.

Auf inhaltlicher Ebene fügt der Lateinunterricht der Auseinandersetzung mit Fragen der Gegenwart die historische Dimension hinzu. Er führt zur Auseinandersetzung mit fremdem Denken und vermittelt dabei teils die Erfahrung von Distanz, teils Identifikationsmöglichkeiten. Der Vergleich zwischen historischen Modellen und der eigenen Lebenswirklichkeit erleichtert es den Schülerinnen und Schülern, einen eigenen Standpunkt zu finden.

In den Texten des Lateinunterrichts kommt im ersten Themenbereich das „Private und gesellschaftliche Leben“ zur Sprache. Dabei lernen Schülerinnen und Schüler Werte menschlichen Zusammenlebens kennen, erfahren etwas über die Rolle und das Selbstverständnis von Männern und Frauen und lernen Denkweisen und Problemstellungen in einer ausgeprägten Ständegesellschaft kennen.

Ein zweiter Themenbereich befaßt sich mit Fragen der „Geschichte und politischen Ordnung“. Die innenpolitische Geschichte Griechenlands und Roms ist auch eine Geschichte demokratischer Bestrebungen, ihrer erfolgreichen Entwicklung, ihrer Krisen und Niederlagen. Die Möglichkeiten des einzelnen, sich am Gemeinwesen und an den gesellschaftlichen Entscheidungsprozessen zu beteiligen, sind ein durchgehendes Thema politischer lateinischer Texte.

Die Geschichte der griechischen Staaten und des Römischen Reiches war geprägt von Konflikten mit Nachbarn und mit fremden Völkern, von Ausdehnung und Selbstbehauptung, Frieden und Koexistenz. Dabei gab es immer wieder Zeiten des Umbruchs und der Neuorientierung: alte Werte verloren ihre Kraft, neue gewannen an Einfluß. Diese Wandlungsprozesse stellen sich als Modelle dar, an denen Grundfragen der Wechselbeziehung von gesellschaftlichen Veränderungen und persönlicher Lebensgestaltung erörtert werden.

Ministerium für Bildung, Wissenschaft, Forschung und Kultur des Landes Schleswig-Holstein (2002) *Lehrplan für die Sekundarstufe I der weiterführenden allgemeinbildenden Schulen Gymnasium, Gesamtschule. Latein*, σ. 18.

Die lateinische Sprache steht in fast allen europäischen Ländern für eine gesellschaftliche und geistesgeschichtliche Entwicklung von über 2000 Jahren. Die Kontinuität dieses Prozesses beruht auf der kommunikativen Funktion des Lateinischen als Medium politischer, religiöser und moralischer Wertvorstellungen wie *iustitia, fides, humanitas, libertas* u. a.

In Thüringen reichen die Wurzeln der *lingua Latina* bis in die Zeit der Christianisierung des Landes zurück, die mit dem Namen des Bischofs Bonifatius und den ersten Klostergründungen verbunden ist.

Eine Blütezeit erlebte die lateinische Sprache in der mittelalterlichen Dichtung und Prosa, in zahlreichen Heiligenviten, z. B. der Hl. Elisabeth, des Hl. Alexius und des Hl. Franziskus, in Gedichten und Liedern, nicht zuletzt in den Schriften des Meister Eckart. Dass das mittelalterliche Epos *Eneit* des Thüringer Dichters Heinrich von Veldeke auf das lateinische Vorbild des Vergil zurückgeht, zeigt beispielhaft das Fortleben antiker Traditionen.

In Thüringen, dem Mutterland der Reformation, nehmen die lateinischen Schriften Luthers, Melanchthons und Müntzers einen besonderen Rang ein, hinterließen sie doch ebenso prägende Spuren wie die Werke namhafter Erfurter Humanisten wie Mutianus Rufus und Eobanus Hessus.

Die Repräsentanten der Weimarer Klassik, Goethe, Schiller, Herder und Wieland, die im bewussten Rückgriff auf antike Ideale ihre Entwürfe einer künftigen humanen Ordnung entwickelten, hinterließen ein Erbe, das auch den Anspruch erhebt, antike

Kultur im allgemeinen und die lateinische Sprache und Literatur im besonderen künftigen Generationen zu vermitteln.

Als Disziplin im Kanon der anderen Fächer hat Latein an der Persönlichkeitsentwicklung des Schülers dadurch Anteil, dass es selbstständiges, kritisches Denken, kulturelle Aufgeschlossenheit, Ausdauer, Leistungsfreude und Sachlichkeit ausprägen hilft.

Im Unterschied zum Unterricht in den modernen Fremdsprachen zielt der altsprachliche Unterricht, also auch der Lateinunterricht, nicht auf eine kommunikative Verwendung der Sprache, sondern erhebt Sprache und Text zum Gegenstand der Betrachtung. Die Verwirklichung des Prinzips der Reflexion hat zur Folge, dass sich der Unterricht stets zweisprachig vollzieht. Dabei sind die lateinische und die deutsche Sprache Objekte der Untersuchung; die deutsche Sprache erfüllt darüber hinaus die Funktion der Beschreibungs- und Argumentationssprache.

Thüringer Kultusministerium (1999) *Lehrplan für das Gymnasium, Latein*, σσ.7-8.

Παράρτημα Γ: Παραθέματα από τα ΑΠ Σπουδών, όπου γίνονται οι σημαντικότερες αναφορές για την ενσωμάτωση των ΤΠΕ στη διδασκαλία των κλασικών γλωσσών¹³¹.

Senatsverwaltung für Bildung, Jugend und Sport Berlin (2006, 1^η έκδοση), *Rahmenlehrplan für die gymnasiale Oberstufe Gymnasien Gesamtschulen mit gymnasialer Oberstufe Berufliche Gymnasien Kollegs Abendgymnasien, Griechisch.*

Phasen des Anwendens Neben der Auseinandersetzung mit dem Neuen sind Phasen des Anwendens, des Übens, des Systematisierens sowie des Vertiefens und Festigens für erfolgreiches Lernen von großer Bedeutung. Solche Lernphasen ermöglichen auch die gemeinsame Suche nach Anwendungen für neu erworbenes Wissen und verlangen eine variantenreiche Gestaltung im Hinblick auf Übungssituationen, in denen vielfältige Methoden und Medien zum Einsatz gelangen.

Lernumgebung Lernumgebungen werden so gestaltet, dass sie das selbst gesteuerte Lernen von Schülerinnen und Schülern fördern. Sie unterstützen durch den Einsatz von Medien sowie zeitgemäßer Kommunikations- und Informationstechnik sowohl die Differenzierung individueller Lernprozesse als auch das kooperative Lernen. Dies trifft sowohl auf die Nutzung von multimedialen und netzbasierten Lernarrangements als

auch auf den produktiven Umgang mit Medien zu. Moderne Lernumgebungen ermöglichen es den Lernenden, eigene Lern- und Arbeitsziele zu formulieren und zu verwirklichen sowie eigene Arbeitsergebnisse auszuwerten und zu nutzen.

(σσ.6-7)

Mündliche Leistungen Auch den mündlichen Leistungen kommt eine große Bedeutung zu. In Gruppen und einzeln erhalten die Schülerinnen und Schüler Gelegenheit, ihre Fähigkeit zum reflektierten und sachlichen Diskurs und Vortrag und zum mediengestützten Präsentieren von Ergebnissen unter Beweis zu stellen.

(σ.8)

¹³¹ Επειδή ως επί το πλείστον οι αναφορές είναι κοινές και για τις δύο (αρχαία ελληνικά και λατινικά) γλώσσες, μόνο το ένα παράθεμα περιλαμβάνεται στο παρόν παράρτημα.

Methodische Kompetenz

Ihre methodische Kompetenz vervollkommen die Schülerinnen und Schüler vor allem im Hinblick auf

- Strategien für selbstorganisiertes und selbst verantwortetes Lernen,
- Lernstrategien zum Ausbau ihrer eigenen mutter- und fremdsprachlichen Ressourcen und zur Förderung des Erwerbs über die Schulzeit hinaus,
- Methoden und Arbeitstechniken des problemlösenden Denkens,
- Methoden und Arbeitstechniken zum Umgang mit Texten und Medien in den Prozessen des Verstehens und Auslegens,
- Formen des produktiven Umgangs mit Texten und der Präsentation von Ergebnissen.

(σ.10)

Methodische Kompetenz

Die Schülerinnen und Schüler

- setzen Lernmethoden zum Erwerb und zur Sicherung des behandelten Wortschatzes gezielt ein,
- entschlüsseln Texte mithilfe gängiger Erschließungsmethoden,
- erfassen Zusatzinformationen selbstständig, nutzen sie zur Texterschließung und präsentieren die so erarbeiteten Ergebnisse,
- fassen größere Textabschnitte zusammen und paraphrasieren sie,
- sind geübt im Umgang mit dem Wörterbuch,
- benutzen Nachschlagewerke, Sekundärliteratur und verfügbare weitere Medien zur Texterschließung,
- setzen Grammatiken und Wortkunden zum selbstständigen Lernen und Wiederholen ein.

(σ.12)

Methoden des Lernens

Die Schülerinnen und Schüler

- ordnen komplexe Wissensbestände und nutzen individuelle Wege des Einprägens und des Erinnerns, indem sie umfangreiche sprachliche Einzelinformationen aufnehmen und anwenden,
- sammeln, verarbeiten und präsentieren Informationen bei der themenorientierten Interpretation,
- benutzen selbstständig, kritisch und ergebnisorientiert Nachschlagewerke, Sekundärliteratur und verfügbare weitere Medien zur Texterschließung und Informationsgewinnung,
- wenden übliche Verfahren des Bibliografierens, Exzerprierens und Zitierens an.

(σ.16)

Senatsverwaltung für Bildung, Jugend und Sport Berlin (2006, 1^η έκδοση)
*Rahmenlehrplan Für die Sekundarstufe I Jahrgangsstufe 7-10, Gesamtschule
 Gymnasium, Griechisch 3. Fremdsprache.*

←	← →	← → →
Medienkompetenz		
• mit Hilfe traditioneller und moderner Medien eigenständig und im Team Projektergebnisse und Kurzreferate unter Anleitung präsentieren • Präsentationen adressatenorientiert gestalten • Beurteilungskriterien für Präsentationen kennen und zur Einschätzung eigener und fremder Leistungen nutzen • computergestützte Lernprogramme unter Anleitung nutzen • Internet zur Beschaffung von Informationen einsetzen • den Umgang mit Suchmaschinen in groben Zügen kennen	• mit Hilfe traditioneller und moderner Medien eigenständig und im Team Projektergebnisse und Kurzreferate präsentieren • computergestützte Lernprogramme zunehmend selbstständig nutzen • Internetrecherche mit Hilfe von Such- und Metasuchmaschinen durchführen	• mit Hilfe traditioneller und moderner Medien eigenständig und im Team Projektergebnisse, kürzere und längere Referate anspruchsvoll präsentieren • eigene und fremde Präsentationen fundiert beurteilen • mit Suchmaschinen umgehen, Datenbankinformationen gezielt nutzen
 Mögliche Aufgabenformen: • Erstellen von Plakaten, Collagen, Folien, computergestützten Präsentationen • Erarbeiten und Halten von Vorträgen und Referaten • gemeinsame und individuelle Internetrecherchen		

(σ.19)

- **Medienkompetenz** beinhaltet u.a. Techniken und Fertigkeiten
 - zum Beschaffen und zur Auswahl von Informationen aus unterschiedlichen Medien, z. B. im Rahmen einfacher Rechercheaufträge im Internet,
 - zur übersichtlichen und klaren Darstellung eigener Arbeitsergebnisse, z. B. in Bildtexten, Collagen, Wandzeitungen oder bei der Präsentation vor der Lerngruppe,
 - zur Nutzung aufbereiteter multimedialer Lernmittel auf CD-ROM oder aus dem Internet zur Übung und Festigung von Wortschatz, sprachlichen Strukturen und Formen.

(σ.12)

Freie und Hansestadt Hamburg, Behörde für Bildung und Sport (2004) *Rahmenplan alte Sprachen (Latein, Griechisch). Bildungsplan achsstufiges Gymnasium, Sekundarstufe I.*

Methodenvielfalt Um die unterschiedlichen Lernvoraussetzungen zu berücksichtigen, bestimmt Methodenvielfalt den Unterricht. Die gewählte Methode orientiert sich an den jeweiligen Erfordernissen des Lernstoffs, bezieht die Interessen der Schülerinnen und Schüler ein und umfasst den sinnvollen Einsatz von Medien.

Mit einem differenzierten Aufgabenangebot, z.B. in geöffneten Unterrichtsphasen, in Gruppen- oder Partnerarbeit, geht der Unterricht auf den unterschiedlichen Kenntnisstand und die unterschiedlichen Fähigkeiten der Schülerinnen und Schüler ein. Dies fördert selbstständige Leistung und übt die Fähigkeit zur Kooperation.

(σ.6)

Techniken zur Sicherung und Vertiefung erworbener Kenntnisse

Bis zum Ende der Klasse 6:

Wahl der Arbeitsform: Durch die Wahl geeigneter Arbeitsformen wird selbstständiges und effektives Lernen gefördert. Die Schülerinnen und Schüler arbeiten einzeln, in Partnerarbeit oder in Gruppen.

Wortschatz: Die Schülerinnen und Schüler sichern und vertiefen ihre erarbeiteten Kenntnisse, indem sie den Wortschatz in einem Vokabelheft, in einer Kartei oder mit Hilfe eines Computerprogramms strukturieren und systematisieren. Sie wiederholen das Gelernte.

Vokabelheft,
Kartei, Computer-
programm

Grammatik: Die Schülerinnen und Schüler führen ein eigenes Grammatikheft oder eine Kartei mit Regeln und Merksätzen. Sie schlagen in Grammatiken nach.

Bis zum Ende der Klasse 8:

Wahl der Arbeitsform: Die Schülerinnen und Schüler arbeiten zunehmend selbstständig, in Partnerarbeit oder in Gruppen; sie kontrollieren ihre Ergebnisse selbst oder gegenseitig; sie arbeiten eigenständig mit einem Grammatikheft, mit dem Lernbuch und einer Grammatik.

Eigenständiges
Arbeiten

Wortschatz: Die Schülerinnen und Schüler sichern und vertiefen ihre erarbeiteten Kenntnisse, indem sie den Wortschatz in einem Vokabelheft, in einer Kartei oder mit Hilfe eines Computerprogramms strukturieren und systematisieren. Sie wiederholen in jeweils wachsenden zeitlichen Abständen das Gelernte. Sie entwickeln eigene Verfahren, um effizient die Vokabeln zu erlernen.

Vokabelheft,
Kartei, Computer-
programm

Grammatik: Die Schülerinnen und Schüler führen ein eigenes Grammatikheft oder eine Kartei mit Regeln und Merksätzen. Sie erarbeiten eigene Übersichten. Sie schlagen in Grammatiken nach, um grammatische Probleme selbstständig zu klären.

Selbstständige
Grammatikarbeit

(σ.17)

Hessisches Kultusministerium (2010) *Lehrplan Griechisch, Gymnasialer Bildungsgang Jahrgangsstufen 7/8 G bis 9G und gymnasiale Oberstufe.*

Die in der Sekundarstufe I erworbene Methodenkompetenz ist auf allen Ebenen Grundlage der Unterrichtsarbeit und verfolgt in den Kursen der Sekundarstufe II durchgängig das Ziel selbstständiger Arbeit der Schülerinnen und Schüler bei der sprachlichen und inhaltlichen Erschließung der Texte sowie bei der Erarbeitung textpragmatischer und wirkungsgeschichtlicher Zusammenhänge unter kritischer Einbeziehung zusätzlicher Hilfsmittel und Medien (z. B. Lexika, Sekundärliteratur, elektronische Medien).

(σ.6)

Arbeitsmethoden der Schülerinnen und Schüler/Hinweise und Erläuterungen:

s. Jahrgangsstufe 9G

Es gilt, die in der Jahrgangsstufe 9G unter Anleitung der Lehrerin oder des Lehrers angelegte Methodenkompetenz in der Richtung zu festigen, dass die Schülerinnen und Schüler ein eigenes Methodenbewusstsein auszubilden und es für die Lösung anstehender Problemstellungen selbstständig anzuwenden lernen.

IKG-Anteile

Recherchen zur Antike, ergänzt durch Erstellung von Kurzreferaten zur griechischen Kultur und Geschichte oder z.B. zu Museumsbesuchen unter Benutzung von Hilfsmitteln und Medien (Lexika, Sach- und Fachbücher, Kataloge, elektronische Medien).

(σ.19)

Hessisches Kultusministerium (2010) *Lehrplan Latein, Gymnasialer Bildungsgang Jahrgangsstufen 5G bis 9G und gymnasiale Oberstufe.*

- durch geeignete Unterrichtsangebote unter Einbeziehung auch digitaler Medien einen Beitrag für die Entwicklung einer rezeptiven und einer produktiven Medienkompetenz leistet;

(σ.5)

Die **modernen Medien** sind im beruflichen und privaten Alltag unentbehrlich. Sie sind daher in den Lateinunterricht mit einzubeziehen. Als Einsatzmöglichkeiten bieten sich im Anfangsunterricht Vokabeldateien und das Anlegen von Gebrauchsgrammatiken an, mit fortschreitendem Unterricht das Nutzen von Datenbanken, Internetrecherchen, das Darstellen eigener kreativer Leistungen auf der Homepage der Schule oder das Kontaktaufnehmen mit anderen Schulen.

(σ.6)

Methodische Kompetenzen

- Wortkunden und Vokabelhilfen sachgerecht benutzen
- Arbeitsergebnisse mit Hilfe unterschiedlicher Medien präsentieren
- Methoden der Texterschließung: Leseverstehen, Übersetzungstechniken, Satzmodelle, Textgliederung
- stilistische Mittel im Textzusammenhang deuten
- kreatives Gestalten von Texten

(σ.49)

4.7 Einsatz moderner Medien (IT)

- Anlegen von Vokabeldateien
- Anlegen von Grammatikdateien
- Selbstkontrolle mit Hilfe von Lernprogrammen
- Informationsbeschaffung mit Hilfe des Internets / von Suchmaschinen
- Textverarbeitung (Referat)
- Erstellen von Bild- und Textsammlungen

(σ.53)

3 Moderne Medien

- Internetrecherche z. B. zur aktuellen Situation der Menschenrechte
- Website z. B. über den Beitrag der Antike zu den Wurzeln der Menschenrechte
- E-Mail oder Diskussionsforum, auch in Zusammenhang mit der Teilnahme an Projekten

(σ.76)

3 Moderne Medien

- der Mensch als Forscher
- audio-visuelle Darstellung von Gedichtformen und Gedichtinhalten (eigene Aufnahmen und Kreationen)
- das Epos in der Kunst der Bilderfolge (Erstellen von Bildreihen)

(σ.81)

Ministerium für Bildung, Wissenschaft und Kultur, Mecklenburg-Vorpommern
(2008) *Rahmenplan Griechisch, Jahrgangsstufen 9 bis 12 des Gymnasiums.*

Kulturtechniken

Die Schülerinnen und Schüler erweitern ihre Fähigkeiten zur selbstständigen Informationserschließung unter Nutzung fachspezifischer Nachschlagewerke (Wörterbuch, Lexika), wissenschaftlicher Sekundärliteratur (Literaturgeschichte, Philosophiegeschichte, ...) und moderner elektronischer Medien (CD-ROM, Internet, ...).

(σ.8)

Sie vermögen einen griechischen Text zu paraphrasieren, d. h. zusammenhängend alle wesentlichen Informationen eines Textes ohne Rücksicht auf die konkrete literarische Form bzw. Formulierung wiederzugeben.

Sie sind in der Lage, Argumentationsstrukturen und Gedankengänge griechischer Texte zu analysieren und zu beschreiben.

Sie erlernen verschiedene Methoden der Gewinnung von Einzelinformationen insbesondere auch anhand fragmentarisch überlieferter Texte (Philosophie, Lyrik).

Sie verfügen über ein Repertoire freier Formen der Textarbeit (Ergänzung fragmentarischer Texte, Antwort auf einen Brief, Paralleltexte, Gegentexte, Parodie, Rezension, Werbeplakat, Umsetzen in andere Gattungen, Stilebenen oder künstlerische Medien, Text-Bild-Collage, Illustrieren, ...) und vermögen einen Text auf künstlerische Weise wiederzugeben (gestaltendes Lesen, Rezitieren, darstellendes Spiel).

(σ.8)

Methodenkompetenz

- Auswertung von historischen Karten und archäologischen Plänen,
- Herstellen von Zusammenhängen zwischen topographischen Bedingungen und Besonderheiten der griechischen Geschichte,
- Einordnen von in Texten genannten Einzelereignissen in den Gesamtzusammenhang der antiken griechischen Geschichte,
- Einordnen von Texten in konkrete historische Zusammenhänge der Entstehungszeit,
- Vorstellen der antiken Gestalt von Baukomplexen aus Plänen, Rekonstruktionen, Abbildungen des gegenwärtigen Zustands,
- Informationsbeschaffung durch Nachschlagewerke und Sekundärliteratur, Nutzung von Bibliotheken und elektronischer Medien (CD-ROM, Internet),
- Lösen komplexer Aufgabenstellungen in selbstständiger, partnerschaftlicher und Gruppenarbeit.

(σ.16)

Ministerium für Bildung, Wissenschaft und Kultur, Mecklenburg-Vorpommern
(2002) *Rahmenplan Latein. Gymnasium, Integrierte Gesamtschule, Jahrgangsstufen 5 bis 6.*

1.5 Neue Medien im Unterricht

Schulische Bildung schließt heute mehr denn je den Umgang mit Medien und die Vorbereitung auf die Informations- und Mediengesellschaft ein. Multimedia und Internet (zusammengefasst unter dem Begriff *Neue Medien*) tragen zur Veränderung der Ansprüche an Schule und zu einer neuen Lernkultur bei. Für den Einsatz Neuer Medien im Unterricht werden sowohl Medienecken als auch die vorhandenen Computer-Fachräume genutzt.

Die Neuen Medien nehmen Einfluss auf die Ziele und Inhalte des Unterrichts:

- Zu den bisherigen Methoden der Informationsrecherche tritt die Nutzung elektronischer Informationsquellen. Dem kritischen Umgang mit den Recherche-Ergebnissen kommt hierbei erhöhte Bedeutung zu.
- Neue Medien verändern das Produzieren von Texten, führen zu anderen Textsorten und erfordern andere Methoden der Textrezeption.
- Neue Medien eröffnen neue Präsentationsmöglichkeiten.

Der schülerbezogene Einsatz Neuer Medien verändert die Lehr- und Lernprozesse:

- Die Nutzung einer Medienecke erfordert unterschiedliche Sozial- und Organisationsformen des Lernens.
- Die Selbstständigkeit der Schüler, ihre Kreativität können ebenso erhöht werden wie ihre Verantwortung für die Arbeitsergebnisse.
- Durch den Einsatz geeigneter Software-Module können Lernprozesse individualisiert werden, gerade für die Jahrgangsstufen 5 und 6 bieten Neue Medien eine Chance der Binnendifferenzierung.
- Authentizität und Öffnung des Unterrichts nehmen zu (z. B. durch E-Mail-Kontakte).

(σ. 11)

Integration der Neuen Medien

Neue Medien sind nach Möglichkeit in den Unterricht zu integrieren. In erster Linie werden Programme zum Vokabellernen und Übersetzungstraining sowie CD-ROM oder Internet-Seiten mit kulturhistorischen Inhalten zur Antike in Frage kommen, zunehmend auch die eigenständige Gestaltung von Unterrichtsprodukten. Die Schule soll allen Schülern den Zugang zu Neuen Medien ermöglichen. Wegen der Chancengleichheit ist aber sicherzustellen, dass der Lernerfolg bei Hausaufgaben nicht von der häuslichen technischen Ausstattung abhängt.

(σ. 16)

liert. Der Umgang mit dem Lexikon und anderen Nachschlagewerken, zu denen zunehmend die Neuen Medien gehören, bahnt das Textverständnis an oder sichert es ab, indem Varianten abgewogen, Sachinformationen gewonnen und Hintergründe erschlossen werden. Auch die Anfertigung von Referaten erfordert den sachgerechten Umgang mit Fachliteratur und Neuen Medien.

(σ.20)

Ministerium für Bildung, Wissenschaft und Kultur, Mecklenburg-Vorpommern
(2002) *Rahmenplan Latein. Gymnasium, Integrierte Gesamtschule, Jahrgangsstufen 7 bis 10.*

Neue Medien im Unterricht

PC und Internet, zusammengefasst unter dem Begriff Neue Medien, tragen zur Veränderung der Ansprüche an Schule bei. Zugleich verändern sie die Lernkultur in mehrfacher Hinsicht:

Neue Medien beeinflussen die Ziele und Inhalte des Unterrichts:

- Zu den bisherigen Methoden der Informationsrecherche kommt die Nutzung elektronischer Informationsquellen. Der kritische Umgang mit den Recherche-Ergebnissen gewinnt an Bedeutung.
- Neue Medien verändern das Produzieren von Texten, führen zu anderen Textsorten und erfordern andere Methoden der Textrezeption.
- Neue Medien eröffnen neue Präsentationsmöglichkeiten.

Neue Medien beeinflussen die Gestaltung des Unterrichts:

- Die Nutzung einer Medienecke erfordert unterschiedliche Sozialformen des Lernens.
- Der Grad der Selbstständigkeit der Schüler und ihrer Kreativität sowie ihre Verantwortung für die Arbeitsergebnisse können erhöht werden.
- Durch den Einsatz geeigneter Software-Module können Lernprozesse individualisiert werden. Damit bieten Neue Medien eine Chance der Binnendifferenzierung.
- Authentizität und Öffnung des Unterrichts nehmen zu (z. B. durch E-Mail-Kontakte).

2.3.2 Methodenkompetenz

Der Aufbau eigenständiger methodischer Verfahren und Arbeitstechniken der Schüler gehört traditionell zu den Hauptzielen des Lateinunterrichts, besonders die Wahl des richtigen Weges zur Übersetzung. Außer fachspezifischen werden fach-

übergreifende Methoden und Arbeitstechniken angeeignet. Sie müssen von Beginn an konsequent eingeübt werden (z. B. Heftführung, Fehlerkorrektur, Vokabellernen, Übungen). Dazu zählen auch die Anwendung von Wortbildungsregeln, die Beachtung von Beziehungsgesetzen sowie die Unterscheidung von vorläufigen Arbeits-hypothesen und kritisch überprüften und verfeinerten Endübersetzungen oder Interpretationen. Das formale Methodenbewusstsein wird so gefördert, dass ein Transfer auf andere Bereiche möglich wird. Intuitives Vorgehen wird durch exakte Arbeitstechniken in der Texterschließung, Übersetzung und Interpretation kontrolliert. Der Umgang mit dem Lexikon und anderen Nachschlagewerken, zu denen zunehmend die Neuen Medien gehören, bahnt das Textverständnis an oder sichert es ab, indem Varianten abgewogen, Sachinformationen gewonnen und Hintergründe erschlossen werden. Auch die Anfertigung von Referaten erfordert den sachgerechten Umgang mit Fachliteratur und Neuen Medien.

(σ.11)

Ministerium für Bildung, Wissenschaft und Weiterbildung Rheinland-Pfalz (1998)
Lehrplan Latein (Gymnasiale Oberstufe).

Die Verfügbarkeit neuer Medien und Technologien erweitert die Möglichkeiten der Informationsbeschaffung und -verarbeitung und öffnet Wege zu einem übergreifenden Denken in Zusammenhängen.

(σ.53)

Ministerium für Bildung, Wissenschaft und Weiterbildung Rheinland-Pfalz (2009)
Lehrplan Latein (Sekundarstufe I).

KOMPETENZBEREICH METHODEN

- Die Schülerinnen und Schüler haben den Umgang mit Medien kennen gelernt (TRPF S. 13, TRPS S. 23).
- Sie wenden Techniken des Nachfragens und des sich Vergewisserns an (TRPD S. 12).
- Sie haben Techniken des Erinnerns und Einprägens kennen gelernt (TRPD S. 12).
- Sie haben gelernt Analogien zu bilden, indem sie fremdsprachliche Muster mit muttersprachlichen verglichen haben (TRPF S. 11).
- Sie haben verschiedene Quellen als Grundlage des Wissens über Vergangenheit kennen und vergleichen gelernt, sie können sie sachgerecht nutzen und dokumentieren (TRPD S. 12/15/23).
- Sie sind vertraut mit schülerbestimmten Arbeitsformen (Gruppenarbeit, Projektarbeit, Stationenlernen, Wochenplan, Schreibwerkstatt) (TRPD S. 18).

(σ.5)

Sächsisches Staatsministerium für Kultus (2004/2007/2009) *Lehrplan Gymnasium, Griechisch.*

Sie lernen, Informationen zu gewinnen, einzuordnen und zu nutzen, um ihr Wissen zu erweitern, neu zu strukturieren und anzuwenden. Entscheidend sind Beschaffung, Umgang, Bewertung und Präsentation von Informationen. *[Informationsbeschaffung und -verarbeitung]*

Sie erweitern und vertiefen ihre Kenntnisse über Medien, Mediengestaltungen und Medienwirkungen. Sie lernen, mediengeprägte Probleme zu erfassen, zu analysieren und ihre medienkritischen Reflexionen zu verstärken. *[Medienkompetenz]*

(σ. VIII)

Entwicklung der Fähigkeit zur kritischen Nutzung von Medien und zur Präsentation

Die Schüler wenden unter Anleitung verschiedene Techniken der schriftlichen, mündlichen und visuellen Präsentation zunehmend komplexer Gegenstände an, die sie sich in der Auseinandersetzung mit Texten und Themenbereichen der griechischen Antike erarbeitet haben; dies gilt ganz besonders für Formen offenen Unterrichts. Dabei kennen sie Möglichkeiten medienunterstützter Vermittlung eigener Aussagen; je nach Ausstattung der Schule setzen sich die Schüler mit informierenden und den Lernprozess unterstützenden Funktionen von Medien auseinander und gewinnen Einblick in die Möglichkeiten des Einsatzes moderner Informationstechnologie als prozessbegleitendes Problemlösemedium.

Sie übertragen Kenntnisse über Sprache und Kommunikation sowie Arbeitstechniken, die sie im Zusammenhang mit Dekodierung, Interpretation und Rekodierung erwerben

- die Übertragung der Kenntnisse der Ausdrucksmöglichkeiten von Nähe/Distanz zwischen Sprecher und Gegenstand auf die Wiedergabe fremder Meinungen in der deutschen Sprache
- die Übertragung verstandener Inhalte auf verfremdende Kontexte im Rahmen kreativer, vertiefender Interpretation (Formen der Visualisierung, Inszenierung und Nachdichtung)
- die Übertragung der Fähigkeiten zur Wahrnehmung und Beschreibung von Strukturen auf die Erfassung und Nutzung der spezifischen Möglichkeiten verschiedener Präsentationsmedien
- die Übertragung des Prinzips der sachlichen Gleichwertigkeit von Ausgangs- und Zieltext sowie der deskriptiven Fähigkeiten auf das Bemühen um eine sachangemessene Darstellung von Gegenständen

(σ.7)

Sächsisches Staatsministerium für Kultus (2004/2007/2009) *Lehrplan Gymnasium, Latein.*

Entwicklung der Fähigkeit zur kritischen Nutzung von Medien und zur Präsentation

Grundlegender Bestandteil des Lateinunterrichts ist der transparente Diskurs über textuell vermittelte Kommunikation und deren Bedingtheit: So wird sowohl inhaltlich als auch methodisch die Fähigkeit der Schüler zur sachangemessenen, adressatenorientierten und medienbewussten Darstellung komplexer Sachverhalte in Klein- und Großformen des Sprachhandelns als unverzichtbar gefordert und gefördert.

Hierzu gehören auch die sachangemessene Auswahl und reflektierte Nutzung traditioneller Medien sowie das Bemühen um einen adäquaten Einsatz moderner Informationstechnologien als prozessbegleitende Dokumentations- und Problemlösemedien sowie als Medien der Informationsbeschaffung.

(σ.3)

Der reflektierte Einsatz moderner Medien in unterrichtlichen Zusammenhängen ist unerlässlich; er umfasst z. B. für computergestützte Systeme:

- die Unterstützung der Dekodierungs-, Interpretations- und Rekodierungsarbeit (z. B. die Arbeit mit nicht aufbereiteten Texten, die Erstellung und weitere Verwendung von Interlinearbearbeitungen, die Strukturanalyse von Unterrichtsgegenständen, den Einsatz von Tabellen und Datenbanken, den Umgang mit unbekannten Vokabeln bei der computergestützten Dekodierungs- und Rekodierungsarbeit)
- den unterrichtlichen Einsatz als Problemlöse-, Protokoll- und Präsentationsmedium
- die Arbeit mit dem Internet zum Zweck der Informationsbeschaffung

(σ.

7)

Kultusministerium des Landes Sachsen-Anhalt (2003) *Rahmenrichtlinien Gymnasium, Griechisch, Schuljahrgänge 9 – 12.*

In computergestützten Lernprogrammen für den Griechischunterricht wird den Schülerinnen und Schülern ermöglicht, den Stoff in logisch gegliederten Schritten durcharbeiten. Sie bieten sich besonders für Übungen und Wiederholungen in häuslicher Arbeit an. Informations- und Kommunikationsmedien wie Internet und E-Mail können von Schülerinnen und Schülern im Rahmen von Projektvorhaben, Arbeitsgemeinschaften oder auch im Zusammenhang mit der Teilnahme an Wettbewerben wie dem Landesschülerwettbewerb für Latein und Griechisch (**Certamen Franckianum**) genutzt werden (Literaturrecherche, Korrespondenz und Kommunikation mit Archiven, Bibliotheken, Museen u. a. Institutionen). Beim Einsatz von Internet und E-Mail ist unbedingt darauf zu achten, dass sich dieser nicht verselbstständigt (Dominanz des fachspezifischen Erwartungshorizonts, Unterrichtseffizienz und Unterrichtsökonomie beachten!).

(σ.14)

Ministerium für Bildung, Wissenschaft, Forschung und Kultur des Landes Schleswig-Holstein (2002) *Lehrplan für die Sekundarstufe I der weiterführenden allgemeinbildenden Schulen Gymnasium, Gesamtschule. Griechisch.*

Bereiche	Hinweise auf Regelungen und Materialien
Medien	IPTS (Hrsg.), Medienerziehung - Leseförderung, IPTS-Veröffentlichungen aus Modellversuchen, Kiel 1991 (weitere Hefte in Vorbereitung) ----- IPTS-Landesbildstelle, Medienkatalog 1996 (auf CD-ROM, gegen einen Kostenbeitrag bei der Landesbildstelle erhältlich)
Informations- und Kommunikationstechnologien	Erlaß über einen fächerübergreifenden, projekt-orientierten Unterrichtsteil (Projektwoche) in der Klassenstufe 8 (in Vorbereitung) ----- IPTS (Hrsg.), Informationstechnische Grundbildung, Band 1- 9, Kiel 1987 ff.

(Anhang, σ.1)

Ministerium für Bildung, Wissenschaft, Forschung und Kultur des Landes Schleswig-Holstein (2002) *Lehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium, Gesamtschule. Griechisch.*

Wissenschaftspropädeutisches Arbeiten basiert auf den in der Sekundarstufe I erworbenen Kulturtechniken. Es stärkt insbesondere den sachorientierten Umgang mit der Informationstechnik und den neuen Medien und eröffnet Nutzungsmöglichkeiten, an die im Hochschulstudium sowie in der Berufsausbildung und -tätigkeit angeknüpft werden kann.

(σ. 4)

Grundlegende Kompetenzen für das Projektlernen werden im Methodikunterricht des 11. Jahrgangs erworben. Auf folgende Kompetenzen sollte man zu Beginn des 12. Jahrgangs zurückgreifen können:

- Kenntnisse über prozessorientiertes Arbeiten (einzelne Schritte von Projektlernen)
- Umgang mit Medien für Recherche (Print-Medien, Audio-visuelle Medien, Internet) und Präsentation
- Fähigkeit, mit Sekundärliteratur sachgerecht umzugehen (Zitieren, Bibliographieren etc.)
- Fähigkeit, Referate (auch im Team) zu erarbeiten und zu halten (vgl. auch Medieneinsatz)

(σ.43)

Thüringer Kultusministerium (1999) *Lehrplan für das Gymnasium, Griechisch.*

Die Thüringer Lehrpläne bieten Freiräume für offenen Unterricht, fächerübergreifendes Lehren und Lernen, Problemorientierung, Projektarbeit und Praxiserfahrungen ebenso wie für innere Differenzierung, individualisiertes Lernen sowie die Anwendung traditioneller und neuer Medien.

(σ.1)

- Förderung von Kommunikation sowie von kritischem Umgang mit Informationen und Medien,

(σ. 7)

Kulturtechniken

Die Schüler erweitern ihre Fähigkeiten zur selbstständigen Informationserschließung unter Nutzung fachspezifischer Nachschlagewerke (Wörterbuch, Lexika), wissenschaftlicher Sekundärliteratur (Literaturgeschichte, Philosophiegeschichte, ...) und moderner elektronischer Medien (CD-ROM, Internet, ...).

(σ.18)

Lernbereich	Sachkompetenz	Methodenkompetenz	Selbst- und Sozialkompetenz	Hinweise
Literatur, Philosophie, Mythos	* Neues Testament (Evangelium, Apostelbrief, Apostelgeschichte) * weitere Prosagattungen (Rede, Roman, Anekdote, spätantike Chrestomathien, ...) * Funktion der Philosophie im Leben * Stellung des Menschen im Kosmos und im Staat * Einheit der Welt (ὁρχή -Begriff der ionischen Naturphilosophen) * Menschen und Götter * Möglichkeit der Erkenntnis (Platon) * Orientierungsfunktion und Relativität von Werten und gesellschaftlichen Normen (Platon, Sophisten) * Chancen und Gefahren demokratisch verfasster Gesellschaften (attische Demokratie und Platons Demokratiekritik) * Grundsituationen menschlicher Existenz in der griechischen Literatur (Liebe, Tod, Schuld und Verantwortung, Schicksal, Glück)	* philosophiegeschichtliches Einordnen und Werten von Gedanken griechischer Philosophen * Vortrag und Dokumentation über Themen der Literatur- und Philosophiegeschichte * Informationsbeschaffung durch Nachschlagewerke und Sekundärliteratur, Nutzung von Bibliotheken und elektronischen Medien * Einprägen kleinerer Sinnsprüche, Philosophenäußerungen, kleinerer lyrischer Texte * philosophischer Diskurs * Auseinandersetzung mit philosophischen Ansichten * Erarbeiten von Dokumentationen und Anschauungsmitteln, Schülerreferat	* Fähigkeit und Bereitschaft zum existentiellen Transfer	✂ La: Rezeption der griechischen Literatur und Philosophie durch die Römer und das lateinische Mittelalter, lateinische Rhetorik ✂ KR, ER: Vergleich der Religionen, Schriften des NT ✂ Ge: theoretische und methodische Fragen der Historiographie, griechische Geschichte ✂ Ph: kosmologische Erklärungsmodelle

(σ. 30)

Dabei lernt der Schüler, Quellentexte, wissenschaftliche Literatur sowie elektronische Medien auszuwerten und für die Lösung einer Problemstellung einzusetzen. Insbesondere in den Unterricht des Leistungsfachs sind Phasen einzubauen, in denen die Schüler komplexere wissenschaftsnahe Aufgaben im Team bewältigen, wobei sie angehalten werden, die Aufgabe selbst zu strukturieren und geeignete Strategien gemeinschaftlicher Bearbeitung zu entwickeln, die den besonderen Neigungen und Fähigkeiten der Teammitglieder nahekommen.

(σ. 33)